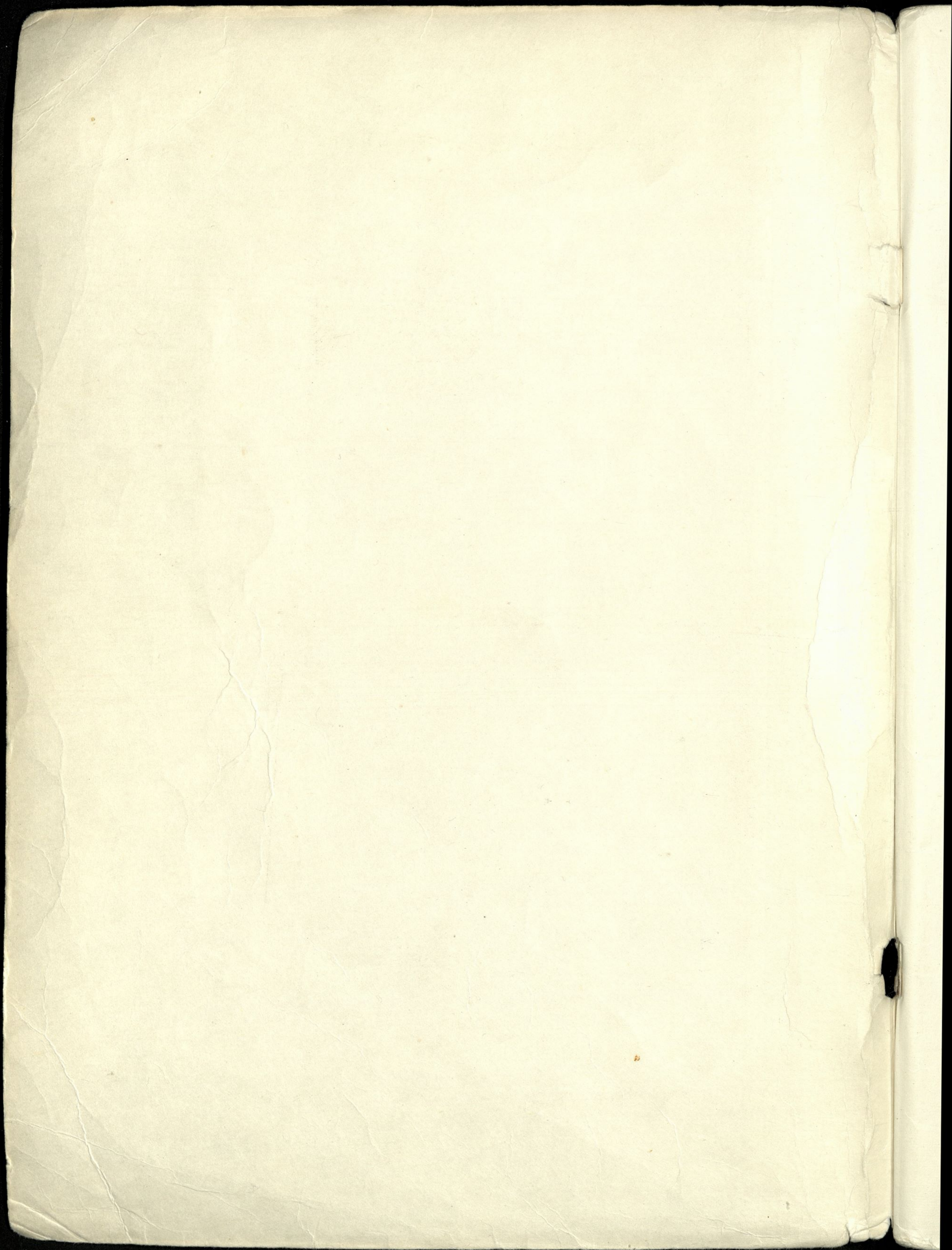

ZAVOD SR SLOVENIJE ZA ŠOLSTVO

Sonja Kokalj
Irena Levičnik

PREDŠOLSKA PEDAGOGIKA

addons C

VSEBINA

INTELEKTUALNA VZGOJA

ZAVOD SR SLOVENIJE ZA ŠOLSTVO

Pomen intelektualne vzgoje	3
Smotri in načela	4
Uresničevanje vzgojnih načel pri intelektualni vzgoji	7
Dialektična povezanost načel	7
Načelo aktivnosti	7
Načelo interesa	9
Načelo individualizacije	10
Načelo nazornosti	12
Načelo življenjske in psihicne blazine	13
Načelo postopnosti in sistematičnosti	14
Ožja področja intelektualne vzgoje	15
I. Spoznavanje otrok z okoljem	
II. Razvijanje govora	
III. Razvijanje temeljnih matematičnih predstav in pojmov	

Sonja KOKALJ

Irena LEVICNIK

SPOZNAVANJE OTROK Z OKOLJEM

Spoznavanje okolja	16
Smotri seznanjenja z okoljem	17

PREDSOLSKA PEDAGOGIKA

(I. del gradiva za vzgojiteljice pripravnice)

Družbano okolje	24
Vsebina in obseg spoznavanja	24
Dom in življenje v družini	24
VVO in življenje v ustanovi	24
Sirte okolje in dejavnosti	25
Prometna vzgoja	27
Uresničevanje prometne vzgoje	29
Vsebina prometne vzgoje	30
Naravno okolje	31
Vsebina in obseg spoznavanja	31
Spoznavanje nežive narave	32
Živalski svet	33
Rastlinski svet	34
Metode vzgojnega dela pri spoznavanju okolja	35

LJUBLJANA 1979

Opazovanje	36
Uvajanje v osnovne fizikalne zakonitosti ob metodi preizkušanja	38

0111. Razvijanje pojmov iz geometrije izsovejad instal do finansov efnavidobrid	
04 IV. Pridobivanje spoznanj o veštostih in pristojnostih v razpisih in razpisih	
14 V. Razčlenitev vsebine in nalog glede na posamezne statistične oddelke	
24 a) oddelki 2-3 letnih	24
24 b) oddelki 3-4 letnih	24
24 c) oddelki 4-5 letnih	24
24 d) oddelki 5-7 letnih	24
24 VI. Vzgojna sredstva	
24 1. Forma govora za otrokov razvoj	24
24 2. Razvijanje govora	24
24 3. Okvirnost vzgojnega programa	24
24 4. Celovitost vzgojnega programa	24
24 5. Inovativnost vzgojnega programa	24
24 6. Obveznost vzgojnega programa	24
24 7. Vzgojne dejavnosti za razvijanje govora	24
24 8. NACRTOVANJE V PREDŠOLSKI VZGOJI	24
24 9. Definitivni načrt vzgojnovrstne organizacije	24
24 10. NACRTOVANJE IN NEPOSREDNE PRIPRAVE NA VZGOJNO DELO NI	24
24 11. Nacrtovanje vzgojnega dela v dnevni varstvu	24
24 12. Tematsko nacrtovanje	24
24 13. Dnevno nacrtovanje	24
24 14. Nacrtovanje priprave otrok na šolo	24
24 15. Priloge	24
24 16. Dodatna literatura	24
24 17. efnasid in efnasid na avarij 21	24
24 18. VOMJOP NI VATSEBP HINICITAMTRN EFNALIVZAN	24
24 19. efnasid nenas	24
24 20. efnasid nasid	24
24 21. efnasid in naloge	24
24 22. efnasid in metode	24
24 23. 1. Premerična faza	24
24 24. Klasifikacija	24
24 25. Seriacija	24
24 26. Korespondenca	24
24 27. Merjenje	24
24 28. 11. Numerična faza	24

INTELEKTUALNA VZGOJA

Pomen intelektualne vzgoje

Smotri in naloge intelektualne vzgoje

Uresničevanje vzgojnih načel pri intelektualni vzgoji

Dialektična povezanost načel

Načelo aktivnosti

Načelo interesa

Načelo individualizacije

Načelo nazornosti

Načelo življenjske in psihične bližine

Načelo postopnosti in sistematičnosti

Ožja področja intelektualne vzgoje

I. Spoznavanje otrok z okoljem

II. Razvijanje govora

III. Razvijanje temeljnih matematičnih predstav in pojmov

POMEN INTELEKTUALNE VZGOJE

Oblikovanje predšolskega otroka predstavlja neločljivo povezanost procesov vzgajanja in izobraževanja. V sodobnem svetu poudarjajo pomen intelektualne razvitosti človeka, usposabljenosti za samoizobraževanje in prednosti, ki jih imajo učeče se družbe. Ugotavljajo nadalje, da je z intelektualno vzgojo treba začeti čimprej. S tem je porasel pomen predšolske vzgoje za oblikovanje osebnosti. Želimo izrabiti vse možnosti, ki se skažejo pozitivne za oblikovanje otroka. Izkoristiti velja razvojne možnosti na intelektualnem področju, seveda v najtesnejši povezavi s čustvenim in socialnim razvojem. Zamuditi ugoden čas v predšolski dobi bi pomenilo zavirati ali preprečevati vsestranski razvoj.

Vsestransko oblikovanje, ki si ga zastavljamo kot splošni vzgojni smoter, terja uveljavljanje, usmerjanje in povezovanje vseh vzgojnih področij od telesne, intelektualne, estet-

ske, moralne in delovne vzgoje. Čeprav gre za različna vzgojna področja, je učinkovitost oblikovalnega procesa toliko večja, kolikor skladneje uresničujemo raznotere naloge. V telesno aktivnost usmerjamo otroke z vsebinami, ki terjajo intelektualne sposobnosti in izkušnje. Moralno oblikovanje uspešno poteka, če moralne zahteve otrok intelektualno sprejme. Z estetsko in delovnotehnično vzgojo širimo obseg spoznanj o naravi in družbi in tako hkrati razvijamo intelektualne sposobnosti.

Z intelektualnim razvojem je najtesneje povezana človekova zavestna dejavnost. Človek jo usmerja k določenim ciljem, jo načrtuje, izpopolnjuje in prehaja v ustvarjalnost. Za človeka pomeni intelektualna dejavnost organski del delovne aktivnosti in ustvarjalnosti. Za predšolskega otroka pomeni intelektualna vzgoja pomoč pri vraščanju v svoje okolje, uvajanje v življenje.

SMOTRI IN NALOGE INTELEKTUALNE VZGOJE

V obči pedagogiki opredeljujejo intelektualno ali umsko vzgojo kot proces, v katerem se človek usposablja za spoznavanje, iskanje in odkrivanje resnice, pridobivanje znanja in oblikovanje odgovornega odnosa do resničnosti. Že v stoletjih pred našim štetjem so atenski filozofi ugotavljali, da se neke vsebine ne učimo le zato, da bi jo obvladali, ampak je prav tako pomembna umska aktivnost, ki spremlja učenje. Umska aktivnost je pogoj za razvijanje umskih sposobnosti.

Smotri intelektualne vzgoje

V predšolskem obdobju uvajamo otroka v intelektualne dejavnosti in ob njih razvijamo umske sposobnosti. Ob intelektualni aktivnosti naj si osvaja osnovna spoznanja o svetu in življenju, da bo ob njih ugodno napredoval v primarni socializaciji. V vzgojnem programu si sledijo naslednji smotri:

- ① † otroci naj si pridobijo osnovne življenjske izkušnje, potrebne, da se v okolju znajdejo, se vanj aktivno vključijo in osamosvajajo;
- ② † pridobijo naj si osnovne stvarne predstave in pojme o predmetih, dogajanjih v okolju in s tem osnovo za kasnejše globlje in širše pojmovanje sveta in življenja;

- ③+ razvijajo naj si zanimanje ter sposobnosti za nadaljnje spoznavanje in razumevanje pojavov in dogajanj v okolju, vključno odnosov med predmeti in pojavi;
- ④+ v procesu aktivnega spoznavanja in vključevanja v okolje naj se otroci razvijajo intelektualno, čustveno in socialno, oblikujejo naj si temelje značaja in pridobijo potrebne socialne, delovne in kulturne higienske izkušnje;
- ⑤+ do vstopa v šolo naj se otroci nauče pravilno in smiselno govoriti ter razumeti govor drugih, pridobijo naj si primeren besedni zaklad in govorne izkušnje za samostojno sporazumevanje z vrstniki in z odraslimi, v znanih pa tudi novih situacijah; govor naj si razvijajo vzporedno s pridobivanjem življenjskih izkušenj, in razvijanjem intelektualnih sposobnosti, zlasti mišljenja;
- ⑥+ s spoznavanjem in doživljanjem leposlovnih pripovednih vsebin in deklamacij naj si razvijajo čustva in fantazijo ter osnovne sposobnosti dojemanja moralnih vrednot;
- ⑦+ otrokom je treba zbuditi zanimanje za knjigo ter privzgojiti pravilno ravnanje z njo.

Pri oblikovanju predšolskega otroka poudarjamo posebne naloge intelektualne vzgoje!

Intelektualno vzgojo organiziramo in usmerjamo tako, da vplivamo na razvoj intelektualnih sposobnosti in izkušenj:

- omogočamo otroku prek različnih zaznav prehajati k jasnim predstavam,
- ob čutno čustvenem dojetju sveta nastajajo prve posplošitve,
- navajamo otroka na pozorno opazovanje,
- razvijamo sposobnost pomnjenja od spontanega k namernemu,
- otrok naj praktične izkušnje uporabi v novih okoliščinah,
- otroku omogočimo povezovanje podobnih dejstev med seboj, primerjanje, predvidevanje, izibranje med več možnostmi,
- spodbujamo razne oblike sklepanja, da otrok tudi popolne sklepe pod vplivom novih ugotovitev spremeni ali jih dopolni in posplošuje,
- otroka uvajamo v odkrivanje vzrokov, posledic in namena ter v ugotavljanje vzročno posledičnih odnosov;
- razvijamo kritičnost in sposobnost vrednotenja stvari in pojavov,

- spodbujamo spoznavne raziskovalne interese in vedoželjnost,
- vodimo otroka od intelektualne dejavnosti v intelektualno ustvarjalnost.

Naloga intelektualne vzgoje je posredovati otrokom osnovna spoznanja iz družbenega in naravnega okolja. Otrok naj bo seznanjen z življenjskimi situacijami, torej z dogajanjem in pojavi v neposrednem okolju (življenje doma in v VVO, bivališče, promet, gozdovi in njihve, vrtovi, tovarne in gradbišča, nakupovanje, zdravljenje, poštne usluge, vremenski pojavi).

Spozna naj odnose med stvarmi, njihovo kvaliteto, kvantitativne, prostorske in časovne odnose (drobni, debeli sadeži, mnogo-malo, spredaj - zadaj, ponoči, podnevi, poleti).

Vsa spoznanja naj pomagajo otroku, da se bo v okolje lahko aktivno samostojno vključeval in se uspešneje socializiral. Znašel se bo tudi v spremenjenih okoliščinah in jih obvladoval sam ali se o tem dogovarjal in posvetoval z drugimi ljudmi. Pridobljena spoznanja naj želi dopolnjevati in bogatiti.

Intelektualna vzgoja pripomore k čustvenemu in socialnemu razvoju otroka. Otroci si oblikujejo temelje značaja, pridobivajo delovne, socialne in kulturne izkušnje in navade.

Intelektualna vzgoja je najtesneje povezana z razvojem govora. Pridobivanje vsebin pomeni bogatenje besednega zaklada, hkrati pa je v veliki meri odvisno od že razvitih govornih sposobnosti. Govor se razvija ob pridobivanju izkušenj in znanj skladno z razvojem otrokovega mišljenja.

Govor postane usmerjevalec otrokove dejavnosti in dobi pri reševanju nalog in problemov pomembno vlogo. Govor pomeni eno osnovnih sredstev socializacije, zato je razvijanje govora sposobnosti pomembna naloga intelektualne vzgoje.

Že v predšolskem obdobju sistematično vplivamo na oblikovanje znanstvenega pogleda na svet. Otroci naj si pridobijo stvarne predstave in oblikujejo ustrezne pojme o stvareh in pojavih v okolju.

Naloga intelektualne vzgoje je zbujanje spoznavnih interesov in razvijanje vedoželjnosti za spoznavanje in razumevanje pojavov in dogajanja v ožjem in širšem okolju.

Tako najbolj ustrezno pripravljamo otroka za šolsko delo in mu odpiramo prve poti za samoizobraževanje. V otroku ostaja kot trajno hotenje širiti in dopolnjevati spoznanja in izkušnje. To je hkrati tudi želja po novih intelektualnih aktivnostih.

Specifične naloge glede na razvojno stopnjo razberemo iz vzgojnega programa.

URESNIČEVANJE VZGOJNIH NAČEL PRI INTELEKTUALNI VZGOJI

Dialektična povezanost načel

Vzgojitelj se pri intelektualni vzgoji zaveda pomena splošnih načel predšolske vzgoje. To so smernice, po katerih uravnava vzgojno delo glede na značilnosti predšolskega otroka. Vzgojno delo organiziramo po načelih, ki jih je uveljavljala najboljša pedagoška praksa in jih potrdila pedagoška teorija kot smernice, ki so zagotavljale kar največjo učinkovitost vzgojnega dela. Upoštevamo to, kar v danem trenutku nastaja v vzgojni situaciji in dialektično povežemo s tistim, kar si zastavljamo z vzgojnimi smotri naše samoupravne socialistične družbe.

Pri intelektualni vzgoji uveljavljamo zlasti:

1. načelo aktivnosti
2. načelo interesa
3. načelo individualizacije
4. načelo nazornosti
5. načelo življenjske in psihične bližine
6. načelo postopnosti in sistematičnosti

1. Načelo aktivnosti

Z vsestransko aktivnostjo dosega otrok vsestranski razvoj. Aktivnost usmerja in spodbuja razvoj, ker zadovoljuje otrokove interese, saj si želi biti aktiven, ker je to njegova naravna potreba.

Z organizacijo otrokove intelektualne aktivnosti usmerjamo in spodbujamo njegove miselne procese in njegovo vedoželjnost. Otroku pokažemo možnost samostojnega pridobivanja spoznanj. Specifičnost učenja predšolskega otroka je v tem, da sam odkriva, preizkuša, spreminja besedo, spremlja dejavnost, razdira in sestavlja, da se igra, uči in dela hkrati. Vzgojiteljica mora organizirati situacije, ki otrokom omogočajo, da sami odkrivajo. Tako bodo otroci skladno s svojimi intelektualnimi sposobnostmi vključeni v vzgojni proces kot subjekti vzgoje.

Specifičnost učenja predšolskega otroka je torej v tem, da se uči igraje ob lastni dejavnosti, ne da bi vedel, da se uči. Spoznanja, pridobljena z lastno aktivnostjo, so najboljša podlaga za nadaljnje otrokovo oblikovanje.

Vzgojitelj omogoči otrokovo aktivnost, jo usmerja z ustreznimi spodbudami ali spremlja prehod od aktivnosti zaradi nje same do aktivnosti, ki je usmerjena k cilju in postaja že načrtna. Ta prehod se očitno kaže okoli 5. leta in narekuje drugačen pristop k vzgojnemu delu.

Da bi upoštevali načelo aktivnosti, je nujno ustvariti ustrezne pogoje:

- Otrok se mora ugodno počutiti, biti zadovoljen. Otrok, ki je nerazpoložen, čustveno negativno usmerjen, se čuti ogroženega ali prizadetega; ne bo aktiven niti telesno, kaj šele duševno.
- Imeti mora na razpolago ustrezne materialne pogoje, pogoje za bivanje, vzgojna sredstva. Vzgojitelj mora otroka dobro poznati, da mu glede na razvojne značilnosti in osebne posebnosti ustvari pogoje za otroku ustrezno spontano aktivnost. Le aktivnost, ki je primerna za otroka, spodbuja njegov razvoj.
- Otrok mora imeti za aktivnost dovolj časa, hitenje ne vodi v spodbujanje razvoja.
- Otrok naj pride do spoznanj prek različnih aktivnosti: perceptivno dožemanje naj bo povezano z govorno aktivnostjo. Ob igri manipulira s predmeti in jih spoznava, ob tem je tudi telesno aktiven in čustveno angažiran. Usmerjamo ga k primerjanju, uporabi prejšnjih izkušenj, iskanju vzrokov, k sklepanju.

- 9 -
- Ob seznanjanju s svetom in življenjem usmerjamo otroke v aktivnosti, ob katerih si bodo pridobili spretnosti in navade. Tako se bodo otroci laže vključevali v okolje ali si ga skušali prilagajati (npr. spretno si bo postavil stol in na gornji polici piskal knjigo; zaprt bo pipo, ker si je že umil roke; da bi prestavil težjo klop, bo poklical na pomoč prijatelja). Take aktivnosti pa pomenijo napredek v primarni socializaciji. (Stopil bo v igralnico, glasno pozdravil in prisotni mu bodo nasmejani odzdravljali; domislil se bo novega igralnega načina.)
 - Pri organizaciji aktivnosti predšolskih otrok bomo načrtovali spontane in usmerjene dejavnosti, v individualni in skupinski obliki, in usmerjali otroke tako, da bo prišla do izraza otrokova ustvarjalnost, da bo otrok iskal poti, kako bi bil aktiven po svoje, vendar tako, da ne bo prizadel vrstnikov. V svoji aktivnosti so predšolski otroci zelo neposredno vezani na svoje interese in potrebe, zato jih moramo pri vzgojnem delu vselej upoštevati.

2. Načelo interesa

Pri intelektualni vzgoji upoštevamo načelo interesa tako, da izhajamo iz otrokovega zanimanja za spoznanje, ga spodbujamo, dopolnjujemo, preusmerjamo, a tudi razvijamo novo zanimanje. Tako motiviramo otroka za proces, v katerem se uči in oblikuje svojo osebnost.

Pri mlajšem otroku zbudi zanimanje že sam predmet in se motivacija še poglobi ob neposrednem stiku s predmeti ali pojavi ob otrokovi aktivnosti. Pri otroku je prisoten spoznavni interes.

Prva spoznanja zahtevajo dopolnjevanje. Otrok vprašuje ali mu sami nekaj pojasnimo, torej dodamo ob opazovanju še besedne opredelitve.

Spoznavni interes se širi in pri tem je pomembna vloga vzgojitelja. Zelo učinkovito je vključiti spoznavanje v igro ali ravnanje, kot ga igra terja.

Poleg vzbujanja želje za pridobitev spoznanj (ob našem sodelovanju) je nujno vzbujati interese za lastno iskanje poti do spoznanj. V otroku nastane želja biti sposoben sam odkriti nekaj novega in pot prehoditi, pa naj bo daljša ali krajša. Doživlja naj veselje ob vmesnih ali končnih ciljih.

Vsebinsko bogato in pestro okolje, kjer se otrok srečuje z novimi doživetji, vzbuja željo po iskanju in odkrivanju. Demokratično vzdušje, kjer vsi iščemo odgovor, vodi v poglobljanje spoznanj in budi nove interese.

Ob taki dejavnosti otrok govorimo o raziskovalnem interesu. Samostojnost v procesu spoznavanja oblikuje otrok najprej nenačrtno. S spontanimi življenjskimi aktivnostmi pridobljene izkušnje in ob njih razvite intelektualne sposobnosti pa to poglobljajo. Samostojno raziskovanje pa utrjujemo z načrtnim vzgojnim prizadevanjem v predšolskih letih v okviru družinske ali družbeno organizirane vzgoje.

3. Načelo individualizacije

V predšolskem obdobju je tako kot za celotni razvoj tudi za intelektualni razvoj otroka značilen individualni tempo napredovanja. To povzroča očitna neskladja med kronološko in mentalno starostjo otrok, od vzgojitelja pa zahteva poglobljena spoznanja o otrocih. Vsem otrokom ne glede na individualne posebnosti moramo nuditi ugodne možnosti za razvoj, vendar je tisto, kar je za nekatere otroke ugodno, za druge otroke neučinkovito ali jih celo frustrira.

Otroke, ki so sicer kronološko enako stari, zanimajo različne igre, predmeti, so različno govorno razviti, imajo različno razvito sposobnost opazovanja.

Zato so naši oddelki formalno, glede na kronološko starost sicer homogeni, v resnici pa zelo heterogeni.

Načelo individualizacije bomo uresničevali tako:

- Zagotovimo vsebinsko bogato življenje, zelo raznovrstne aktivnosti, kajti le tako bomo lahko najlaže ugotovili, v čem so

individualne posebnosti otrok. Nekatere bolj zanimajo človekove dejavnosti, druge zopet stvarni svet, nekateri radi vse spreminjajo, drugi ohranjajo itd. Nekateri povzemajo, drugi iščejo.

- Izbiramo oblike vzgojnega dela, ki bodo vsem otrokom omogočale njim najbolj primerno dejavnost skupne zaposlitve takrat, ko se aktivnost posameznega otroka ne zmanjša, če so sočasno tudi drugi aktivni, npr. poslušanje pravljice; skupinske zaposlitve takrat, ko je otrokova optimalna aktivnost možna, če sodeluje v eni dejavnosti le nekaj otrok, npr. preizkušnje, kateri predmet se potopi v vodi; individualna otrokova samostojna aktivnost ali kooperacija med otrokom in vzgojiteljico, ko je otrokova optimalna aktivnost možna, če v tej dejavnosti sodeluje sam oz. on in vzgojiteljica, npr. zaradi odpravljanja neke govorne motnje.
- Ustvarjalno odčitavamo vzgojni program. To pomeni, da ima vzgojiteljica pravico in dolžnost, da vzgojnega programa, ki je pripravljen sicer po starostnih oddelkih, ne uporablja mehanično, ampak v primeru, da so otroci manj razviti, kot je pričakovala glede na njihovo kronološko starost, poseže v program predhodnega oddelka, in obratno. To velja za celotni program ali pa samo za program določenega vzgojnega področja, npr. razvijanje govora.

Okolje in otrokove dispozicije povzročajo različen nivo izkušenj in razvitih intelektualnih sposobnosti. Z dobro individualiziranim vzgojnim delom pri slednjem otroku dosegamo razvoj za stopnjo naprej. Pri skupnih usmerjenih zaposlitvah to najtežje dosežemo, zato organiziramo delo v skupinski ali individualni obliki. Tako naj vsak otrok začuti, da je prispeval svoj delež in da se za njegovo dejavnost zanimamo.

Individualizacija vzgojnega dela terja tako organizacijo, da v samem procesu odkrivamo individualne posebnosti otrok. Na podlagi spoznanega spodbujamo vse otroke k čimvečji intelektualni aktivnosti, zavedajoč se, da bodo nekateri višjo stopnjo sposobnosti dosegli na drugih vzgojnih področjih.

Posebej načrtujemo delo za razvitejše otroke, da bi tudi oni napredovali v razvoju. Tako poskrbimo, da se ti otroci ne dolgočasijo in da ne prihaja do vzgojnih težav zaradi neustrezne zaposljenosti.

Upoštevamo pravico otrok, da se po svoje ustvarjalno izražajo, in iščemo novih vzgojnih postopkov in novih poti za skupino otrok tiste generacije.

Uspehe svojega dela vzgojitelj preverja, npr. tako, da otrok, ki ni kazal spoznavnega interesa, po določenem obdobju sam sprašuje; otroci, ki so kazali raziskovalni interes, pa poglabljajo svoje samostojno odkrivanje.

4. Načelo nazornosti

Izkušnje predšolskega otroka so razmeroma skromne. Nazornost pa pomeni usmeritev, da dojema gojenec objektivno stvarnost prek različnih čutil. V sodobni didaktiki povezujejo to načelo v enotno zahtevo nazornosti in abstraktnosti. Preko različnih zaznav naj otrok pride do jasnih predstav in še nadalje do pojmov.

Najbolj elementarno upoštevanje tega načela terja od nas, da omogočimo otroku, da sam v igri in raznih drugih dejavnostih (pri oblačenju, obujanju, umivanju, hranjenju, pospravljanju ...) zaznava predmete, oblikuje predstave, predmete poimenuje, spoznava opravila in pridobiva izkušnje. Tudi usmerjene zaposlitve morajo biti načrtovane tako, da vzgojitelj zagotovi dejavnosti otrok, ki bodo omogočale spoznavni proces do zaznav in predstav k pojmom.

Otroci radi prevzamejo besede ali besedne zveze, ne da bi razumeli njihov pomen. Pri intelektualni vzgoji nas tako zavajajo v zmoto, da so razumeli naše pojasnjevanje. Zato je otroku na vseh stopnjah potrebno ponazarjanje. Dejavnost sama pa naj bo za otroka čimbolj dinamična: pogleda, opazuje, otipa, poslušaja, prestavlja, primerja, razporeja, ocenjuje, uporablja isti predmet na različne načine, išče razlike in skupne poteze. Tako prehaja od konkretnosti na predstavljanje, od poimenovanja k logičnemu mišljenju.

čim mlajši je otrok, več bo potrebno spontanega opazovanja predmetov ali pojavov v neposrednem okolju. Pri starejših uporabljamo ponazorila, vendar pa je treba skrbno izbirati (modeli in slike, peskovnik, knjige s slikovnim materialom). V celotnem predšolskem obdobju je ponazarjanje le z besedo neustrezno.

5. Načelo življenjske in psihične bližine

Mnogi funkcionalni vplivi prinašajo otroku življenjske izkušnje. Vzgojno prizadevanje usmerjamo tako, da izpostavljammo med življenjskimi izkušnjami tiste, ki so pozitivne za oblikovanje osebnosti.

Otrok si v igri in različnih dejavnostih pridobiva nove izkušnje, opušča nekatere prejšnje, nekatere pa pogloblja. Načelo življenjske bližine pomeni:

- Predšolski otrok mora najprej spoznavati svet, ki ga obdaja, kar je tudi zahteva načela nazornosti. Ta svet je kot neposredno otrokovo okolje različen. Zaradi tega nimamo enotnega konkretnega vzgojnega programa, ki bi bil obvezen za vse, ampak le usmeritveni program. Kot dolžnost vzgojitelja pa je poudarjeno, da upošteva konkretne razmere, v katerih otrok živi.
- V življenje otrok moramo vnašati realne vsebine in resnične odnose in se ne izživljati v neki pravljici, sladkobnosti, pomanjševanju.
- Otroke navajamo na življenjske situacije in nakažemo možnosti, kako se le-te spreminjajo (npr. na novo urejeno križišče s semaforom). Tako se bo zmoget otrok vključevati vanje in novosti sprejemal brez občutka ogroženosti. Nekatere naloge bo laže opravil samostojno (npr. sam bo šel v trgovino nakupovat).

Psihično bližino pojmuje vzgojitelj kot potrebo otroka po čutno - čustvenem dožemanju sveta. Hkrati zahteva pomen tudi upoštevanje dosežene stopnje v razvoju otrokovega mišljenja od zaznavno praktičnega, zaznavno predstavnega do verbalno - logičnega. Otrok naj si pridobiva izkušnje, ki jih spremlja zelo ugoden čustven odnos. Nova spoznanja vpletamo v zgodbe. Tako je otrok na novo spoznanje pozornejši, predstave bo obnavljal, si

jih zato zapomnil in uporabljal v novih situacijah. Otroku v starejši skupini je dobrodošlo stvarno pojasnilo brez zgodbe.

Za dejavnost je izredno pomembna motivacija in počutje otrok. Otrok se ne more ničesar naučiti na silo!

6. Načelo postopnosti in sistematičnosti

Postopnost moramo pri intelektualni vzgoji nenehno upoštevati, vendar ne kot togo zaporedje postopkov. Prava postopnost nastopa usklajeno z načelom ustreznosti razvojni stopnji, z načelom interesa, individualizacije, življenjske bližine, torej vedno skladno s potrebami predšolskega otroka in v dialektičnem medsebojnem povezovanju načel.

Na intelektualnem področju pomeni napredovanje po majhnih smiselno povezanih stopnjah od bližnjega k bolj oddaljenemu, od znanega k neznanemu, ali lažjega k težjemu. Da bi vzgojitelj lažje uspel, načrtuje delo, predvideva vzgojne postopke, odbira primerne oblike in metode dela, didaktična sredstva. Ob znanih dejstvih sprejema otrok še nova in si oblikuje jasnejše predstave o stvareh in pojavih ob sebi.

V mlajši skupini usmerjamo pozornost na tisto, kar lahko otrok pogosto vidi in kar mu pomaga, da se znajde v življenjskih situacijah. Otrok zaznava shematično, od zelo kompleksnih spoznanj napreduje k podrobnejšim, od dejstev k posledicam, k prvim posplošitvam ali lastnim razlagam vzročnosti.

Intelektualna vzgoja na mlajših stopnjah zajema predvsem pridobivanje zaznav in predstav. Na starejši stopnji mora vzgojno delo prehajati od konkretnega zaznavanja in predstavljanja k posploševanju in sistemiziranju osnovnih spoznanj.

Spoznanja pridobiva otrok postopoma; naloga vzgojitelja je, usmerjati otroke v sistematično urejenost. Znanje dobiva pravo vrednost, če je urejeno. S pomočjo analize, sinteze, primerjanja iskanja skupnega, podobnega in različnega spoznanja otrok struktuiramo, povezujemo v nove celote ali dopolnjujemo prejšnje. Tako pridobljena spoznanja vodijo h kvalitetnemu znanju.

OZJA PODROČJA INTELEKTUALNE VZGOJE

- I. Spoznavanje otrok z okoljem
- II. Razvijanje govora predšolskega otroka
- III. Razvijanje temeljnih matematičnih predstav in pojmov

Intelektualna vzgoja je obsežno področje dela. Smotre intelektualne vzgoje uresničujemo na področjih spoznavanja otrok z okoljem, razvijanja govora in razvijanja temeljnih matematičnih predstav in pojmov. Poudariti moramo, da nima nobena vsebina tolikšne vrednosti, da bi jo vsiljevali otroku. Otroku vedno pripada mesto subjekta v vzgojnem razvoju in mora naša hotenja, usmerjanja in organizacijo sprejeti čustveno in intelektualno. Ob tem se bo otrok spontano učil, kar je bistvena značilnost predšolskega obdobja. Pri izbiri katerekoli vsebine ne moremo mimo vzgojnega smotra vsestranskega oblikovanja, zato vsebine na področju intelektualne vzgoje prepletamo z aktivnimi oblikami dejavnosti otrok na telesnem, delovnem, estetskem in moralnem področju.

SPOZNAVANJE OTROK Z OKOLJEM

- Obseg področja
- Smotri spoznavanja okolja
- Osnovni kriteriji pri izbiri vsebine
- Spoznavanje na različnih starostnih stopnjah

A - Družbeno okolje

Vsebina in obseg seznanjanja

A1 Seznanjanje z domom in družino

A2 Seznanjanje z VVO in življenjem v ustanovi

A3 Seznanjanje s širšim okoljem VVO in dejavnostmi ljudi

A4 Prometna vzgoja

B - Naravno okolje

Vsebina in obseg spoznavanja

B1 Spoznavanje nežive narave

B2 Živalski svet

B3 Rastlinski svet

Metode in organizacijske oblike dela

Opazovanje

Organizacija opazovanj

Opazovalni sprehod v naravo

Metoda eksperimenta in uvajanje v osnovne fizikalne zakonitosti

Metoda dela

Delo v živem kotičku, na vrtu ali na igrišču

Metoda razgovora

Vzgojna sredstva

Neposredno okolje

Didaktična sredstva

1. Kotiček narave v igralnici

2. Kotiček narave ob vrtcu

3. Ponazorila: slike, modeli, makete

4. Slikanice in knjige

5. Diapozitivi, diafilmi, filmi, televizijske oddaje

SPOZNAVANJE OKOLJA

Spoznavanje okolja je kompleksno področje dela glede na vsebino in vsestransko vplivanje na oblikovanje osebnosti.

Predšolski otrok naj si ob stiku z naravo in družbo pridobiva osnovna spoznanja, izkušnje in navade družbenega življenja, človekovih dejavnosti, spoznanja o rastlinskem in živalskem svetu in o neživi naravi. Spozna naj svet, v katerem živimo, in se vanj vključuje.

Spoznavanje okolja predstavlja uresničevanje smotrov intelektualne, estetske, moralne, delovnotehnične in telesne vzgoje. Vitisi iz narave usmerjajo otroka v nove aktivnosti na različnih področjih.

Otroštvo je doba neprestanega odkrivanja in okolje ponuja možnosti za nenehno aktivno spoznavanje. Ob tem si otrok razvija čutila, oblikuje sposobnosti opazovanja, vztrajanja pri dejav-

nosti, pozornosti, obnavljanja vtisov, povezovanja. Pre-senečenja ob stiku z naravo vplivajo na domišljijo in ustvarjalnost ter prinašajo otroku čustveno ugodje.

Ob spoznavanju okolja je postavljen v situacijo, da razmišlja, posplošuje, išče vzročno - posledične zveze, sklepa.

Narava daje mnogo priložnosti za estetsko in moralno oblikovanje otroka.

Obseg področja

Spoznavanje okolja zajema:

A) Družbeno okolje:

- dom in življenje v družini
- VVO in življenje v njem
- okolje VVO in dejavnosti ljudi
- prometna vzgoja

B) Naravno okolje:

- živalski svet
- rastlinski svet
- neživa narava in pojavi v njej

Smotri seznanjanja otrok z okoljem:

1. Otroci naj si pridobijo življenjske izkušnje in spoznanja o svetu, ki so potrebna, da se v okolju znajdejo in se vanj aktivno vključijo. Tako napredujejo v primarni socializaciji.
2. Otroci naj se v procesu aktivnega spoznavanja in vključevanja v okolje razvijajo čustveno, socialno in intelektualno. Razvijajo naj si temeljne poteze značaja. Pridobivajo naj si za življenje potrebne delovne, socialne in kulturno-higienske izkušnje in navade.
3. Pridobivajo naj si predstave in pojme o predmetih, pojavih in dejavnostih v okolju. To naj postane podlaga za kasnejše globlje pojmovanje sveta in življenja. Ob spoznavanjih,

ki temelje na konkretnih izkušnjah, oblikujemo temelje znanstvenega pogleda na svet.

4. S spoznavanjem dejavnosti ljudi in poseganja človeka v naravo naj si oblikujejo zavest, da si človek z delom izboljšuje življenje in svet prilagaja sebi. Otroci naj cenijo delo in sami z veseljem opravijo manjše delovne obveznosti.
5. Že od vsega začetka je treba navajati otroke, da čuvajo naravo, ohranjajo zdravo okolje.
6. Otrokovo vedoželjnost in interese razvijamo v zavestno zanimanje za nadaljnje spoznavanje, razumevanje in odkrivanje pojavov in dogajanj v širšem okolju. Otroci naj spoznanja in izkušnje uporabijo ustvarjalno v novih okoliščinah.

Osnovni kriteriji pri izbiri vsebin

Področje seznanjanja z okoljem naj pomaga oblikovati otroku posplošeno podobo zunanjega sveta. Le tako bomo uspešno uresničevali proces primarne socializacije. Objektivna spoznanja o naravi in družbi nam daje znanost.

Pri odbiri vsebin izhajamo iz smernic za vzgojno delo in upoštevamo:

1. Izrazita čustvenost otroka terja, da seznanjanje oslonimo na emocionalne značilnosti: ugodno čustveno vzdušje, presenečenje in veselo pričakovanje, neposreden stik z novim prinaša čustveno ugodje (zajčka pobožajo). Čustvena zavzetost vzgojitelja sugestivno deluje na otroka. Seznanjajo se z novim ob igri. Otroci so posebej motivirani za lastno odkrivanje ali za vsebino, kjer se je zaradi situacije same pojavil interes.
2. Pri izbiri vsebin upoštevamo značilnosti otrokovega mišljenja in razvojno zaporedje od zaznavno - praktičnega preko zaznavno - predstavnega do verbalno - abstraktnega mišljenja. Zato pri najmlajših vključujemo tisto, s čimer neposredno praktično prihajajo v stik. Starejši predšolski

otroci pa so na tisti stopnji mišljenja, ki vodi do strukturiranja spoznanj. Otroci sami povezujejo, odkrivajo resnico, preverjajo, predvidijo posledice dejanj, slabosti pri dejavnostih.

Naloga vzgojitelja je odbrati primerne vsebine, ki bodo spodbujale k miselni aktivnosti.

Pri spoznavanju okolja ni bistveno, da sprejema otrok že oblikovana spoznanja. Pomembnejše je, da prihaja do sklepov in sodb s svojo miselno aktivnostjo.

Spoznanje okolja postaja tako popolnejše in zajema nepogrešljive stopnje od spontanega učenja k sistematičnemu.

3. Vsebine odbiramo tako, da omogočajo čimveč različnih aktivnosti otrok: od opazovanja do besednih opredelitev, od umskih aktivnosti k telesnim in glasbenim, k likovnemu, ritmičnogibalnemu izražanju.
4. Vsebina mora biti idejno ustrezna in znanstveno neoporečna. Nova spoznanja odbiramo tako, da prihaja do združevanja elementov v nove celote. Pri mlajših otrocih to pomeni spoznavanje s pomočjo čimveč čutil, v srednjih skupinah povezovanje predstav ob organiziranih aktivnostih, pri starejših predšolskih otrocih posploševanje spoznanj do iskanja skupnih lastnosti in odkrivanja zakonitosti v naravi in družbi.
5. Pomembna zahteva pri izbiri vsebin v okolju je omogočiti otrokom socialni razvoj. Pridobivajo naj si tiste lastnosti in spoznanja, ki so potrebna pri vključevanju v družbo. Otrok naj spozna vrednost človekovega dela, si sam pridobi delovne navade. Usmerjamo ga v hotenje, da bo tudi sam posegel v okolje. Zato pa si je potrebno pridobiti ob ustrezno organiziranih dejavnostih določene osebne poteze, nujne pri vključevanju v kolektiv.
6. Vsebina spoznavanja okolja je razporejena v koncentričnih krogih. Otroci se večkrat seznanijo z istim objektom (npr. drevo), a vsakič obširneje, nadrobneje in iz več vidikov. Vsebine, navedene v vzgojnem programu, so domnevno

primerne za večino otrok v skupini. Vzgojitelj dela selekcijo glede na individualne razlike med otroki.

Izbira vsebine je odvisna od smotra. Tega marekuje potreba, da so spoznanja življenjskega pomena (npr. predmeti vsakdanje rabe, nekatere dejavnosti, nevarnosti, pravila ravnanja ...). Lahko pa so spoznanja nujna za otrokov umski razvoj in pridobivanje kognitivnih izkušenj (npr. sposobnost opazovanja, kompleksno dojetanje, pomnjenje, pozornost, izražanje misli z besedami ...).

Spoznavanje okolja na različnih starostnih stopnjah

I. Mlajši predšolski otroci (malčki, tri do štiriletni otroci.) Vsebine odbiramo po vzgojnem programu in teme oblikujemo upoštevajoč konkretne krajevne razmere, življenjsko bližino in konkretno skupino otrok. Pri razporejanju vsebin se opiramo na osnovno postopnost, interese otrok, možnost čustvene bližine in čustvenega dojetanja. Posamezne teme med letom obravnavamo večkrat, da bi otroci pri ponovnem opazovanju prepoznali prejšnje ali pridobili dopolnjene izkušnje.

Pri odbiranju vsebin upoštevamo osnovne kriterije, ki so zajeti v predhodnem pogledu. Vzgojitelj se poglobi v otroke, ugotovi njihovo doseženo razvitost in konkretne okoliščine. Odbere vzgojne smotre, ki naj bi jih v danem časovnem obdobju uresničil. Smotre dosega s tako dejavnostjo otroka, ki bo privedla do spoznanj. Vzgojiteljeva naloga je, skladno z interesi otroka, organizirati dejavnosti. Spodbuda iz neposrednega okolja naj vodi v spontane aktivnosti in dalje v spontano spoznavanje.

Operativne smotre zajema vzgojitelj v skladu z vzgojnimi smotri intelektualne vzgoje. Pri oblikovanju naj prek celega leta zagotovi enakomerno izvajanje vseh vzgojnih nalog: navajanje na pozorno opazovanje, pridobivanje osnovnih izkušenj, spoznavanje dejavnosti ljudi, poimenovanje novih stvari, primerjanje pojavov, uporaba praktičnih izkušenj v novih okoliščinah, preproste posplošitve ob predmetni aktivnosti.

Osnovna metoda na tej stopnji je metoda igre, za neposredno opazovanje pa najbolj ustrezna metoda za spoznavanje novega. Vzgojitelj omogoči otrokom, da bodo s čutnim dožemanjem pridobili čimveč zaznav, ki bodo vodile v dobre predstave. Otroci po svojih interesih opazujejo, poslušajo, otipavajo, preizkušajo, ponovno pozorno pogledajo, besedno opredeljujejo in sprašujejo.

Veliko priložnosti za seznanjanje nudi bivanje na prostem, v igralnici pa poleg usmerjenih v enaki meri spontane zaposlitve. (Triletni otroci so pozorno opazovali polžke, ki so lezli v stekleni posodi med kamenjem in zelenimi vejami in se prilepili ob steno. Otroci so se vračali k igri in od igre znova k opazovanju, ki so ga spremljali tudi z bogato besedno aktivnostjo.)

Tudi organizirano usmerjeno spoznavanje naj vzgojitelj vselej pripravi tako, da bodo otroci ob zaznavanju aktivirali čimveč čutil. Zaznavanje naj bo dopolnjeno z besednim pojasnjevanjem, zlasti odgovori na otrokova vprašanja.

Kot vzgojna sredstva imajo vso prednost predmeti iz neposrednega okolja. Ponazorila uporabljamo šele pri obnavljanju in utrjevanju. Za utrjevanje pripravimo raznovrstne igre, pogovor v mlajših skupinah, utrjujemo z likovnim, glasbenim in ritmičnim izvajanjem.

Mlajši otroci še niso sposobni opazovati istih pojavov kontinuirano dlje časa. Zato naj spoznavajo v ožjem obsegu, v danem času in prostoru. Uspeh bo v veliki meri odvisen od interesa in motivacije. Če ne moremo pritegniti otrok, načrtovano dejavnost opustimo in jo drugič poskusimo posredovati s spremenjenim vzgojnim postopkom.

Težišče spoznavanja ni omejeno na načrtno delo pri usmerjenih zaposlitvah. Vzgojitelj naj ob celotnem bivanju otroka v VVO izkoristi pri katerem koli elementu dnevnega reda vsako priložnost za spontano učenje. Seznanj otroka s tem, kar ga zanima, ne glede na to, ali je vsebina z načrtom predvidena ali ne.

II. Otroci v četrtem in petem letu starosti

Vsebino in naloge razširimo glede na stopnjevano umsko razvitost otrok, njihovo pripravljenost na aktivnosti, samostojnejšo dejavnost in glede na že pridobljene izkušnje in spoznanja.

Preden začnemo načrtovati nove vsebine, se prepričamo, kakšne izkušnje in predstave otroci že imajo. Če je potrebno, najprej uredimo osnovne izkušnje in šele nato odpiramo otrokom nove vidike spoznavanja.

Poleg interesov otrok nas vodi nujnost v spoznavanju širšega okolja (npr. o prometu). Spoznati mora predmete in pojave, ker mu ti sicer postanejo nevarni (vtičnica) ali škodujejo njegovemu zdravju (nezrelo sadje). V tem razvojnem obdobju je potrebno posvetiti več pozornosti spoznavanju življenjskega prostora in dejavnosti ljudi, med katerimi živi.

Metoda neposrednega opazovanja ima tudi na tej stopnji prednost pred drugimi. Otrok lahko natančneje opazuje zahtevnejše predmete in pojave. Opazuje lahko že kontinuirano v daljšem obdobju ali pri ponovnem opazovanju odkriva lastnosti, ki jih poprej ni poznal. Ugotavlja spremembe in povezanosti v dogajanju. Nastajajo preproste posplošitve. Pri sklepanju se opre na značilno lastnost, vendar pod vplivom novih spoznanj dopolni ali spremeni posplošitev.

Isti pojav naj opazuje večkrat v istem in v različnem okolju, (npr. grm na igrišču in grm na robu gozda v različnih letnih časih).

Gojijo naj cvetice na gredicah ob vrtu ali v lončkih v igralnici in jih spremljajo v razvoju. Skrbijo lahko za male živali (želve, morski prašički, ribe) in opazujejo, kako živijo.

Zaznave in predstave otrok vzgojitelj ureja, utrjuje, izpopolnjuje, povezuje.

Pri tem potrebuje didaktična sredstva. Uporablja metodo igre,

razgovora ob sliki in vse dejavnosti povezuje z drugimi vzgojnimi področji.

Ob spoznavanju okolja poudarjamo, naj se otrok aktivno in s pozitivnim odnosom vključuje v okolje. Vedno naj bo prisoten interes varovati naravo in ohranjati zdravo okolje. Otroci lahko opravljajo manjše, vendar stalne delovne naloge. Sodelujejo lahko pri občasnih nalogah, ki dajo hitreje konkretne rezultate.

Razvijamo značajske poteze in skupne interese skupine v odnosu do okolja. Skrbimo za pogosta vesela in prijetna doživetja.

Za spoznavanje okolja izkoristimo številne priložnosti, ki se ponudijo med bivanjem v VVO. Upoštevamo izkušnje, ki si jih je pridobil otrok v okviru funkcionalnega vzgojnega vplivanja.

III. Otoroci v petem in šestem letu starosti

Pri spoznavanju okolja nas čakajo bistveno nove naloge: prehod od konkretnega zaznavanja in predstav k posploševanju in strukturiranju osnovnih spoznanj.

Izhodišče spoznavanja je življenjsko okolje otroka, toda spoznavanje je globlje in se širi zaradi močnejših vplivov televizijskega medija tudi na okolja, ki so geografsko dokaj oddaljena. Otroci na temelju pridobljenih izkušenj laže razumejo nove pojave in se znajdejo v novih situacijah.

Poleg neposrednega opazovanja uporablja vzgojitelj še druge metode. Prednost bodo imele tiste, ki spodbujajo in omogočajo aktivnost otrok.

Obseg vsebin bo vzgojitelj določil sam in vselej upošteval, da tudi pri starejšem predšolskem otroku ni toliko pomembna količina spoznanj, kot čimvečja miselna aktivnost otrok. Pri vsebini bo pozoren na strukturiranost, ker ga obvezuje načelo sistematičnosti. Otrok naj prihaja do sklepov z lastnim mišljenjem. Naloga vzgojitelja je organizirati otrokovo aktivnost tako, da jo že ob dejavnosti seznanjen s tistimi zvezami in odnosi, ki bodo podlaga logičnemu sklepanju.

Z vsebinami vplivamo na oblikovanje pozitivnega odnosa do okolja, na dobre medsebojne odnose v skupini. Utrjujemo socialne in delovne navade in usmerjamo ravnanje otroka po socialističnih moralnih normah.

A - DRUŽBENO OKOLJE

Vsebina in obseg spoznavanja

Vsebina je zajeta glede na tri razvojne stopnje (I. II. III.) kot so obravnavane smernice v prejšnjem poglavju. Da bi bil vzgojitelju omogočen sistematičen pregled nad vsebinami, zajemamo načrtovana spoznanja kot:

- A1 seznanjanje z domom in družino
- A2 seznanjanje v VVO in življenjem v ustanovi
- A3 seznanjanje s širšim okoljem v VVO in dejavnostmi ljudi
- A4 seznanjanje s prometno vzgojo

A1 Dom in življenje v družini

- I. - Pogovor o otrokovi družini, starših, bratih, sestrah ter o tem, kar veže otroka na dom.
 - Negovanje otrokove čustvene navezanosti na družino.

II. - Razgovor v družini in sorodnikih, stari starši, tete, strici.

- Doma imajo drobne dolžnosti in jih opravljajo.
- Vzgojno vplivanje glede na navezanost otroka na družino in vzbujanje ljubezni do članov družine.

III. - Spoznavanje širših družinskih sorodstvenih odnosov.

- Pogovori o delu posameznih članov družine.
- Delo posameznih družinskih članov pri vzdrževanju stanovanja in oskrbovanju družine, pri tem sodelujejo otroci.
- Otroci spoznajo polni naslov družine, vedo naj, kje so starši zaposleni.

A2 VVO in življenje v ustanovi

- I. - Otrok se seznani z igralnico, garderobo, sanitarijami, opremo, igračkami, slikanicami in načini uporabe.

- Seznaní se z vzgojiteljico in varuhinjo.
 - Pri bivanju na prostem: seznaní se z igriščem, z igrali, peskovnikom, potjo na sprehodu, hojo v skupini, vrtom z gredicami.
 - Spoznava vrstnike, imena nekaterih otrok in se igra z njimi, postopno se vključuje v igralne skupine.
 - Navaja se na medsebojno pomoč pri drobnih opravilih.
 - Spoznava delavce v VVO, tako da do konca leta spozna otroke in vzgojiteljice iz drugih skupin.
 - Opazuje, spoznava lastnosti in uporabnost posameznih predmetov v VVO.
 - Vzgaja se k temu, da igrače in predmete spravlja na določeno mesto in jih po uporabi tja vrne.
- II. - Spozna druge delavce v VVO: kuharice, perice, kurjača in njihovo delo.
- Orientira se v drugih prostorih in spozna njihov namen.
 - Pridobi si večjo samostojnost v garderobi, sanitarijah in večja aktivnost pri dnevnih opravilih.
 - Sodeluje pri izvajanju dežurstva.
 - Občasno pomaga pri delu odraslih v VVO; vzgaja se za vljudnost do mlajših in odraslih.
 - Spozna naslov zavoda, svoje ime in priimek.
- III. - Primerja ureditev VVO z drugimi objekti in dejavnostmi: s šolo, zdravstvenimi domovi, trgovino, pošto.
- Spozna oskrbo zavoda s toploto, vodo in elektriko.
 - Privzgaja si čut smisla za red in estetiko v prostorih.
 - Pozna polni naslov VVO, ime in priimek vzgojitelja.
- A3 Širše okolje in dejavnosti ljudi
- I. - Vzbuja mo zanimanje za predmete in pojave v bližnji okolici npr. poimenujemo prodajalno in izložbe, avto, avto-bus, zdravstveni dom.
- Opazujemo ljudi pri različnih dejavnostih (prodajalec, šofer, miličnik, ...).
- II. - Okoliča se nekoliko razširi:
- učenec spozna pot od doma do VVO in ime ulice na tej poti,

- spozna imena važnejših objektov,
- uvaja se v orientacijo v okolici,
- opazuje življenje na ulici,
- opazuje dejavnosti v prodajalnah, na tržnici, na gradbišču in v delavnicah (čevljar - šivilja),
- ogleda si pripomočke za delo, orodja, stroje, kako delajo in kaj delajo.
- opazuje urejanje okolja v vseh letnih časih.

- III. - Nadalje spoznava ožjo in širšo okolico, ureditve objektov: stanovanjska naselja z vidnejšimi komunalnimi napravami, prodajalne vseh vrst, šola, pošta, knjižnica, gledališče, muzej, delavnice, tovarne, zadruga, igrišča in športni objekti.
- Primerja istovrst in različnost objektov in njih namembnost.
 - Spozna imena važnejših ulic in se orientira v njih.
 - Spozna, kaj je urejeno okolje, sodeluje pri urejanju in se uvaja v razumevanje pojma skupna lastnina.
 - Spoznava življenske potrebščine in dejavnosti za oskrbovanje s prehrano, obleko, obutvijo, stanovanjsko opremo.
 - Spoznava živila kmetijske proizvodnje, industrijsko predelovanje in konzerviranje nekaterih živil (uporaba v igri z vlogami).
 - Spoznava najbolj znan material za obleko, obutev, opremo.
 - Spoznava dejavnosti, ki so potrebne za življenje: za obveščanje (pošta, telefon, radio, TV); za ohranitev zdravja (zdravstvena služba, bolnišnica, organizacija RK); razne uslužnostne dejavnosti (frizer, brivec, čistilnica, popravilnica čevljev, pralnica, slaščičarna).
 - Uvaja se v razumevanje delitve dela.
 - Vzgoja za varčno ravnanje s potrebščinami, spoštovanje delovnih ljudi, spoznava, da nam delo prinaša zadovoljstvo in koristi.
 - Spoznava dejavnosti, ki so namenjene sprostitvi: športne dejavnosti (na igriščih, v kopališčih, na stadionu; kako športna dejavnost krepi človeka).
 - Pripoveduje o družinskih izletih in doživetjih na počitnicah.

A4 Prometna vzgoja predšolskega otroka

Potrebe sodobnega življenja terjajo, da otroka čimprej seznanjamo s prometom. Prometna vzgoja obsega:

1. pridobivanje spoznanj in izkušenj, ki so otroku potrebna kot pešcu,
2. seznanjanje s prometom.

Da bi mogli dobro opraviti obojne naloge, zlasti pa zagotoviti varnost otroka v prometu, moramo poznati tiste psihološke značilnosti otroka, ki vplivajo na otrokovo vedenje na cesti.

Realen položaj otroka je v primerjavi z odraslimi povsem drugačen. Vse prometne situacije so prirejene položaju odraslih. Otrok vidi drogove prometnih znakov, vrteča se kolesa in luči vozil, noge in del trupa pešcev, ne vidi pa njihovega obraza. Vse to povzroča negotovost, strah, izgubo občutka, varnosti in posledica tega je nenavadno ravnanje otrok, ki vodi lahko v nesrečo. Predšolski otrok je lahko v bistveno slabšem položaju kot odrasli udeleženci v prometu. Zato vsaj do 4. leta sploh ne more poskrbeti za svojo varnost.

Otrokove zaznave še niso objektivne. Jasno opaža predmete, ki so v središču vidnega polja. Oddaljenejša vozila na cesti vidi megleno. Za varno ravnanje pešča pa je potrebno pregledno dojemanje situacij v vseh smereh.

Tudi slušne zaznave mu pri orientaciji v prometu ne morejo dobro pomagati. Različni hkratni šumi ga celo zmedejo, medtem ko odraslemu pomagajo pri ravnanju.

Prometna situacije terjajo kompleksno dojemanje, za predšolskega otroka pa še ni značilno kompleksno dojemanje sveta. Zaradi pomanjkanja izkušenj ne prihaja do zlivanja zaznav. Prometne situacije same so kompleksne: opazujemo semafor, zebro, se ravnamo po drugih pešcih na prehodu ali če smo sami, oprezno pogledamo levo in desno po vozilih. Na tako kompleksnost moramo otroka šele usmerjati in pripravljati.

Otrok postopoma razvija sposobnosti za dojemanje prostora, te pa so v prometu nepogrešljive. Otrok osvaja

pojme daleč, blizu, desno, levo in relativnost teh pojmov. Na to je vezana še nova izkušnja, da so oddaljeni predmeti videti manjši. Otrok dolgo ni sposoben oceniti oddaljenosti vozila in se mora postopoma uvajati v prostorske relacije. Te so odvisne še od časa, v katerem se bo vozilo približalo, pač odvisno od večje ali manjše hitrosti. Zaznavanja časa in ocenjevanja hitrosti pri prehodu čez cesto otrok ni sposoben. Zato se nesreče otrok primerijo, ker gredo otroci do polovice cestišča in se naenkrat obrnejo, ker sodijo, da sami nimajo več časa prečkati cesto in jim je pločnik preveč oddaljen.

Zaznavanje barv je pri predšolskem otroku daljši proces osvajanja. Otrok barve mnogo prej loči kot pravilno poimenuje. Natančno poimenovanje barv in ravnanje ob tem dela otrokom do 6. leta težave. Zato se lahko ob semaforu zmede in gre čez cesto pri rdeči luči, a si govori, da je zelena. Ne zavajajmo sami sebe, ampak večkrat preizkusimo otroka ob neposredni situaciji! Na to posebnost opozarjamo tudi starše.

Ravnanje na cesti je odvisno od pozornosti pešča. Otrokova pozornost je kratkotrajna, obseg pozornosti manjši (pred seboj, desno levo) in hitro menjajoč. Dinamika v prometu terja pozornost na več bistvenih elementov. Otroka lahko zmoti zvok, posebna oblika luči, znamka avtomobila. V ospredju je nenamerna pozornost in nihanje pozornosti. Otrok opazi eno vozilo in drugega spregleda. Vidi traktor, ne pa tudi avtomobila, ki traktor prehiteva.

Otrokovo ravnanje v prometu lahko usmerja čustvenost, od tod izvirajo nerazumljena usoda dejanja otrok. Brez pomisleka steče na cesto, če mu je tja ušla žoga ali ga na drugi strani ceste kliče prijatelj. S čustveno zavzetostjo ponosen hiti v trgovino, misli le na to, kar bo kupil, pozabi na nevarnosti na cesti. Zato svetujemo staršem, naj otroku napišejo na listek, kar bo kupil, njega pa čustveno angažirajo za varno pot do trgovine.

Želja po igri je pri otroku tako elementarna, da se zaigra na nevarnem mestu.

Uresničevanje prometne vzgoje

S prometno vzgojo pripomoremo, da se bo otrok začel vključevati sam v promet. Pri tem se oslanjamo na vse značilnosti pedagoškega otroka in sistematično urimo spoznavne sposobnosti ob igri in zgledu v najrazličnejših prometnih situacijah. Otroke želimo usposobiti do tiste stopnje, da se bo prilagodil in osamosvojil v prometu kot pešec.

Zato prometna vzgoja zajema:

- a) neposredno vzgojno delo
- b) urejanje okoliščin, ki pripomorejo k varnosti otrok
- c) sodelovanje s starši in osveščanje staršev.

a) Neposredno vzgojno delo zajema razvijanje psihofizičnih sposobnosti. Razvijamo čutila, zaznavanje več predmetov hkrati, pozornost, pomnjenje, kompleksnost dojetja, orientacijo v prostem času, gibalne spretnosti, slušna občutljivost, poznavanje barv.

S prometno vzgojo seznanjamo otroke ob bivanju na prostem, na sprehodih stalno opozarjamo na nevarne prometne situacije. Po poti se na primernih mestih ustavimo, da promet

opazujemo

presojujamo

vrednotimo

predvidevamo

se prav ravnamo.

Otrok si pridobiva izkušnje ob lastni udeležbi v prometu, ob zgledih drugih udeležencev, ob igri in zaposlitvah.

Obvladajo naj vožnjo s skirojem, nato s kolesom na zavarovanem prostoru. Ob tem naj spozna prometna pravila in jih upošteva. Uvajamo igre z vlogami in didaktične igre z vsebino prometne vzgoje. Otroci spoznavajo prometne poti in prometna sredstva.

Program prometne vzgoje ni nikoli uresničen do kraja, ker so situacije v prometu vedno drugačne, dinamične, neponovljive in polne presenečenj. Hoja otroka v vrsti spravlja otroka v odvisnost od odraslih. Otrok se mora osamosvojiti kot pešec, ki se bo samostojno in disciplinirano ravnal po prometnih

predpisih. Urjenje v tej smeri pa je obveznost družinske vzgoje.

b) VVO so dolžne poskrbeti za urejene okoliščine in varnost otrok. Zato izhodi ne vodijo naravnost na prometno cesto, na poti ob cesti sta za skupino obvezna dva spremljevalca. Naloga VVO je povezati se s krajevno skupnostjo in predlagati take spremembe v prometni ureditvi, ki bi zagotavljale večjo pozornost otrok. Pripomorejo oznake na cestišču, neprednostna cesta ob vrtcu in podobno.

Zaradi varnosti otrok moramo poskrbeti, da nosijo otroci na sprehodu igrače v vrečki ali mreži, da se ne bi zmuznila iz rok. V okolju, kjer je promet zelo živahen, pomislimo na varnostno opremljenost otrok. To so lahko rumene pelerine za celo skupino, ki jih nosijo v rahlem dežju ali v megli.

Igrišča pri VVO izkoriščamo za namene prometne vzgoje in jih didaktično opremimo (prometni znak, semafori, kolesa, skiroji, oprema za miličnika).

c) Sodelovanje s starši je nujno, saj zavisi prometna vzgoja od močnih funkcionalnih vplivov (mati v naglici steče z otrokom pri rdeči luči čez cesto). Zelo vplivajo na ravnanje otroka vrednotenja staršev. Starše opozarjamo na neodgovorno ravnanje (otrok na prednjem sedežu avtomobila) v prometnih situacijah.

Pred starše postavimo odgovorno odločitev, ali je otrok že usposobljen za samostojnega pešca in zna že sam poskrbeti za svojo varnost. To je zlasti pomembno tedaj, kadar otroci sami prihajajo iz VVO (vedno le na pisni pristavek staršev). VVO je dolžna usposablјati starše in jih seznanjati z značilnostmi otrok, ki so tako odločilne pri vključevanju otrok v varne prometne položaje.

—Vsebina prometna vzgoje

- I. - Otroci hodijo po pločniku, čez cesto ne gredo nikoli sami.
- Spoznavajo promet v najbližji okolici (ulice, ceste, prehodi za pešce, park, igrišča, ceste na deželi).
- Spoznavanje prometnih sredstev na cesti, v zraku, na železnici (če je v bližini).

- Prepoznavanje vozil po ropotu (letalo, vlak), primerjanje po premikanju, velikost; kdo vozi, kaj prevaža.
 - Opazovanje pešcev in vključevanje mednje, navajanje na hojo in prečkanje ulic v skladu s prometnimi pravili.
- II. - Izpopolnjevanje predstav - spoznanj o prometnih poteh in sredstvih (ulice, trgi, parkirišča, avtobusne postaje, železniška proga, prehod, podvoz), po počitnicah vodni promet.
- Naprave ob cesti (semafor, prometni znaki) ob železnici (zapornice, železniška postaja).
 - Opazovanje, kako se obnašajo pešci, vozniki, potniki, miličniki.
 - Otroci naj poznajo prometne znake v svoji okolici in pravila za pešce.
 - Naučiti velja otroke (ob sodelovanju s starši), da opravijo krajše poti sami, če ni treba prečkati ceste.
- III. - Razširitev in poglobitev znanja o prometnih poteh, vozilih, delavcih v prometu, redu v prometu.
- Uvajanje v razumevanje, da promet odpira pota v svet, povezuje kraje in ljudi, posreduje zanimivosti.
 - Spoznavanje dejavnosti in naprav, ki so namenjene varnosti ljudi in vozil v prometu.
 - Nadalnje spoznavanje pravil za pešce, orientacija levo, desno, ravnanje po semaforu, upoštevanje navodil prometnega miličnika.
 - Vzgoja k samostojnosti in previdnosti in vljudnemu vedenju pri uporabi javnih prometnih sredstev.

NARAVNO OKOLJE

Vsebina in obseg spoznavanja

Naravno okolje je za otroka zelo privlačno; saj rad opazuje živali, rastline in pojave v neživi naravi (luže na cesti, z mokrim snegom lahko oblikuje kepo, s suhim ne gre). Otrok mora spoznavati naravo praviloma v naravi.

Zato seznanjanje zajema:

B1 Spoznavanje nežive narave

B2 Živalski svet

B3 Rastlinski svet

B1 Spoznavanje nežive narave

I. - Vzbujanje zanimanja za pojave in dogajanja v naravi in spoznavanje vremenskih pojavov

dež - mlaka na cesti

sneg - kepe, taljenje snega, snežnega moža

opazovanje letnih časov na sprehodih,

kako živimo v posameznem letnem času

mrzli - topel zrak, veter, opazujemo dihanje

voda - topla, mrzla, čista, umazana

kamni - pesek, mivka

les - žagamo, zabijamo vanj žebelje

II. - Opazovanje vremena, beleženje na vremenskem koledarju

- Vremenski pojavi: sončno, deževno, oblačno, zasneženo, megla

- Gibanje zraka - sapa, veter, vihar

- Voda: sneg, toča, rosa, megla, oblaki, potok, reka, jezero, morje, kaj plava na vodi

- Spoznavanje materialov: les, kovina, steklo, plastika

- Svetloba - sveča, žarnica, ogenj, vžigalice

- Toplota - kurimo peči, štedilnik, centralno ogrevanje, električna peč.

III. - Natančnejše spoznavanje vremena, spremembe v naravi in vplivi na življenje človeka, živali, rastline, poplava, suša, snežni zameti, viharji, naravne nesreče, vpliv neugodnega vremena na zdravje, kako se varujemo.

- Zrak - veter žene jadrnice

- vihar ruši hiše

- proces gorenja (sveča pod kozarcem).

- Voda - tekočina, para, led, studenec ali izvir.

ribnik, morje;

izhlapevanje ali prenicanje vode

kroženje vode

- Pesek, glina, asfalt, rodovitna prst
- Taljenje in topljenje snovi
- Vrste kurjave
- Sonce, luna, zvezde

Doživljanje lepega ob stiku z naravo, varovanje okolja, (nabiranje cvetlic, gob, listja, kamna).

B2 Živalski svet

- I. - Opazovanje živali iz neposrednega okolja (na sprehodu, v igralnici)

Žival poimenujejo, zunanji opis z nekaj značilnostmi (noge, rep, perje) gibanje, oglašanje, hrana živali v hiši, v gozdu

Vzbujanje ljubezni do domačih živali, previdnost pri ravnanju, vendar brez vzbujanja strahu.

- II. - Razširjanje izkušenj o živalih:

število nog, bivališče, barva dlake ali perja ptice in skrb za nje pozimi, ptičja hišica, zrnje samec, samica, mladiči

prehrana živali

Pomen nekaterih živali za človeka,

zanimanje za živali, ki živijo v gozdu, na polju ali traniku.

- III. - Izpopolnjevanje pridobljenih predstav o zunanjih značilnostih živali, gibanju, oglašanju, načinu življenja in prehrane v raznih letnih časih.

- Razmnoževanje in skrb za mladiče; uvajanje v razumevanje povezanosti rastlinskega - živalskega sveta.

- Spoznavanje koristi, ki jih imamo od živali.

- Otroci spoznavajo živali, ki žive domače pri ljudeh in ob domačih živalih že o živalih, ki živijo v gozdu, na polju, v vodi.

- Vzbujanje zanimanja za tuje ali eksotične živali, ki jih opazujejo v živalskem vrtu, na televiziji ali v slikanicah.

- Kako se živali zavarujejo, če so napadene (polž, jež, žuželke).

- Vzgajanje k previdnosti pred nevarnimi živalmi (kače).
- Vplivanje, da bi živali ne dražili ali preganjali.

B3 Rastlinski svet

- I. - Opazovanje rastlin na vrtu, na travniku, v parku, na polju, v gozdu.
 - Poimenovanje nekaterih rastlin;
opazovanje cvetic in ugotavljanje vonja, cvetovi po barvi
 - Vzgajanje k pravilnemu ravnanju s cveticami
 - Spoznavanje zelenjave in sadja v zvezi s prehrano, značilne barve in okus (korenje, paradižnik, drobni in debeli sadeži).
 - Uživamo samo čisto sadje
 - Opazovanje drevja v različnih letnih časih - deblo, veje, listi, korenine (samo tedaj, če za to vpraša otrok).

- II. - Glavni deli rastlin in spoznavanje, da se rastline med seboj razlikujejo po cvetovih, steblih, listih, plodovih.
 - S koreninami srka rastlina vlago in hrano iz zemlje, potrebuje pa tudi svetlobo.
 - Opazuje rastline v različnih letnih časih.
 - Poimenujejo rastline, ki rastejo na vrtu, polju, travniku.
 - Spoznavajo nove vrste sadja in zelenjave in jih razlikujejo po barvi, velikosti, obliki, vonju in okusu (npr. čebula, jagode).
 - Pojem sadja - zelenjave
 - Pomen in vrednost zelenjave in sadja v prehrani
 - Gozd v vseh letnih časih in nabiranje gozdnih sadežev
 - Vplivamo, da ne bi uničevali, mladih dreves in lomili vej.

- III. - Izpopolnjevanje predstav o razširjenosti rastlin
 - O glavnih delih rastlin (brez nadrobnega opisovanja) ter o rasti od semena ali sadike do plodu.
 - Primerjanje cvetic po značilnostih in razvrščanje na osnovi ene skupne značilnosti v travniške, poljske in vrtno cvetice.

- Opazovanje rasti od klitja do semena.
- Ob sadju dodamo pojem: južno sadje, sadovnjak, nasad, vinograd.
- Izpopolnimo pojme zelenjava in poljski pridelki.
- Razumevanje odvisnosti dobre letine od vremena in človekovega dela - ob gnojenju, obdelovanju, okopavanju, pletju.
- Med poljskimi rastlinami opazovanje žitaric, ki rastejo v okolici in uvajanje v razumevanje pomena žita za človekovo prehrano.
- V gozdu razlikovanje več vrst dreves po listih, plodovih, deblu, lubju ali po krošnji.
- Opazovanje listnih in cvetnih brstičev in nastavka plodov.
- Oblikovanje pojma listnato in iglasto drevje.
- Spoznavanje nekaterih zdravilnih rastlin in nabiranje cvetov ali plodov (kamilica, lipovo cvetje, bezgove jagode, šipek).
- Spoznavanje gob in seznanjanje z nevarnostmi zastupitve z gobami ali strupenimi plodovi.
- Vzgajanje k obzirnemu ravnanju z rastlinjem.

METODE VZGOJNEGA DELA PRI SPOZNAVANJU OKOLJA

Pri seznanjanju z okoljem uporabljamo metode predšolske vzgoje, nekatere med njimi pa dobijo poseben pomen. Tako je osrednja metoda na tem področju metoda opazovanja; kot specifično uvrščamo metodo poizkušanja, značilnosti spoznavanja okolja pa se odražajo v metodah razgovora, igre, pripovedovanja ter pridobivanja spoznanj ob lastni dejavnosti.

Otrok spoznava okolje spontano, do tega pa ga pripeljemo in motiviramo:

- a) ob pripravljenih situacijah in zaposlitvah
- b) ob različnih nepričakovanih priložnostih, ki jih vzgojitelj mora izkoristiti (npr. srečanje s psom, veverico, novo rožo, preseneti nas ploha ali sneg).

Taki vtisi so globoki in rezultati opazovanja odlični. Zato je

ob nenadejanih priložnostih več vredno upoštevati situacijo, kot pa slediti načrtovanemu delu. Usmerjene zaposlitve na prostem prav tako lahko spremenimo, vzgojiteljica jih uresničuje kasneje. Pogostokrat jo obvezuje naloga, da urejuje izkušnje, pridobljene ob spontanah situacijah.

Uveljavljanje določene metode je vezano na obliko dela. Tako navajajo metodiki poleg zaposlitev, igre in dela različne vrste sprehodov. Sprehode ožje opredeljujemo kot opazovalni sprehod v gozd, do ribnika, na kmečko dvorišče., v sadovnjak, opazovalni sprehod do cestnega križišča, do železniških zapornic, do gradbišča, do trgovine ali v bližnjo ulico, pot na bližnji hrib, v živalski vrt, na športno igrišče, na drsališče, pa tudi na pošto, v banko ali v tovarno.

Kot uspešna oblika vzgojnega dela velja organizacija različnih del (zabijamo, gradimo, okopavamo, sadimo, plevemo, pometamo, peremo, šivamo, urejamo igrišče).

Opazovanje

Z opazovanjem posredujemo otrokom spoznanja na primeren, otrokovi konkretnosti in čustvenosti prilagojen način. Opazovanje je pomemben vir zaznav in predstav, ki so temelj človekovih izkušenj.

Možnost za opazovanje dajejo živali, rastline, naravni pojavi in njihovo spreminjanje. Otroci opazujejo ljudi pri delu, predmete, ki jih uporabljajo in družbeno dogajanje. Marsikdaj otroci predmet ali pojav pravilno poimenujejo, nimajo pa o njem natančne predstave. Spoznavanje ni bilo grajeno na čutnih vtisih ali otrok še ni imel priložnosti za opazovanje.

Pogoji za opazovanje, ki jih mora zagotoviti vzgojitelj, so:

- vsebina, izbrana v skladu s kriteriji
- varnost glede na prostor in objekt opazovanja (ne čebel, ognja, globoke vode)
- motivacija, ustrezno razpoloženje, smiselnost z vidika otrok
- dovolj časa, nobene naglice.

Otrok mora imeti za opazovanje dovolj časa in dovolj razvite opazovalne sposobnosti (pozornost). Aktivno opazovanje je mogoče na vseh starostnih stopnjah, če je otrok ustrezno motiviran. Njegovo pozornost dosežemo za dalj časa, če so vključeni v proces zaznavanja različni receptorji (pogleda, potipa, poskusi, poslušanja ...).

Otroka bolj pritegne dejavnost kot nadrobno opazovanje. Pri opazovanju moramo upoštevati, da otrok zaznava celoto in sam teže opazi nadrobnosti. Spodbujanje k iskanju nadrobnosti, podobnosti in razlik, iskanju vzrokov, k povezovanju s poprejšnjimi opazovanji pomeni usmerjanje otroka v miselno aktivnost.

Pri organizaciji opazovanja sledimo glede na razvojno stopnjo otrok napotkom:

- pozornost otroka usmerimo na celotni vtis, šele nato k nadrobnostim;
- naprej ugotavlja vidne značilnosti (barva, očitna razlika v velikosti), nato manj poudarjene;
- dinamične plati opazovanega predmeta ali pojava imajo vrednost pred statičnimi (kazalci pri uri ali nihalo so bolj zanimivi kot pa številčnica);
- čim mlajši je otrok, tem večji je pomen optičnega dražljaja ob besednem in tem več manipuliranja s predmeti si želi otrok.

Opazovanju je potrebno dodati pojasnitev. Že pred opazovanjem s pojasnitvijo usmerimo tako aktivnost v cilj. S pojasnitvijo med opazovanjem zbudimo novo zanimanje otrok. Otrok začne spraševati in kaže željo, da bi o stvari še več slišal, odkrival zveze med predmeti in prodiral z miselno aktivnostjo do zakonitosti.

Med opazovanjem ne obremenjujemo otrok z nepotrebni razlagami. Počakajo, da bodo otroci spraševali, ali pa sami postavljajmo konkretna vprašanja. Če otrok predmet ali pojav napačno poimenuje, ga ne kritizirajmo, ampak povejmo pravilen izraz.

Nujno je, da sistematično vadimo in usmerjamo otrokov spoznavni proces od opazovanja, igre, pojasnjevanja, razgovora k pridobivanju pojmov.

Otroci opazujejo v igralnici, zanimivosti ponuja neposredna bližina, največ možnosti pa daje bivanje na prostem. Vzgojitelj predvidi in načrtuje ogleda, izkoristi pa tudi naključne pojave ali stvari, ki so otrokom postale zanimive.

Z otroki se ustavljamo ob cestnem križišču ali ob železniški progi; če imamo možnost, opazujemo delo na gradbišču ali cestišču; obiščemo trgovino, pošto, zdravstveni dom, bližnjega obrtnika ali kak tovarniški objekt.

Uvajanje v osnovne fizikalne zakonitosti ob metodi poizkušanja

Majhen otrok pojave najprej zaznava, kmalu pa jih tudi povzroči (vrže ropotuljico na tla). Čim starejši je otrok, tem bogatejše postajajo tovrstne izkušnje. V 4. letu pogosto sprašuje zakaj, vendar ga navadno zanima koristnost dejanja (za kaj: sneg, zaradi sankanja, kepanja), ne pa zakonitosti.

Za zakonitosti in vzroke dogajanja se začne zanimati proti koncu predšolskega obdobja.

Tako si pred vstopom v šolo nabere precej izkušenj o naravnih zakonitostih. Ve, da les plava na vodi, kamen pa se potopi; da vročo jed ohladimo s pihanjem. Spozna tudi, da ni vse dogajanje odvisno od njegove volje, ampak moramo nekatere zakonitosti upoštevati (sladoled se hitro stopi, dežnik ob nevihti vihar obrne). Tako otrok v praksi že upošteva zakonitosti.

Naloga vzgojitelja pa je, da ga vzpodbudi, da bo začel razmišljati o fizikalnih zakonitostih.

To pa mu najlaže približa s poskusi in igrami.

Primeri:

- pihanje vate - hitrost gibanja je odvisna od moči vetra;
- tekmovanje z jadrnicami, ki jih skupaj izdelamo;
- odpremo vrata pozimi in opazujemo, kje nas bo najprej zazeblo

- delamo poskuse s predmeti: plavajo na vodi, stopijo se, stalijo, gorijo.

Pri različnih poskusih bogatimo obenem besedni zaklad:

- voda teče (kaplja, dere, buči, curlja ...)
- les (žaganje, oblanci ...)
- železo (opilki, ostružki ...)

Poizkušanje pomeni elementarno raziskovanje pri spoznavanju narave in pripomore, da ne le posredujemo spoznanja, pač pa razvijamo še interese za pridobivanje novih znanj. Otrokom starejše skupine usmerjamo in spodbujamo intelektualno aktivnost prav z organizacijo poskusov pri spoznavanju narave.

Metoda poizkušanja zajema:

1. postavljanje nalog, ki jih otroci rešujejo ob neposrednem opazovanju naravnih dogajanj ali ob poskusu.
2. Omogočimo otrokom s pomočjo drugih metod, da prehajajo od analize dejstev k posploševanju in do pravih malih odkritij.

S področja spoznavanja narave usmerimo in zajamemo raziskovalno dejavnost ob naslednjem:

- zveza med stanjem vode in temperaturo,
- odkrivanje različnih lastnosti snega (kepa iz suhega, mokrega snega),
- odvisnost razvoja rastlin od toplote, svetlobe, vlage, gnojenja,
- odvisnost obdelave od trdote materialov, teža predmetov (kaj plava na vodi)
- odvisnost razvoja rastlin od pogojev v posameznih letnih časih,
- gorenje kot vir toplote, senca, svetloba, taljenje in topljenje.

Metodične zahteve pri elementarnem raziskovanju.

Organiziranje metode poizkušanja zahteva določeno pripravljenost otrok. Imeti morajo nekatere predstave in izkušnje o naravnih pojavih, ki naj bi jih raziskovali. Zato je nujno

potrebna etapa, kjer posredujemo otrokom dovolj konkretnih predstav. Pred poskusom od ledu do pare se ob pripovedovanju in razgovoru seznanijo z lastnostmi vode in temperaturo.

V naslednji fazi moramo otroka pripraviti na reševanje problemskih nalog. To poteka po stopnjah:

1. Otroci sprejmejo nalogo
2. Postavijo hipotezo in izvedejo poskus
3. Ugotovijo dejstva, torej rezultate poskusa
4. Analizirajo dejstva ali pojave in izločijo bistveno
5. Primerjajo bistvena dejstva med seboj
6. Pridejo do pravilnega sklepa

Raziskovalno dejavnost vodi vzgojitelj.

Ko postavljajo hipoteze, naj da vsem otrokom možnost, da povedo svoje mnenje in ne razsojajo takoj o pravilnosti. Mnenja otrok so lahko protislovna; vzgojitelj naj opozori otroke na to protislovje. Zatem otroci ponovno analizirajo dejstva, jih primerjajo in pridejo do sklepov.

Končno pravilno ugotovitev (sodbo) jasno formulirajo s pomočjo vzgojitelja.

Pridobivanje spoznanj ob lastni dejavnosti

Otroci si pridobivajo spoznanja tudi ob drobnih delovnih nalogah. Mlajši otroci jih opravljajo, ker želijo posnemati odrasle, starejši otroci se zgledujejo med seboj. Pri predšolskih otrocih je metoda lastne dejavnosti prepletena z igro, torej ima vrednost pri oblikovanju osebnosti, ker čustveno angažira gojenca in spodbuja k aktivnosti. Ob tem pa poteka še spontano učenje. Pri seznanjanju z družbenim okoljem uvajamo otroke v dejavnosti odraslih ljudi in uporabo sredstev pri delu. (Otroci nastopajo v igrah z vlogami: poštar, urar, zdravnik, prodajalec, frizer, šivilja in podobno).

Dejavnosti v živem kotičku, na vrtu ali na igrišču

Otroci pridejo v stik z naravnimi predmeti in pojavi, si utrjujejo znanje in ugotavljajo zveze med uspevanjem rastlin in vplivanjem človeka nanje.

Otrokom vzgajamo ljubezen do narave in jih navajamo skrbeti za živi svet. Delo povezujemo z opazovanjem. Zavesten odnos do dela privzgjajamo tako, da je delo smiselno. To terja, da otrokom vedno razložimo, čemu služi njihova dejavnost. V skupini 3-4 letnih opravljajo vsi otroci isto delo (npr. skrbijo za ribice v akvariju) in sledijo vzgojiteljici. Pri tem je pomembna že njihova prisotnost. Določene lažje naloge otroci lahko sami opravijo. Delo naj traja 5 - 10 minut.

Po četrtem letu otroci sami prevzemajo skrb za živali. S tem jim vzgajamo odgovornost do dejavnosti. Delo naj traja pri 4-5 letnih do 10 minut, pri 5-7 letnih 15 - 20 minut. Na vrtu delajo otroci na že prekopanih gredah. Pomagajo pa lahko pri čiščenju travnatih površin.

3-4 letni otroci pobirajo kamenje in ga odvažajo z malimi samokolnicami. S pomočjo vzgojiteljice sejejo, sadijo, zalivajo in pospravljajo jesenske pridelke.

4-5 letni so lahko aktivnejši, 5-7 letni naj celo sami predlagajo dejavnost. Sami plevejo grede, odvažajo plevel in kamenje na kup. Lahko že sami sejejo, zalivajo ali hodijo na vrt po zelenjavo.

Pri delu na vrtu moramo preprečiti okužbe, zastrupitve, nesreče, okvare in zagotavljati osebno higijeno; izkoristiti prednosti zraka, sonca, vode. Otroci naj se preveč ne utrudijo, zato delajo poleti v hladnejših urah. Pazimo na pravilno telesno držo, na primerno orodje, primerna oblačila in obutev, zlasti če je zemlja mokra.

Metoda pogovora

Poleg pogovorov ob pridobivanju spoznanj ima to delo posebno mesto pri urejanju spoznanj v sisteme, pri dojetanju splošnih zakonitosti in oblikovanju pojmov. Dobro voden pogovor ne ostaja v mejah vprašanj in odgovorov, ampak obvezuje vzgojitelja, da ureja znanje. Po psihološko pedagoških ugotovitvah to pomeni:

- spoznati zunajjo podobo predmeta in njegove lastnosti,
- funkcijo predmeta, torej različne vidike uporabnosti,
- spoznati odnose med predmeti in njihovo medsebojno odvisnost.

Po takih spodbudah lahko pričakujemo ugoden razvoj miselnih sposobnosti pri otroku. Zato z vprašanji vzgojitelja predvsem usmerjamo otroka v razmišljanje, primerjanje, sklepanje ali alternativne rešitve. Pri tem pa se zavedamo, da sme vprašanje za predšolskega otroka zajeti le eno dimenzijo informacij, in še ta mora biti jasno formulirana (natančno razlikovanje med kaj, kdo, kje, kam, kakšen, čigav, koliko, zakaj, torej, temeljnimi nosilci vprašanj. Jasno postavljena vprašanja in njihovo logično zaporedje pripomore k strukturiranju spoznanj.

Dober pogovor je tisti, kjer imajo vsi možnosti, da sprašujejo in odgovarjajo. Otroci manj vedo, zato naj oni čimveč sprašujejo. S temi vprašanji bodo dobili dodatne informacije o predmetih in pojavih.

Zahteva, ki ji sledimo pri vplivanju na vrašanja otrok, je v tem, da otroci tisto, kar so zaznali, ustrezno poimenujejo in besede pravilno povezujejo v stavke.

Gre torej za jasna in razumljiva vprašanja. Podobno usmerjamo otroke tudi pri odgovorih.

VZGOJNA SREDSTVA

Pri spoznavanju okolja bi kot sredstva zajeli:

- a) neposredno naravno in družbeno okolje otroka
- b) vzgojna sredstva, ki so nam na razpolago ali jih sami izdelamo.

Neposredno okolje nudi otroku mnogo možnosti za spoznavanje, saj sam rad aktivno raziskuje, kar se mu ponuja. Vzgojitelj izkoristi to nagnjenje otroka; z otrokom opazuje predmete, jih imenuje, se pogovarja o njih. To je hkrati učinkovit proces seznanjanja z okoljem in proces razvijanja govora.

Predmeti v igralnici in na igrišču ob VVO predstavljajo za mlajšega otroka vzgojna sredstva, ki se skladajo z njegovimi interesi. Če ga k temu še spodbujamo in njegovo aktivnost podkrepimo, smo ustrezno organizirali vzgojni proces.

Za otroke, ki so že napredovali v svojem razvoju do zaznavno - predstavnega in verbalno - abstraktnega mišljenja, nudi neposredno okolje tudi dovolj možnosti in spodbud za seznanjanje. Z njimi se o vtisih pogovarjamo, lahko jih motiviramo, da nam prinesejo kaj zanimivega, na kar so sami naleteli (rastlina, liste dreves, kamen ali školjka, zanimivo knjigo).

Vzgojna sredstva

Pri seznanjanju z okoljem uporabljamo vzgojna sredstva, ki so primerna za predšolsko stopnjo (modeli, slike, filmi). Določeno sredstvo ni le pripomoček za eno samo področje, ampak funkcionira v različni rabi (npr. slike živali pomagajo otroku spoznati določene živali, obenem pa jih razvrščati po načinu gibanja, bivališču, barvi perja ali dlake; s slikami živali uvajamo otroke v likovno ali glasbeno dejavnost).

Med sredstvi, ki so posebej pomembna za seznanjanje z okoljem pedagogi navajajo:

1. Kotiček narave in živi kotiček v igralnici.

To so rože na polici, peskovnik, akvarij, terarij ali vivarij z raznovrstnimi ribami, belimi mišmi, želvami, polži in obstojnejšim rastlinjem.

2. Kotiček narave ob vrtcu.

Predstavljajo ga gredice, nasadi, ptičje valilnice ali prostor, kjer gojimo morske prašičke, zajce, želve, kokoši, psa, mačko.

Pedagoška vrednost teh sredstev je v tem, da usmerjajo otroke k opazovanju in hkrati k vzgoji delovnih navad in odnosa do okolja.

Gredice, ki jih urejajo otroci, ne smejo biti preširoke, stezice med njimi pa naj bodo dovolj prostorne, da je otroku omogočeno gibanje. Otroci opazujejo rast od semena do plodu. Poleg cvetja in nekatere zelenjave je zanimivo posaditi sončnice ali koruzo in slediti njihovi rasti.

Za delo in urejanje potrebujemo primerne površine in ustrezno

orodje: lopate, velikosti 15 x 13 cm in z ročajem od 75 - 85 cm; kovinske grablje s 7 - 9 zob in širino spodnjega dela 20 - 22 cm; ročaj pa daljši kot pri lopati (100 - 115 cm); potrebujemo motike, široke 8 - 10 cm; zalivalke in vedro za vodo, ki naj bodo za mlajše otroke tako velike, da napolnjena ne tehtajo več kot 1 kg, za starejše do 2 kg.

Zemljišče za setev ali ureditev bivališča za živali je skrb odraslih. Delo je treba smotrno organizirati, zlasti moramo poskrbeti, da je dovolj orodja za vse otroke in da je vsakemu otroku omogočena aktivnost ob istem času! Ne sme se dogajati, da bi 10 otrok delalo, 10 pa čakalo, da bodo prišli ob zamenjavi na vrsto.

Dela otrok ne ocenjujemo po koristnosti, ampak po pedagoški učinkovitosti.

3. Slike, modeli, ali makete o dogajanju v naravnem ali družbenem okolju.

Ta ponazorila uporabljamo pri 3-4 letnih otrocih le ob utrjevanju spoznanj, pri 5-7 letnih pa lahko služijo za pridobivanje spoznanj.

Na sliki je podoba življenja lahko zajeta poenostavljeno in je na njej poudarjeno tisto, kar je pomembno za razumevanje; objekti na njej morajo biti za otroke takoj prepoznavni, opazni pa tudi detajli. Velikost slike je odvisna od vsebine; neprimerne so izrezane podobe iz časnikov ali revij.

Take slike (fotografije ali razglednice) lahko uporabimo pri izdelavi albumov ali ko urejamo stenski pano za prikaz pojavov iz naravnega ali družbenega okolja. Ta vzgojna sredstva izdelamo lahko ob zaposlitvah po želji otrok in jih vključimo v del usmerjene zaposlitve (pogovor, začetna motivacija, usmerjanje v druge dejavnosti).

Otrok slike ali slikovne albume opazuje ob vzgojitelju, skupaj z drugimi otroki ali samostojno. Zato mora imeti dovolj časa, bistveno pa je, da ga opazovanje spodbuja h govorni in miselni aktivnosti.

Pri utrjevanju, dopolnjevanju, strukturiranju spoznanj uporabljamo didaktični material, kot: tombolo v slikah, igre vrste loto in sestavljanke različnih vrst. Ta vzgojna sredstva omogočajo otroku, da se ob didaktičnih igrah hkrati uči. Spodbujajo ga k miselni aktivnosti, zato ob takih dejavnostih napreduje v razvoju mišljenja.

Kot dobro vzgojno sredstvo uporabimo modele. Ti so nam na razpolago kot igrače ali jih sami izdelamo. Modeli so elementi prikaza okolja v peskovniku in lahko jih izdelajo tudi otroci (npr. polž na mahu v peskovniku). Modele uporabimo tudi v maketah, kar je primerno za 5-7 letne predšolske otroke. Otroke pritegne maketa gozda in gozdnih živali, morda še lovska hiša, maketa kmečkega dvorišča, maketa ulice ali trga z vrstnimi in individualnimi hišami, bloki in stolpniciami.

Ponazorila naj ustrezajo naslednjim zahtevam:

- oblikovana naj bodo tako, da vodijo otroka od jasnih zaznav do ustreznih predstav,
- otroku naj nudijo možnost doživetja vidno, slušno, s tipom
- dopuščajo naj ravnanje z njimi
- oblikovana naj bodo estetsko, da čustveno pritegnejo otroka in ga spodbujajo k aktivnostim
- pripomorejo naj k uresničevanju operativnih smotrov.

4. Slikanice in knjige

Slikanice, namenjene predšolskemu otroku, uvrščamo med književnost za mladino, vendar imajo prav tako pomen vzgojnega sredstva pri spoznavanju okolja. Prikazujejo svet in življenje. Predmeti, živali in osebe pritegnejo pozornost otrok. Otroci naj sami poimenujejo ali terjajo to od vzgojitelja, ponavljajo besedne oznake, postajajo pozorni na detajle (npr. deček ima rdečo kapo). Zanimati se začno za akcijo (kuža laja, punčka se žoga). Poleg slikanic lahko uporabljamo ilustrirane revije, namenjene otrokom.

Pomen primernih knjig pri spoznavanju okolja je v tem, da si otroci pridobljene izkušnje in spoznanja ob čustvenem doživljanju literarnega dela še utrdijo ter si oblikujejo pozitiven

odnos do družbe in narave. Ob knjigi doživlja otrok lepoto narave in življenja in pridobiva odnos do človekovega dela. V poštev prihajajo književna dela, ki v svojo vsebino vključujejo življenje ljudi in narave, pa naj bodo pisana v prozi ali poeziji. Vključujemo jih v vzgojne postopke pri usmerjenih zaposlitvah, v spontane dejavnosti in so dobrodošle pri bivanju na prostem.

5. Diapozitivi, diafilmi, filmi in televizijske oddaje

To so sodobnejša avdiovizualna sredstva, kjer je vsebina vezana na živalski ali rastlinski svet, svet nežive narave ali zajema življenje in delo ljudi.

Diapozitivi in diafilmi omogočajo otrokom, da si poglobljajo in dopolnjujejo spoznanja, emocionalno dožive že spoznane pojave, osebe in dogajanje v živalskem svetu. Slike so sicer statične, vendar navadno v barvah. Otroci jim sledijo v zatemnjenem prostoru, kar povečuje pozornost in sposobnost opazovanja. Ob opazovanju v neposrednem okolju otrok pogosto usmerja pozornost na nebistvene elemente ali se ustavlja na nadržbnostih. Vzgojiteljeva beseda ob diapozitivu in diafilmu pa usmerja otrokovo pozornost na bistvo. Slike, ki jih ogleduje, in spremno besedilo vzgojitelja aktivirajo otroke ter so pobude za nadaljnje dejavnosti. Ob diafilmih ni besedilo vedno izdelano, zato da bi vzgojitelj pojasnjevanje, pripovedovanje ali opis laže prilagodil razvojni stopnji in interesom svoje konkretne skupine.

Stavki, s katerimi vzgojitelj usmerja otrokovo pozornost na bistvene lastnosti stvari ali pojave, morajo biti kratki, razumljivi v dobrem jeziku in enostavni. Vzgojitelj mora sam presoditi glede na situacijo, koliko časa naj se zadrži ob posamezni sliki. Otroci morajo videti in doživeti vsebino, to pa jih spodbuja k spraševanju in razvija se kratek pogovor. Do te stopnje otroci ne bodo aktivirani, če nimajo o vsebini dovolj poprejšnjih izkušenj. Tedaj bo pojasnjeval le vzgojitelj z izostrenim občutkom za mero. Preveč pripovedovanja lahko odvrča otroka od zbranega gledanja, prav tako moteče vpliva

gibanje vzgojitelja. Z nepotrebnim premikanjem ali kretnjami je motena atmosfera, svetleče plátno - otrok.

Po gledanju diafilma ali diapozitivov da vzgojitelj otrokom možnost, da izrazijo svoje navdušenje, da podoživljajo vtise ob slikah. Navajanje otrok slediti vsebini diapozitivov ali diafilmov pomeni postopno pripravljánje otroka, da sam sledi filmu ali televizijski oddaji.

Filmov in televizijskih oddaj za predšolske otroke imamo malo. Taki filmi imajo manj besedila in doživljamo, da jih otroci sami komentirajo ali ob njih vprašujejo. Pri organizaciji vzgojnega dela bi nam koristili kratki filmi, kjer določeno sliko lahko dlje zadržimo in se o vsebini pogovorimo.

RAZVIJANJE GOVORA PREDŠOLSKEGA OTROKA

- I. Pomen govora za otrokov razvoj
- II. Razvijanje govora
 1. Pogoji za razvoj govora
 2. Stopnje v razvoju govora
 3. Pogoji za uspešno razvijanje v VVO
- III. Smotri in naloge
- IV. Vzgojne dejavnosti za razvijanje govora
 1. Razvijanje sposobnosti za poslušanje
 2. Razvijanje sposobnosti za artikulacijo
 3. Razvoj in bogatenje besednega zaklada
 4. Razvoj in bogatenje stavka
 5. Pogovor
 6. Opisovanje
 7. Pripovedovanje vzgojitelja
 8. Pripovedovanje otrok
 9. Deklamacija
 10. Dramatizacija
 11. Delo z lutko
 12. Priprava na bránje in pisanje

I. POMEN GOVORA ZA OTROKOV RAZVOJ

Govor daje človeku med živimi bitji posebno mesto. Razvoj govora pri otroku je povezan s celotnim razvojem, zlasti z razvojem mišljenja. Otrok začne govoriti, ko je dosegel določeno stopnjo v umskem razvoju. Z govorno aktivnostjo pa si spet razvija umske sposobnosti. Ko otrok nekaj pove, skuša z besedami izraziti misli in misli postajajo jasnejše. Tako napreduje od zaznavno-praktičnega k verbalno-abstraktnemu mišljenju.

Za človeka je značilno, da stopa v medsebojne odnose. Prvi stiki otroka z materjo predstavljajo začetke nepogrešljive komunikacije. Ta je sprva neverbalna (mati pestuje otroka in dojenček se ji nasmehne). Govori lahko samo eden v komunikacijskem sklopu (mati govori dojenčku). Najugodnejša pa je tedaj, če ob neverbalnih oblikah sporazumevanja nastopi usklajena verbalna komunikacija (odrasli otroku primerno odgovarjajo na vprašanja, otroci se dogovarjajo o igri).

Pomembna je kvaliteta medsebojnih odnosov: čustvena naklonjenost, raznovrstnost neverbalnega in verbalnega sporazumevanja, doživljanje ugodja ob vzpostavljanju stikov. Prijetni medsebojni odnosi zbujejo otroku željo, da bi sam sodeloval v neverbalni in verbalni komunikaciji.

- + Razvijati govor hkrati pomeni usposabljanje otroka za komunikacijo v okolju, kar je nujno pri socializaciji človeka. Otrok se pogovarja tudi z neznanimi ljudmi. Sposobnost sporazumevati se z govorom lahko rečemo pogovornost. Poleg govorne razvitosti terja vrsto osebnostnih potez in si jo pridobivamo in izpolnjujemo celo življenje.

Naša samoupravna socialistična družba postavlja kot temeljno nalogo dogovarjanje in sodelovanje med ljudmi, ki nastopajo v življenju kot proizvajalci in upravljalci hkrati. Tako o dobrem delavcu dopolnjujejo sodelavci oceno, češ da zna tudi povedati marsikaj in izraziti svoje stališče ali mnenje svoje skupine. Da bo vsak samoupravljalec to zmoget, je potrebno že v predšolskem obdobju poskrbeti za ugoden govorni razvoj.

Z govorom se otrok lažje vključuje v svet ob sebi in se prilagaja manj znanemu okolju. Lahko povpraša, izraža želje, sprejme pojasnilo ali ga terja, si poišče soigralce in usklajuje z njimi hotenja. Z govorom otrok lažje vzpostavlja stike z vrstniki. Pravimo, da napreduje v socialnem učenju, saj vzorcem obnašanja priključuje tudi govor (kot zdravnik ali prodajalec v igri z vlogami mora porabiti posebne govorne vzorce). Zato velja govor kot osnovno sredstvo socializacije.

Otroci, ki uspešneje napredujejo v govoru, se lažje vključijo v otroški kolektiv. Moten govor ali zmanjšane sposobnosti za komunikacijo so lahko vzrok, da se otrok ne more vključiti v družbo vrstnikov, da ostaja osamljen in boječ, da se čuti odrinjenega in zapostavljenega. Ker ni sposoben jasno izraziti želja, ker se ne zna vključiti v pogovor z drugimi, ga odklanjajo. Otrok namesto zadovoljstva ob stiku z drugimi doživlja frustracije.

Z govorom bogatimo spoznanja in si pridobivamo izkušnje. Otrok zaznava svet okrog sebe, spoznanja pa dobi pravo vrednost, če zna novo poimenovati, če mu novost pojasnimo. Kako je spoznavanje brez govornih opredelitev omejeno, ugotavljamo ob slušno prizadetih otrocih, ki kljub normalnim dispozicijam zaradi nesposobnosti slišati in uporabljati govor zaostajajo v umskem in socialnem razvoju. Njihove sposobnosti za sprejemanje in izmenjavo informacij so zmanjšane. Tako pride težko do sploševanja, do pojmov, informacij ne morejo povsem vračati, zato so spodbude za razvoj mišljenja skromnejše.

S pomočjo besed uvajamo otroke v svet abstraktnega, s pomočjo govora si oblikujejo in izpolnjujejo pojme.

Ob osvajanju govora otrok osvaja simbolični svet. Besede so simboli za predmete, dejavnosti, lastnosti, označevanje prostora in časa ...

Naša kultura je močno obogatila svoj simbolični svet in ga še razvija. Zaostajanje v osvajanju simbolov je pri otrocih iz kulturno - socialno zaostalejšega okolja povzročilo skoraj nepremagljive težave pri šolanju in nadaljnjem izobraževanju.

Govora otrok ne podeduje, pridobi si ga z učenjem in posnemanjem v socialno kulturnem okolju, ko prevzema govor najbližnjih v družinskem krogu. Tu si otrok zaradi izrazitih čustvenih vezi želi vzpostavljati stike, želi si komunikacije. Otrok posluša govor ljudi ob sebi in ga skuša posnemati. Če je k temu spodbujen, mu je taka aktivnost še ljubša.

Za razvijanje govora so pomembni:

- govorni vzorci
- govorne spodbude, ki vodijo otroka v kativnost.

Govor vzgojitelja in že medicinske sestre v različnih oddelkih predstavlja za predšolskega otroka pomemben govorni vzorec. Govorni vzorec predstavljajo tudi vrstniki v skupini, še bolj pa želja po stikih z njimi pomeni živo spodbudo za lastno govorno aktivnost. Z družbeno organizirano predšolsko vzgojo skušamo odpravljati primanjkljaje, ki jih povzročajo slabi govorni vzorci v družini ali premajhna pedagoška osveščenost staršev. Vsem otrokom smo dolžni zagotoviti dovolj ustreznih možnosti za razvoj.

II. RAZVIJANJE GOVORA

Govor se najbolj intenzivno razvija v predšolskem obdobju, izpopolnjuje pa se celo življenje. Predšolsko obdobje je predvsem čas usvajanja govora, v šolskem obdobju pa se otrok zavestno uči jezika, ko skuša slediti dogovorjenim jezikovnim normam.

1. Pogoji za razvoj govora:

- a) Razvita čutila, zlasti sluh, veljajo za enega izmed pogojev za razvoj govora. Otrok mora slišati govor drugih, razlikovati med glasovi, slišati mora sebe, da doseže razlikovanje med lastnimi glasovi.
- b) Potrebna je razvitost in funkcioniranje govornih organov. pljuča, sapnik, vdih in izdih, grlo z glasilkami, ustna votlina, gibljivost jezika in ustnice, trdo in mehko nebo, zobje.
- c) Zdrav živčni sistem omogoča otroku, da dozoreva na umskem področju (povezuje predmet in besedo kot simbol zanj), na emocionalnem področju (govorna aktivnost mu prinaša zadovoljstvo), na socialnem področju (čuti potrebo vzpostavljati medsebojne

odnose). Hkrati se morajo razviti psihične funkcije: pozornost, volja, pomnjenje, interesi.

- č) Kot pogoj za učenje govora veljajo ustrezni govorni vzorci in dovolj govornih spodbud. Z otrokom je potrebno vzpostavljati mnogo stikov, nenehno in potrpežljivo odgovarjati na njihova vprašanja, ugodno reagirati na njegovo aktivnost.
- d) Dobro počutje otrok in zadovoljene otrokove potrebe so pogoj, da je otrok aktiven in se želi sporazumevati.

2. Stopnje v razvoju govora:

a) Pripravljalna faza do pojava prvih besed traja pri otrocih od 12 do 30 mesecev, ali celo več.

b) Govorna faza se začne s prvimi besedami, ki imajo določen namen. Lahko ji pravimo tudi jezikovna faza, in zajema tri etape:

I. etapo predstavlja osvajanje govora v procesu primarne socializacije, ko svoje naloge opravlja družina ali VVO.

II. etapa predstavlja dobe obveznega šolanja, ki prinaša sistematično vplivanje na jezik. Gojenec si pridobi temelje knjižnega jezika.

III. etapa je doba doživljenjskega govornega razvoja deloma ob sistematičnem izobraževanju, še več ob samoizobraževanju.

Razvoj v vseh etapah pogojuje kulturna in ekonomske stopnje družbe, v kateri posameznik živi.

Govorna faza se začne za otroka, ko uporabi besedo in jo veže na določeno stvar. Besedo ata navidezno uporablja že v pripravljalni fazi in gre lahko samo za brbljanje otroka, ni pa še pomen vezan na očeta.

Brbljati pomeni dajati kratke, nerazločne glasove, podobne govorjenju.

Povprečje začetka govora je 15,6 mesecev; deklice nekoliko prej 14,2 meseca, dečki 16,9 meseca. Med otroki so opazne individualne razlike; razlogi za to so:

- izrazitejše dispozicije za komuniciranje

- pogostejši za otroka vabljeni govorni vzorci
- več spodbud za govorno aktivnost
- otroci bolje poslušajo in raje posnemajo.

Do 3. leta je govor izoblikovan v grobih potezah. To pomeni, da izgovarja otrok večino glasov in uporablja skoraj vse besedne vrste. Osvojene besede že zmore povezovati v krajše stavke.

Govor v 2. in 3. letu ima svojevrstno strukturo, ki odstopa od zakonitosti jezika in jo morejo razumeti le otrokovi najbližji. Otrok poskuša govoriti ali nepopolno izgovarja. Pravimo, da otrok beblja. (Ne: brblja!)

Ta motnja (ne napaka) v razvoju govora je bebljanje. Vzrok je v slabši razvitosti govornih organov, kar povzroča nejasno artikulacijo. Otrokova pozornost je kratkotrajna, interesi se hitro menjavajo. Zato si otrok teže zapomni daljše besede, dojema jih po svoje in jih po svoje izgovarja (npr. Ljubljana-Bana, krava - kava, senica - cinica). Poleg besed, ki jih povzema od odraslih, kuje po analogiji še svoje (npr. miličnik - uličnik, krojač - oblekar in podobno). To bi mogli označiti že kot prvo verbalno ustvarjalnost otroka.

Odrasli v naklonjenosti do otroka bebljajo za njim in s tem samo podaljšujejo motnje. Pokažimo otroku svojo naklonjenost na primernejši način. Vzgojno ravnanje ob bebljanju je najustreznejše, če z otrokom govorimo počasneje, razločno, primerno glasno in v preprostejših stavkih. Otrokov govor pozorno poslušamo in mu na vprašanja takoj odgovorimo. V tem času je vzgojitelju potrebna potrpežljivost in strpnost, saj mora na nekatera enaka vprašanja neštetokrat odgovoriti. K razvoju govora bomo pripomogli, če bomo z otrokom veliko govorili (ob igračah, ob slikanici, ob hranjenju, umivanju, pri oblačenju, ob jutranjem prihajanju v VVO). Za otroke so značilne opazne razlike v besednem zakladu, ki so pogosto posledica neenakih pogojev za učenje govora v družinskem okolju.

3. Pogoji za uspešno razvijanje govora v VVO

- a) Za vzgojiteljico je pomembno, da pozna do podrobnosti razvoj govora, torej poznavanje otroške psihologije. Tako je sposobna presoditi razvojno stopnjo posameznika v skupini, zmogljivost otrok in morebitne primanjkljaje, težave in zastoje.
- b) Kot pogoj za razvijanje govora velja skrb vzgojiteljice za nenehno kultiviranje lastnega izražanja, da lahko predstavlja otroku bogat govorni vzorec. Pri tem vodi otroke iz domačega naročja v pogovorni in knjižni jezik.
- c) Med pogoje za uspešno napredovanje v govoru sodi vsebinsko bogato, sproščeno življenje otrok, ki prinaša ob prijetnih doživetjih pestre vtise. Čustveno podprto dojemanje bogati predstavniki svet otroka in njega besedišče.

Skrbimo za razvoj govornih organov in slušnih sposobnosti, zato načrtujemo spodbude za artikulacijo in razvijamo sposobnosti za poslušanje.

Ugodno počutje v otroškem kolektivu navaja otroke h govorni aktivnosti. Vzgojiteljica kot organizator vzgojnega dela, spodbuja take situacije. Otroke potrpežljivo posluša, odgovarja na vprašanja, hrabri plašne otroke in izkoristi vsako priložnost za učenje govora.

Dobro pripravljene zaposlitve na vseh področjih, zlasti pa še zaposlitve za razvijanje govora pomenijo načrtne vplive za razvijanje govorne sposobnosti. Pri tem uporablja vzgojiteljica sodobna vzgojna sredstva in vključuje pestre oblike dela (obisk lutkovnih in gledaliških predstav, obisk galerij, mnoge priložnosti ob bivanju na prostem).

III. SMOTRI IN NALOGE RAZVIJANJA GOVORA V PREDŠOLSKI DOBI

Etapni smoter razvijanja govora v predšolskem obdobju je pridobiti sposobnosti, da bo znal otrok izraziti misli in pripovedovati o bližnjih dogodkih razumljivo, pravilno, tekoče in v smiselnem zaporedju. Pred vstopom v šolo bo usposobljen za sporazumevanje v širšem okolju, komuniciranja z vrst-

niki in odraslimi in si pridobil za to dovolj ustreznih govornih izkušenj.

Naloge razvijanja govora v predšolskem obdobju:

1. Vplivamo na pravilno izgovarjavo in navajamo otroke, da poslušajo, razlikujejo glasove in jih artikulirajo. Otroci nekatere glasove napačno ali po svoje artikulirajo. Na to bodimo pozorni in jim skušajmo pomagati z ustreznim pedagoškim ravnanjem.
2. Bogatenje besednega zaklada pomeni širiti otrokovo obzorje. Otrok mora pridobiti govorne izkušnje za samostojno sporazumevanje z odraslimi in vrstniki tudi v novih situacijah. Otrok naj dejstva natančno poimenuje. S tem pa se naloga razširi v skrb za oblikovanje stavkov.
3. Skrb za slovnično pravilen in naraven govor ali skrb za dober jezik pripomore k pripravljenosti otrok za šolsko delo. V govoru odpravljamo popačenke in lokalizme.
4. S spoznavanjem in doživljanjem leposlovnih pripovednih vsebin naj si otroci razvijajo čustva in domišljijo in sposobnost dojemanja moralnih vrednot.
5. Sposobnost za pogovor razvijamo tako, da otroka navajamo na poslušanje drugih in na samostojno pripovedovanje v primernem času. Pogovornost razvijamo postopoma od poslušanja krajših pripovedi, do otrokovih odgovorov na vprašanja tudi z daljšimi stavki; šele nato sledi smiselno samostojno pripovedovanje. Napredovati v pogovornosti pomeni hkrati doseči višjo stopnjo v socializacijskem procesu.
6. Razvijanje odnosa do knjige pomeni razvijanje bralnega interesa pri otroku. Otrok najprej s pomočjo odraslih spoznava knjigo in je v vlogi pasivnega bralca. V VVO imamo knjižne police, kjer si otroci sami izbirajo ilustrirane knjige, jih urejajo in skrbijo zanje. Razviti bralni interes pomeni buditi v otroku želje, da bo sam bral knjigo, in buditi vedoželjnost, kaj zanimivega lahko knjiga posreduje. Knjigo, ki jo ima rad, otrok tudi čuva.

V vzgojnem programu so navedene naloge za posamezne starostne stopnje otrok; te pa vzgojitelj še prilagaja konkretni skupini otrok.

Razvijanje govora je integralna naloga vse predšolske vzgoje in jo moramo uresničevati na vseh vzgojnih področjih.

Naloge uresničujejo v najrazličnejših vsadkanjih situacijah. Pri-
zadevamo si, da teče življenje otrok v VVO čimbolj naravno. Iz
najbolj različnih vsadkanjih situacij naj izvirajo pobude za komu-
niciranje, za spraševanje, izražanje svojega stanja, posnemanje
govornega vzorca vzgojitelja, želja za dogovarjanje s sovrstniki.

Vzgojitelj uresničuje smotre, tako da sledi nalogam in pozna
vzgojne dejavnosti na tem področju. Organizira vzgojne postopke
in izkoristi vsako priliko pri igrah, zaposlitvah in delu. Moti-
vira otroke za spontano napredovanje v govoru in pripravlja pestre
oblike vzgojnega dela.

IV. VZGOJNE DEJAVNOSTI ZA RAZVIJANJE GOVORA

1. Razvijanje sposobnosti za poslušanje
2. Razvijanje sposobnosti za artikulacijo
3. Razvoj in bogatenje besednega zaklada
4. Razvoj in bogatenje stavka
5. Razgovori
6. Opazovanje
7. Pripovedovanje vzgojitelja in branje
8. Pripovedovanje otrok
9. Deklamacije
10. Dramatizacije
11. Delo z lutko
12. Priprava otrok na branje in pisanje

1. Razvijanje sposobnosti za poslušanje

Otrok mora slišati govor, da se nauči govoriti. Slušno pri-
zadeti otroci govora ne slišijo in čeprav imajo normalno raz-
vite govorilne organe, je učenje govora dolgotrajno, naporno
pa toliko bolj, kolikor večja je izguba sluha.

Razvijanje slušnih sposobnosti ni pomembno le za pridobivanje
govora, pač pa pripomore k spoznavanju okolja, k otrokovemu
umskemu razvoju in predstavlja del pridobljenih življenjskih

izkušenj. Otrok si pojasni, odkod ropot, čemu zvoki, se laže orientira v prometu, se počuti varnega.

S poslušanjem zajamemo:

- akustično percepcijo ali sprejemanje slušnih zaznav
- akustično razlikovanje elementov govora

Otrok se mora naučiti, da sliši lastni govor in ga popravlja ob drugačnem vzorcu iz okolja. Slišati sebe naj prinaša otroku zadovoljstvo. S poslušanjem pa se otrok navaja na primerno glasen in hiter govor.

Ob koncu 3. leta normalno razvit otrok razlikuje vse glasove materinščine, tudi tiste, ki jih sam še ne artikulira pravilno. Otrok razume govor in sam govori, vendar je občutna razlika med dojetjem govora drugih in govorno aktivnostjo.

Kratkotrajna pozornost odvrta otroka od poslušanja. Torej mora biti vzgojitelj tako usposobljen, da zna pritegniti otrokov interes ali naučiti ga poslušati. Otroci spremljajo in dojemajo govor drugih, poslušajo pripoved vrstnikov in znajo slišati sami sebe.

Zbrano poslušanje je prav tako pomembna aktivnost kot govor sam. Zato je tako aktivnost potrebno spodbujati, usmerjati. Otroka usposobimo, da bo poslušal in si vsebino, ki jo bo slušno dojel, tudi predstavljal. Slušne vtise naj bi nadalje uvrščal v logične sisteme (npr. petje ptic, ropot vozil).

✕ Poznamo naslednje vrste poslušanja: aktivno, selektivno, ustvarjalno in kritično.

a) Aktivno poslušanje je tisto, pri katerem je otrok zainteresiran, da posluša. Pripoved razume in spontano reagira nanjo. Za pasivnega poslušalca naredimo otroka, če ga silimo v šolsko situacijo (Pazljivo poslušajte! Sedite mirno!) Ni pomembno, kako otrok sedi med pripovedovanjem vzgojiteljice, pač pa je pomembnejše, kako posluša.

b) Selektivno poslušanje je stopnja dalje, ko otroka usposobimo, da izmed več zvokov loči nekatere (npr. ropot na cesti - tovor-

njak, petje ptic - kos). Kot vzgojne dejavnosti organiziramo poslušanje z zavezanimi očmi. Otroci ugotavljajo, odkod prihaja zvok, kdo se je oglasil, kateri mali instrument smo uporabili. Vzgojitelj izgovori znano besedo tako, da prvi ali zadnji del izgovori polglasno. Otroci povedo nato celo besedo. V taki igri lahko otrok namesto vzgojitelja postavi uganko.

Namerno organiziramo situacije, da se otroci smejejo in igrajo, eden iz skupine pa deklamira pesem. Nato ugibajo, kaj je deklamiral. Za otroka, ki deklamira, je to posebno navajanje, da sliši sam sebe.

c) Ustvarjalno poslušanje nastopi tedaj, ko si otrok zapomni pripoved vzgojitelja ali druge osebe in je sposoben dele pripovedi povezati in obnoviti po svoje. Vsebino lahko uporabi pri drugih aktivnostih (nariše, zapoje, dramatizira, vključi v ustvarjalno igro).

č) Kritično poslušanje se javlja tedaj, ko otrok pripoved vnovič posluša in ugotavlja, da smo v zgodbi to ali ono spremenili (npr. Včeraj si pa drugače povedal). Ob kritičnem poslušanju je pritegnjena miselna aktivnost, zato ga velja še posebej spodbujati. Razvijamo ga lahko ob šaljivih nesmiselnih zgodbah, ki jih moramo postopoma uvajati (npr. muca je pekla torto in jo okrasila z zobno pasto).

2. Razvijanje sposobnosti za artikulacijo

Dojenček z jokom izraža prvo obliko oglašanja. Zelo zgodaj že lahko vpliva okolje na otrokov govorni razvoj. Dojenček je nahranjen, ljubkovan in to že zadostuje, da se namesto joka pojavljajo glasovi, ki izražajo otrokovo ugodje. To pa je najboljša spodbuda za artikuliranje glasov. Dojenček začne posnemati to, kar sliši. Glasovi kot element govora so sprva neartikulirani. Da bi otrok izgovarjal artikulirane glasove, mora doseči določeno razvitost govornih organov. Primerne spodbude iz okolja pomagajo otroku, da ustrezno diha (pripora, zapora) uporablja jezik, ustnice, trdo in mehko nebo.

Da bi otrok glasove pravilno artikuliral, jih mora slišati in razlikovati od drugih glasov. Nato mora oblikovati ali artikulirati potreben glas, glasove pa še povezovati v besede. Ne-

kateri glasovi terjajo pri artikulaciji večje napore in ti delajo težave (r, š, ž, č, k, g, l).

Kot motnje pri artikulaciji štejemo:

- bebljanje
- jecljanje
- dislalije

O bebljanju smo se seznanili že pri razvoju govora.

Jecljanje ali jecanje ima lahko vzrok v organski okvari, najpogosteje pa je odraz notranje stiske v otroku. Otroku se pri govoru zatika, ponavlja začetne ali končne zloge, govorni ritem ni skladen. Sami glasovi so lahko pravilno artikulirani, ne zmore pa jih tekoče povezovati. Jecljanje je zaradi naglega razvoja govora dokaj pogosto med 3. in 4. letom, vendar težave kmalu preidejo. Otrok je pridobil precej besed in hoče hitro povedati, zato se mu zatika. Pravo vzgojno ravnanje ob tej motnji je oslonjeno na odkrivanje, odpravljanje vzrokov, ki so povzročili stisko v otroku. Ljubeč odnos do otroka, strpno ravnanje in spodbujanje h govoru bo pripomoglo, da bodo motnje prešle. Z otrokom govorimo počasi in mu omogočamo, da ob govorni aktivnosti doživlja ugodje. Najmanj primerno bi bilo opozarjanje otroka na težave. O jecavcu se moramo pogovoriti s starši in usklajevati vzgojna prizadevanja. Starši in vzgojitelj zaradi motnje otroku ne smejo kazati zaskrbljenosti.

Otroka jecavca v VVO moramo opogumiti za govor in ga pridobiti za sodelovanje z drugimi aktivnostmi. Ugodno vpliva petje, likovno izražanje, ritmično gibalna aktivnost, telesne spretnosti.

Dislalije so nepopoln govor, v katerem otrok nepravilno artikulira posamezne glasove ali skupine glasov. Dislalije imajo v manjši meri organske vzroke (približno 30%). Kot organski vzroki se pojavljajo:

- prekratek ali odebeljen jezik
- volčje žrelo - preklano ali luknjičavo nebo
- nepravilno zraščene čeljusti ali zobje.

Pogostejši so funkcionalni vzroki, govornilni organi ne funkcionirajo popolno. Dislalije zato odpravljamo s pravočasnimi in primernimi dejavnostmi. Pri tem lahko vzgojitelj opravi pomembno delo. Če se težave podaljšajo preko 4. leta, je potrebno starše usmeriti po nasvet in treninge k logopedu.

Otrok si v različnih igrah in pri usmerjenih zaposlitvah razvija govornilne organe, razgibava jezik, ustnice, diha na različne načine. V sproščenem vzdušju so te vaje zanj igra. Vzgojitelj pa mora pri vzgojnem usmerjanju upoštevati vsa vzgojna načela.

+ Vaje za razvoj govornilnih organov.

Organiziramo jih v obliki igre v vseh skupinah. Pri usmerjanju upoštevamo individualizacijo.

Ločimo:

- vaje za razgibanje jezika
- vaje za razgibavanje ustnic
- dihalne vaje
- vaje za izgovor posameznih glasov

Vaje za razgibavanje jezika:

- vozijo avto, konica jezika je med zobmi in jezik se trese
- vozijo vlak in posnemajo šume
- jezik premikajo v zaprtih ustih levo in desno
- jezik stegujejo čimdlje iz ust, se oblizujejo
- jezik vrtijo in ga oprejo ob trdo nebo
- jeziku spodvijejo zunanja robova - naredijo žleb

Vaje za razgibavanje ustnic:

- oblizujejo ustnice
- ustnice tresejo, potegujejo v levo in desno
- med ustnicami držijo paličico, slamico, svinčnik
- pred ogledalom spreminjajo lego ustnic
- poskušajo zažvižgati
- vsrkavajo, vsrkavajo s slamico

Dihalne vaje:

- vse vrste pihanja (kosmiči vate na mizi ali na tleh, suhi listi, balonček v zraku)
- napihovanje malih mehurčkov
- izmenoma tiho in glasno govorjenje
- vsrkajo k cevki drobne predmete in jih prenašajo.

Vaje za izgovor posameznih glasov:

- s
- natančna lega konice jezika
 - piskajo v votel ključ ali cevko
 - posnemajo piskanje komarja
 - slike s predmeti in poimenovanje - glas je na začetku, v sredini ali na koncu besede. Slike razdelimo in otroci povedo ob njih stavek.
- š
- vozijo vlak z lokomotivo
 - izgovarjajo besede, kjer je š v zvezi z u in o: šumeti, šola, šofer, šele nato: čapa, šiba, šema, primerjava s in š.
- z-ž
- podobne vaje kot pri s - š
- k
- otroci zamenjajo k z drugimi glasovi, zlasti s t, zato najprej vadimo artikulacijo t
- r
- povzročča najpogosteje težave, ker ni jezična konica dovolj prožna
 - pri tresenju ustnic si pomagajo s prsti
 - vozijo avto, motor
 - posnemajo zvonjenje ure, posnemajo papigo, namenoma podaljšamo prvi zlog: brbrbrbrišem.

3. RAZVOJ IN BOGATENJE BESEDNEGA ZAKLADA

Otrok mora spoznati besede kot: imena za predmete, dejanja, lastnosti, količino in podobno. Osvojene besede so odraz njihovih izkušenj iz življenjskih spoznanj.

Besede uporabljamo kot simbole, da se sporazumevamo. Glede na

rabo se najprej pojavijo pri otroku samostalniki, nato glagoli in ob njih medmeti kot besede, s katerimi izraža otrok stanje začudenja, veselja, bolečine. Med zaimki najprej uporablja otrok svojilne, kazalne in vprašalne, kasneje osebne. Že v drugem letu uporabijo tudi pridevnike, da označuje lastnosti predmetov (lep, grd, izrazite barve, velikost).

Kmalu po 3. letu priključi smiselno uporabljene števnike, prislove, začne razlikovati med predlogi (žoga leži na klopi, pod mizo) in vezniki (Tine in Janko). Podredne veznike uporablja dokaj kasno, vendar še pred vstopom v šolo.

† Pri pridobivanju besed prehodi razvojno pot:

- beseda ima več pomenov
- beseda se nanaša samo na določen predmet (npr. skodelica doma - skodelica v vrtcu)
- besede kot simboli za stvari s skupnimi značilnostmi (hruška: drobna, debela, različnih oblik, barv, različna dolžina peclja)
- besede za skupine predmetov uporablja, da poimenuje pojme (jabolko, hruška, grozdje = sadje. Avto, kolo, tovornjak = vozilo)

Pri pridobivanju pojmov napreduje:

- od konkretnega k abstraktnemu: mleko, sok, voda - tekočina
- ugotavlja skupne poteze: čebela, osa, muha, komar; pek, moka, kruh
- pojmi pridobivajo na obsegu: avto - fičko, škoda, kamion
- loči med celoto in deli: hiša - streha, okno, vrata, dimnik
- ugotavlja namembnost: gledališče - luči, sedeži, vstopnice, igralci

Do tretjega leta pridobi otrok precej besed, uporablja jih okrog tisoč. Pri osvajanju besed se pojavi dvojnost v tem procesu:

- a) razumeti besedo štejemo kot kvantiteto
- b) uporabiti besedo v govoru predstavlja še kvaliteto.

† Pri osvajanju besed govorimo o pasivnem in aktivnem besednem zakladu. Čim mlajši je otrok, tem bolj se nagiba odnos med obema

k pasivnemu besedišču. Otrok več razume, kot zmore povedati. Z razvojem in napredovanjem v govoru se manjša razlika med pasivnim in aktivnim besednim zakladom.

V igri in različnih življenjskih situacijah v neposrednem okolju pridobiva otrok nove besede. Večje bogastvo besedišča je odvisno od vzorcev, ki jih pogosteje ponudimo otroku. Pri osvajanju besed je pomembno preverjati, ali je otrok besedo razumel in jo je sposoben uporabljati. Motiviramo ga zato, da jo želi uporabljati.

Predšolski otrok v celotnem obdobju rad ponavlja nove besede, če so mu všeč, čeprav jih ne razume. Tudi štetje je tovrstno pridobivanje besedišča. K novi besedi napravi svojo: antena - lena, leksikon - telefon, ventilator - vrtilator. Sem sodi dajanje imen, ki je z vzgojnega vidika sprejemljivo, če nima zasmehovalnega namena. Gre za posebno aktivnost otrok, neke vrste besedno ustvarjalnost.

Za bogatenje besednega zaklada so najprej velikega pomena slikanice, nato pa ilustrirana umetniška besedila v prozi ali verzih. Tudi dobre ilustracije pripomorejo k pridobivanju besednega zaklada. K bogatenju prispevajo sredstva množičnega obveščanja, zlasti radijski in televizijski sporedi.

Bogatiti besedni zaklad pomeni za otroka pridobivati si različne oblike pregibnih besednih vrst (oče, očetu, z očetom je otroku kot troje besed). Pregibnost besed kot sklanjatev in spregatev se pojavi pri otrocih ob koncu 2. leta. Zanj je npr. samostalnik žoga le ena izmed 18 besed tega pomena. Ugotovljeno je, da se najprej pojavi dajalnik, pri glagolskih oblikah sedanji čas - in oblika velelnika.

Dal mamici

Daj žogo

Ni mama

Ati šla.

Nove oblike glede števila, spola, osebe, časa, sklona so za otroka kot novo pridobljene besede.

Spodbude za bogatenje besednega zaklada

Če hočemo razviti otrokov besedni zaklad, moramo:

1. skrbeti za pestro, urejeno okolje otroka, za dobre igrače, primerne materiale in orodje za dejavnosti. V vsakdanjem življenju izve otrok ob različnih aktivnostih za imena predmetov, dejanja in stanje, kvaliteto. Z njim se pogovarjamo, ga sprašujemo in mu odgovarjamo. Naše sporazumevanje z njim naj bo sproščeno in naravno.

2. Otroku nudimo slikanice, primerne knjige in mu ustrezno posredujemo literarne umetnine v prozi ali verzih.

3. V skladu z vzgojnim programom in upoštevajoč značilnosti otrok in njihovo razvojno stopnjo pripravlja vzgojitelj usmerjene zaposlitve. Z ustrezno postavljenimi operativnimi smotri, oblikami in metodami dela, z domišljenimi vzgojnimi postopki uresničujemo naloge razvijanja govora.

Tako kot spodbude za bogatenje besednega zaklada vključujemo še naslednje dejavnosti:

- Predmet pokažemo, približamo otroku in besedno opredelimo.

- Otrok opazi predmet sam in želi o njem več informacij:

Kaj - Kdo - Kakšen - Kje - Kdaj - Čigav.

- Slike, slikanice, diafilmi in ustrezne besedne opredelitve.

- Nove besede pridobivajo iz umetniških besedil, deklamacij, pripovedi.

- Iščemo besede z enakimi ali sorodnim pomenom:

sapa - vetrič

veter - burja - vihar

piha - šumi - zavija - tuli

- Iščemo izraze za gibanje - živali, ljudi

- Besedne igre in uganke: Letala so letela.

Ura se je ustavila. Sonce se je skrilo.

- Ugodna priložnost za uporabo pridobljenih besed so ustvarjalne igre ali igre z vlogami, ki spodbujajo otroka, da iz kvantitete preide v kvaliteto. Besede razumejo in jih uporabljajo.

4. RAZVOJ IN BOGATENJE STAVKA

Besede dobijo pravi pomen šele povezane med seboj - misli izražamo v stavkih ali povedih. Naloga vzgojitelja je, da se bodo otroci izražali v stavkih od enobesednih do stavkov z več členi. Ti deli so besede v medsebojni smiselni zvezi ali pa je to povezava dveh ali več stavkov.

V razvoju govora otrok prvim besedam daje pomen stavka (npr. pa-pa pomeni pozdrav ali želja, da bi šel na sprehod). Prve stavke z enim členom spremlja otrok s kretnjami in z barvo glasu daje dodatni pomen. Na tej stopnji se prepletata neverbalna in verbalna komunikacija v skupen pomen. Tak enobesedni stavek izraža konkretno stanje otroka ali njegovo potrebo. Otrok je na stopnji zaznavno-praktičnega mišljenja.

Po drugem letu, nekateri otrok pa že po 18. mesecu uporabljajo stavke z dvema besedama. Otrok besede povezuje gramatično (npr. ata papa). Vsebinsko še vedno dopolnjuje z mimiko obraza in gibi telesa. Gramatično lahko oblikuje stavke, ko obvlada rabo števila, osebe, časa, naklon ob povedku. Tudi ostale besede kot stavčni členi terjajo ustrezno obliko. V stavke otrok rad vključuje medmete (joj udaril roko), kar po gramatični plati ni zahtevno. Tej fazi bi rekli faza kratkih stavkov. Stavki so še nepopolni in taki so značilni za otroke do 4. leta.

Raziskovalci so ugotovili, da otrok stavek vsako leto podaljša približno za eno besedo. Tako je za otroka v drugem letu značilen stavek z dvema besedama, za petletnega otroka pa stavek s petimi besedami.

Otrok rad precej časa odgovarja z eno besedo ali kratkim stavkom. Razlagamo si tako, da so interesi otroka še nestalni in menjava dejavnosti povzroča, da so stavki krajši, pretrgani, nepovezani, pogosto otroku tudi zmanjka besed. Bogatenje stavka je torej povezano s splošnimi vzgojnimi nalogami:

- z razvijanjem vztrajnosti
- z ustalitvijo otrokovih interesov.

Po 4. letu je otrok sposoben oblikovati popolnejše stavke: trdilni, nikalni in vprašalni. Obsegajo 4 - 5 besed, pri nekaterih otrocih do osem. Otrok uporablja vse besedne vrste. Vprašljivo pa je še vedno, če lahko doseže nivo takšnega pomena stavka, kot ga izražajo odrasli. Govor in mišljenje se tesno povezujeta, zato lahko pove otrok, ki je na stopnji zaznavno - predstavnega mišljenja, predvsem o svojih neposrednih sedanjih in preteklih izkušnjah. Predvidevati, torej govoriti o prihodnjem je težje.

Pripomniti pa velja, da dolžine stavka ne moremo šteti za edini znak govorne razvitosti ali intelektualnega napredovanja.

Petletni otrok začne uporabljati zložene stavke in jih izpopolnjuje do vstopa v šolo. Obvlada jih glede oblike, pomena in zgradbe toliko bolj, kolikor več jezikovno ustreznih vzorcev sprejema iz svojega okolja. Stavkov se otroci iste razvojne stopnje ne morejo učiti drug od drugega, ker predstavljajo pomankljive govorne vzorce.

Delo vzgojitelja pri razvijanju stavka

- Z 2.letnim otrokom se pogovarjamo v ne predolgih stavkih, da omogočamo razumevanje.
- Opišemo vse, kar se dogaja z otrokom (zdaj ješ, se oblačimo, počesala te bom).
- Igramo se z igračkami in dejavnost spremljamo s stavki, npr. Medved sedi na tleh; prinesi punčko itd.
- Opisujemo, kar otrok dobi, ima v rokah.
- Povemo kratko zgodbico iz življenja otrok, otroci ponavljajo dele pripovedi (bibe).
- Z lutkami zaigramo, otrok odgovarja lutki.
- Igramo se že lahko otroški telefon.
- Ob gledanju slikanice opišemo, kaj vidimo, kaj kdo dela.
- Otroku pojemo in govorimo pesmice, otrok prepeva in stavke ponavlja za nami.

V tretjem letu ali z 2-3 letnim otrokom:

- Pogovarjamo se o slikanici, kakšni so predmeti, kako se gibljejo ali oglašajo.

- Opisujemo, kaj ima punčka na sebi, v koticu, v vozičku.
- Uporabljamo nikalne stavke in jih povezujemo s trdilnimi.
Npr. To ni jabolko, to je pomaranča.
- Vzpodbujamo ga h gramatični zgradbi stavka, da ob nepopolnem povemo dober vzorec.
Npr. otrok reče: Jani vodo
Popravimo: Rad bi pil vodo
- Na prehodu opazujemo in besedno opisujemo, kaj vidimo.
- Odgovarjamo potrpežljivo v stavkih na vprašanja. Če pri otrocih naletimo na pretirano ponavljanje vprašanj, ga preusmerimo, naj tisto prinese, nariše, uprizori.

Po tretjem letu ostajajo še vedno prvi pogoji za bogatenje stavka dobri govorni vzorci. Pri tem upoštevamo razlike med otroki glede na doseženo stopnjo razvoja. Stavke podaljšamo, vendar z dodajanjem ne pretiravamo.

V odgovoru otrok ne terjamo absolutne pravilnosti stavkov; to naj bo le dolžnost vzgojitelja.

- Otroci opisujejo slike, predmete, osebe in vzgojitelj jih z vprašanji vodi k rabi popolnejših stavkov.

Ob tem naj ima možnost odgovarjati s trdilnimi in nikalnimi stavki, z oblikami v različnih številih, sklonih. Otroci naj sami vprašujejo, izražajo željo, izmenjujejo misli, naj se dogovarjajo. Za vzgojitelje naj velja, da z jezikovno skromnimi vprašanji ne more spodbuditi otroka k bogatemu stavku v odgovoru.

- Pri vprašanjih smo pozorni na glagolske oblike (čas, oseba).

Npr. Kdo je narisal ježka:

Jaz sem že narisal.

Ivo riše ježka.

Tudi midva bova narisala ježka.

- Dopolnjujemo otrokove nepopolne stavke.

Npr. Kje je čopič?

Odgovor: Na mizi.

Dopolnjeno: Čopič leži na mizi (čopič leži pod risalnim listom).

Pri tem smo pozorni na besedni red v stavku, ki ga mora otrok tudi obvladati. Stavke nevsiljivo popravimo.

- Kot vaja za bogatenje stavkov velja skupna obnova vsebine zgodbe ali pesmi iz umetniške literature za predšolske otroke.
- Veliko možnosti za bogatenje stavka nudijo igre z vlogami, kjer neposredna situacija spodbudi otroka. Izraz bogatimo z vpljudnostnimi frazami: prosim, hvala, izvolite, žal mi je, oprostite.

- Dopolnjujejo proste stavke, tako da izhajamo iz povedkov:
Sedimo na tleh ob omari

Vidim

- Slike predmetov naj navedejo otroke k smiselnim povezavam in te izrazijo v stavkih, npr. deček, kolo, cesta, dež, ...

- Za starejšo predšolsko skupino in pripravo na šolo so napotki v knjigi: N. Kolar Priprava otrok na šolo, Pedagoški inštitut, Groblje 1972 od strani 61 do 90.

5. POGOVOR

S pogovori utrjujemo, dopolnjujemo, posplošujemo otrokova spoznanja. Hkrati predstavlja pogovor dobro spodbudo za govorno aktivnost in nadaljnje razvijanje govornih sposobnosti. Dobro voden pogovor ne ostaja le v mejah odgovorov in vprašanj, ampak vnaša ritem in poživlja motivacijo za vzgojno delo. Vprašanja usmerjajo otroke v samostojno razmišljanje in sklepanje.

Pogovor doživi otrok najprej v družini. Pogovori s starši so osnova razvijanja govora. Vzgojitelj v tej fazi lahko osvešča starše, da je za otrokov razvoj pomembno pogovarjati se z otrokom, vendar brez bebljanja, brez nepotrebnih pomanjševalnic.

- Odgovarjati namesto otrok pomeni omejevati otroka v njegovi govorni aktivnosti. Odrasle je treba osvestiti, da potrebuje otrok za oblikovanje govora dovolj časa.

Tudi pogovori med vrstniki, zlasti tedaj če pretežni del dneva preživijo skupaj, predstavljajo pobude za govorni razvoj. Vzgojiteljica pri tem lahko usmerja in organizira pogovorne skupine. Skupine nastajajo naključno, so nestalne in se oblikujejo po različnih kriterijih. Združeni bodo otroci, ki so

dosegli enako ali različno razvojno stopnjo v govorni aktivnosti. Tudi ob pogovoru z vrstniki dosega otrok verbalno ustvarjalnost. Ugotovljeno je, da takšna domiselnost otrok narašča od mlajše k starejši skupini.

Razgovor delimo po dveh vidikih:

- glede na udeležbo

- glede na pripravljenost

a) individualni (dialog)

A pripravljeni

b) skupinski

B nepripravljeni

a) Individualni pogovori ali dialogi (dvogovori) dajejo vzgojitelju možnost, da spozna doseženo stopnjo v razvoju govora pri posameznem otroku, morebitne motnje v artikulaciji, slab sluh, revno besedišče.

Z dialogi, ki so najprimernejši ob vsakdanjih opravilih ali spontanih zaposlitvah, se približamo novincem, ki se še niso prilagodili življenju v VVO, ali otrokom, ki se pri usmerjenih zaposlitvah ne vključujejo.

Individualni pogovori so nepogrešljiva metoda vzgojnega dela pri malčkih. Na osnovi individualnega pogovora lahko prehajamo na pogovor v manjši skupini. Tako počasi oblikujemo pogovorne skupine, to pa je prehodna oblika k skupinskim ali skupnim pripravljenim pogovorom.

b) Skupinski pogovori navajajo otroke, da pozorno poslušajo sogovornika, zato so zahtevnejši. Nadalje terjajo, da otroci govorijo drug za drugim, prisluhnejo drugim, sami vprašujejo, jasno in razumljivo izražajo svoje misli, govorijo dovolj glasno, vendar ne kričavo. Čustvena zavzetost vzgojitelja za vsebino pogovora deluje tudi na otroke in podaljšuje njihov interes. Pravi pogovor je tisti, kjer imajo vsi enake možnosti, da vprašujejo ali odgovarjajo, da znajo poslušati. Skupinske pogovore mora vzgojitelj postopno in sistematično planirati, upoštevajoč razvojno stopnjo otrok in dosežene pogovorne izkušnje.

A Pripravljeni pogovori

Pripravljeni pogovori so primerni, kadar otroci vsebino delno poznajo, saj jim že prepoznavanje prinaša ugodje in jih motivira. Pri dobro organiziranem pogovoru prispeva vsak svoj delež, bodisi z odgovori ali z vprašanji.

V skupini 3-4 letnih otrok kombiniramo pripravljeni pogovor s pripovedovanjem vzgojitelja, vendar si za smoter postavimo govorno aktivnost vseh otrok. Pri 5-7 letnih otrocih je njihov delež znatnejši; skušamo doseči, da se otroci pogovarjajo med seboj, sami sprašujejo, domnevajo, pojasnjujejo, dopolnjujejo, povedo svojo oceno.

Med pripravljenimi pogovori ločimo:

- kratek uvodni pogovor, kot pripravo za pridobivanje novih spoznanj ali uvajanje v neko aktivnost;
- zaključni pogovor, pri katerem z vprašanji preverimo tudi, kako smo uresničili operative smotre;
- reproduktivni pogovor, ki pomaga otroku poglobiti že pridobljene predstave, izkušnje in je lahko analitičen ali sintetičen.
- Situacijski pogovor obsega opisovanje dejavnosti v igralnici, ob bivanju na prostem, ob opazovanju. Semkaj bi vključili tudi pogovore z otroki o tem, kako so preživeli proste dneve, obisk lutkovnega gledališča in podobno.
- Telefonski pogovor je otrokom priljubljen in si ga tudi sami organizirajo kot nepripravljenega.

B Nepripravljeni pogovori

Nepripravljeni pogovori so zelo podobni pogovorom v družini, med otroki ob igri na igrišču, v garderobi in podobno. Mogli bi jih imenovati prosti dialogi. Nepripravljeni pogovori, ki se naključno razvijejo ob različnih elementih dnevnega reda, imajo močno motivacijsko vlogo in sprožijo veliko govorno aktivnost otrok. Nepripravljeni improvizirani pogovori utrjujejo in poglobljajo medsebojne stike, postavljajo otroka na položaj subjekta v vzgojnem procesu. Z njim pripravljamo bodoče-

ga samoupravljalca na dogovarjanje, sodelovanje, izmenjavo mnenja z drugimi.

Metodični napotki za organizacijo pogovorov

Vodstvo pogovora je delo vzgojitelja. Razgovorov ne more v celoti predvideti, vendar vključi v pripravo etape pogovora:

- uvod ali motivacijsko usmeritev za začetek pogovora
- glavni tek pogovora
- logično postopnost
- vzgojni postopek, kako doseči operativni smoter
- sklep, oziroma povzetek pogovora

Začetek pogovora lahko sproži življenjska situacija, ki je naredila močnejši vtis.

Za uvod in motivacijsko usmeritev porabimo sliko, uganko, pesem, kretnje ali zanimivo uvodno vprašanje, da vzbudimo interes. Že vnaprej je treba predvideti, kako bomo interes ohranili. Morda bo potrebna vmesna motivacija, tako da vplete novo ponazorilo, postavi zanimivo vprašanje, pri mlajših otrocih pa doda svoje pripovedovanje.

Vzgojitelj mora načrtovati in predvidevati, kakšna vprašanja bo postavljaj, če to narava pogovora terja.

Pasivne posameznike skuša pritegniti z direktnimi vprašanji. Vmesna vprašanja morajo otroka spodbujati k razmišljanju, iskanju odnosov, alternativnim rešitvam, vendar ne smejo odvrčati otrok od osnovne teme. Pomembna so tista vprašanja vzgojitelja, ki imajo razvojno funkcijo in dajejo pogovoru spodbude za nadaljnji potek.

† Kot vrste vprašanj poznamo:

- direktna vprašanja,
- sugestivna vprašanja, ki dajejo logični poudarek vsebine, usmerjajo odgovore otrok in s tem zagotavljajo kontinuiteto pogovora; le v takih primerih smo jih ustrezno rabili, sicer se jih izogibamo;
- razvojna ali dialektična vprašanja navajajo otroke k razmišljanju, sklepanju, k povezovanju vzrokov in posledic;

- vprašanja v obliki ugank, ki čustveno motivirajo otroke;
- dopolnilna vprašanja, ki jih postavljamo glede na doseženo situacijo in jih kot pomožna teže predvidimo vnaprej;
- alternativna vprašanja, ki terjajo natančno opredelitev (ali - ali, da - ne) in so za mlajše predšolske otroke težja, ker lahko vodijo v prenagle, nepremišljene odgovore; od otrok terjamo po odgovorih pojasnila;
- namerno napačna vprašanja; takih predšolskim otrokom ne postavljamo.

Oblika vprašanj:

Od dobrih vprašanj je pogosto odvisna uspešnost pogovora, zato morajo biti: jezikovno tako oblikovana, da sproščajo vsebinsko bogate in natančne odgovore.

Sledimo postopnosti, zato morajo biti vprašanja med seboj povezana, da izzovejo odgovore otrok kot informacije in podatke k določeni vsebini. Do dejstev privedemo z analiziranjem, primerjanjem, klasificiranjem ali posploševanjem.

Vprašanja morajo biti postavljena tako, da vzbujajo v otroku želje, da bi čimbolje odgovoril, da bi sodeloval še vnaprej, da bodo odgovori jezikovno bogati.

Ob koncu pogovora je smiselno povzeti, o čem smo se pogovorili. Pri starejših otrocih kritično presodimo, ali so vsi sodelovali, so drug drugega poslušali, kdo je več prispeval k pogovoru.

Trajanje pogovora kot osrednjega dela pri zaposlitvi je odvisno od razvojne stopnje in pripravljenosti otrok. Za mlajše otroke (3-4 let) bo za pogovor dovolj pet do deset minut, s starejšimi predšolskimi otroki (5-7 let) pa se pogovarjamo tudi do 30 minut.

Vzgojitelj se pogovarja z otroki ali se pogovarjajo otroci med seboj o vsem, kar doživljajo v neposrednem okolju (o predmetih, resničnem in umišljenem dogajanju ...).

Pri organizaciji pogovora uporabljamo naslednja vzgojna sredstva:

- na vseh stopnjah so primerno ponazorilo slike;
- flanelogram s primernimi aplikati pomaga vzdržati potreben interes za pogovor;
- lutka spodbuja k sproščenemu pogovoru; poleg ročnih so primerne pomične namizne lutke;
- diafilmi in diapozitivi posredujejo boljše predstave, hkrati pa že zatemnjen prostor s sijočim platnom spodbuja otroke; v pogovor se vključujejo tudi bolj zadržani, nesproščeni otroci;
- peskovnik, kjer situacije poljubno spreminjajo, uporabljamo predvsem v skupini 5-7 letnih.

6. OPISOVANJE

Opisovanje uporabljamo, kadar želimo z besedami izraziti različne zunanje lastnosti objektov in pojmov. Opisovati je mogoče vse tisto, kar s čuti doživljamo. Zato je opisovanje povezano z opazovanjem, to pa je pri otroku neposredno. Lahko je opazovanje časovno pred opisovanjem in tako opisovanje poteka na podlagi izoblikovane predstave.

Najpreprostejše je opisovanje predmetov iz neposrednega življenjskega okolja; največkrat so to otrokove igrače. Otroci zaznavajo s čutili zunanjo podobo in zaznave verbalizirajo. Sledi opisovanje oseb, kjer zunanje značilnosti ne predstavljajo posebnih težav. Vse opisovanje pa nudi mnogo priložnosti za bogatenje besednega zaklada.

Poleg zunanjih značilnosti zanima otroka namen predmeta, pri osebah način govora, hoje, poklic osebe, osebnostne poteze. Otroci opisujejo svojo dejavnost ali poslušajo opis dejavnosti, ko jih vzgojiteljica uvaja v novo spretnost. Ob opisovanju oseb moramo približati pojem osebnosti, dejavnosti ljudi, odnose med njimi.

+ Opisovanje slik se začne v preprosti obliki ob srečanju s slikanico. Slika ponuja mnogo pobud za govorni razvoj, saj so že stari Kitajci oblikovali pregovor, da govori slika na tisoče besed. Pri opisovanju slik prehodi otrok skladno z doseženo razvojno stopnjo štiri faze:

1. Substančna faza je najpreprostejše naštevanje oseb, živali ali predmetov na sliki, npr. Na sliki je mucka.
2. Nato otroci pokažejo zanimanje za dogajanje v prikazani vsebini, torej za akcijo. Tej stopnji pravimo akcijska faza, npr. Muca mijavka.
3. Razvitejše otroke začno zanimati odnosi ali relacije med osebami, živalmi, predmeti. Akcijsko fazo so dopolnili z relacijsko. Npr. Muca pije mleko iz skledice.
4. Najvišjo kavzalno fazo doseže otrok ob opisovanju slik, ko na podlagi prikazane vsebine išče vzroke in ugotavlja posledice. npr. Muca je splezala na drevo, ker je pritekel kuža.

Metodični napotki pri opisovanju:

- Otrokom damo dovolj časa, da si objekt najprej ogledajo.
- Vsebina in oblika sredstva se morata ujemati z otrokovimi sposobnostmi dojetja in interesa. Za mlajše otroke so ponazorila preprosta, jasna, brez nadrobnosti. Starejšim posredujemo vsebinsko bogatejše, vendar ne preveč natrpane slike.
- Otroke spodbuja k opisovanju znane in priljubljene vsebine (npr. ilustracije k pravljici).
- Motivirajo ponazorila, ki nastajajo pred njihovimi očmi (npr. vzgojitelj usmerja otroke, da iz delov sestavijo sliko, nalepijo in opišejo; riše sliko pred otroki).
- Otroci najprej samostojno opisujejo, z vprašanji pa jih lahko usmerjamo k načrtnejšemu ogledu. Naloge vzgojitelja je pripeljati otroke iz substančne v akcijsko, relacijsko in kavzalno fazo.

7. PRIPOVEDOVANJE VZGOJITELJA

Vzgojiteljevo pripovedovanje zavzema pomembno mesto pri razvijanju govora. Dober govorni vzorec in prijetna vsebina, primerne razvojni stopnji, predstavlja močno spodbudo za lastno otrokovo izražanje.

Pripovedovanje vzgojitelja zajema:

- pripovedovanje vsebin, povezanih z delom na različnih vzgoj-

nih področjih (intelektualna, estetska, telesna vzgoja), pripovedovanje o resničnih predmetih in dogodkih;

- posredovanje vsebin iz otroške književnosti, ki jih vzgojitelj pripoveduje ali bere. Literarne umetnine uvajajo otroka v svet lepega v jeziku. Otrok spozna lepo, pošteno in plemenito v človeški družbi in se navaja vrednotiti svet okoli sebe.

+ Izbira pripovednih vsebin iz otroške književnosti:

- Pripovedna vsebina mora biti umetniška glede na vsebino in jezik. Dogajanje naj bo zajeto jasno, v lepem jeziku, brez nepotrebnih opisov.
- Pripovedna vsebina mora biti primerna starostni stopnji otrok po vsebini, dolžini pripovedi, izražanju, številu nastopajočih in zapletenosti dogajanja. Namenjena mora biti današnjemu otroku.
- Zgodba naj daje otroku možnost za nadaljnje razvijanje in kombiniranje in ga usmerja še v druge aktivnosti (nariše, zapoje, uprizarja, modelira ...)
- Mlajših otrok do 4. leta še ne zanimajo klasične pravljice. Radi imajo pripovedi iz vsakdanjega življenja, kjer so vpletene neposredne izkušnje otrok. To so zgodbe o otrocih, kot so sami, o igračah, predmetih in o živalih.
- Po četrtem letu imajo otroci radi pravljice in se vanje vživljajo dobesedno. Identificirajo se z najbolj privlačno osebo, zavračajo negativne in sami nihajo med realnostjo in svetom domišljije.
- Ob 7. letu nastopi realistično obdobje, ki ga imenujejo tudi obdobje Robinzona.

+ Posredovanje pripovednih vsebin

Pripovedovanje vzgojitelj načrtuje, lahko pa izkoristi različne priložnosti, ko tega ni predvidel, npr.: počutje otrok ob slabem vremenu, ko ne morejo na sprehod; dogodek v skupini terja nevsi-
ljivo seznanjanje z nedopustnim; otroci bi radi slišali zgodbo, in podobno.

Otroka je treba za poslušanje motivirati. Okolje naj bo prisrčno, toplo. Otroci naj sedijo sproščeno. Pomembno je doseči bližino s pripovedovalcem.

Pri posredovanju pripomorejo k večji učinkovitosti vzgojna sredstva. Če je vzgojitelj dober pripovedovalec, ne potrebuje aplikatov. Osebe in dogodke mora nazorno prikazati, včasih besedilo razširiti ali zanemarjati neznane izraze. Grozljive starejše pravljice niso primerne za predšolske otroke.

Včasih je ustrezno, da nastopajoče osebe najprej predstavimo, da se otroci kasneje skoncentrirajo na vsebino. Pri posredovanju vsebine si lahko pomagamo tudi z lutkami različnih vrst, z ilustracijami v knjigi ali uporabimo kot ponazorilo diafilm. Pripovedovanje ima prednost pred branjem. Branje je primerno za otroke po 5. letu.

Po končani pripovedi ne prekinjamo otrokovega doživljanja z vsakdanjimi vprašanji ali moralnimi nauki. Počakamo, da pride do spontanega pogovora.

Primerno je otrokovo emocionalno doživetje ob zgodbi preusmeriti v oblikovanje, igro, uprizarjanje, dopolnjevanje.

+ 8. PRIPOVEDOVANJE OTROK

Za ugoden razvoj sposobnosti in primarno socializacijo ni dovolj, da otrok svet spoznava, ampak je nujno spoznano besedno opredeljevati.

Pripovedovanje otrok zajema:

- a) obnavljanje vsebin
- b) izmišljanje vsebin

a) Obnavljanje vsebin ni vezano samo na razvijanje govora. Otroci obnavljajo različne vsebine, pripovedujejo ob različnih priložnostih (npr. Kako sem preživel nedeljo). Pripovedovanje jim lahko povzroča velike težave, če smo zanemarjali spodbude za pripovedovanje. Sposobnost obnavljati si pridobivajo postopoma in individualizirano.

Vzgojitelj izkorišča vsako priložnost, da bi otroke spodbudil k pripovedovanju. Tega dela se loteva zavestno, skrbno premiš-

ljeno na vseh starostnih stopnjah. Delo sicer teče vse leto, vendar v največji povezanosti z interesi in željami otrok. Pri nekaterih otrocih so spodbude za obnavljanje dolgotrajne in uspešne šele po popolni adaptaciji otroka na življenje v VVO.

Uvajanje v pripovedovanje bomo načrtovali za določene otroke pri spontanah zaposlitvah. Že gledanje slikanic z dveletnim otrokom organizacijsko usmerimo v obnavljanje. Ob neposrednem vtisu otrok sproščeno preide v besedne opredelitve. Kasneje nam prinese knjigo sam in obnavlja ali terja od nas pojasnila.

+ b) Izmišljanje vsebin

Otroci izmišljajo vsebine že dokaj zgodaj, ko se v domišljijški igri pogovarjajo s punčko, medvedkom ali igračam povedo zgodbo. Aktivnost te vrste pomeni govorno ustvarjalnost, ki je pomembna pri oblikovanju osebnosti.

Dejavnost nato srečujemo pri doživetih skupinskih igrah, kjer usklajeno deluje manjše število igralcev. Pogosto je to ustvarjalna igra, ki prenese otroke v svet odraslih. Njihov način sporazumevanja otroci posnemajo. Pogosto pa prevzemajo le elemente takih komunikacij in z domišljijo kombinirajo tako, kot dana situacija ali potreba otroka terja. Če se vpletamo v tako izmišljanje, otroci radi obnemijo, zato le od strani spremljamo tako dejavnost. S poseganjem zavremo v govorni ustvarjalnosti tiste otroke, ki že ločujejo svet domišljije od realnega sveta.

Na začetni stopnji uvajamo otroke v izmišljanje vsebin tako da ob umetniški pripovedi izpeljemo nadaljevanje. Otroci predlagajo različne konce. Lahko spreminjajo tudi katerega od delov zgodbe in se v takem primeru obnavljanje prepleta z izmišljanjem.

Pri 5-7 letnih otrocih namerno organiziramo zaposlitve, pri katerih si izmišljajo zgodbe. S tem spodbujamo domišljijo otrok, ki jo mora preliti v govorno aktivnost. Bogata domišljija naj privede do bogatega izražanja.

Pripravljalna stopnja k samostojnemu izmišljanju zgodb je poskus otrok sestaviti zgodbo ob seriji slik. Otroci opi-

šejo slike, vzgojitelj usmerja pripovedi in skupno sestavijo zgodbo.

Zahtevnejša stopnja je sestavljanje zgodbe ob eni sami sliki (npr. štirje metulji in troje cvetic). Vzgojitelj pomaga pri izbiri glavnega junaka, pri zapletu dogajanja, opozarja na smiselno zaporedje poteka. V začetku jim lahko pove lastno zgodbo, slišal jo je od deklice njihove starosti. Otroci si izmišljajo svoje zgodbe, jih ilustrirajo. Zgodbe pripovedujejo in vzgojitelj jih posnema na magnetofon. To lahko pomeni otrokom spodbudo, če so takšnega načina snemanja navajeni. Sicer jih lahko zvočnik omejuje v aktivnosti.

Ilustracije otrok lahko povežemo v slikanico. Pripovedi otrok lahko vključimo v spored improviziranega otroškega televizijskega programa.

9. DEKLAMACIJA

Otroku je priljubljena ritmizirana proza, sam kuje dani besedi rimo, rad posluša peto ali govorno pesem. Če mu pesem ugaja, si jo želi tudi zapomniti. Zato vključujemo v vzgojno delo deklamacije. Ob deklamaciji želimo doseči:

- ob pesmi naj bi otrok doživljal v harmoničnosti in melodičnosti materinščine
- razvijal naj bi si sposobnost za doživljanje lepega,
- bogatil si besedni zaklad in domišljijo,
- deklamacija nevsiljivo moralno oblikuje otroka, ker ga čustveno pritegne,
- otroku želimo razvijati sposobnosti pomnjenja, če sam želi deklamacijo ponavljati.

Izbira deklamacij:

- Pesmi morajo imeti umetniško vrednost in morajo vplivati na otrokova čustva.
- Ustrezati morajo starostni stopnji otrok.
- Z enostavnejšimi pesmimi oblikujemo sposobnost za dojetanje vsebinsko in oblikovno zahtevnejših.
- Vsebina mora biti pregledna, dogodek razgiban, otroku blizu.
- Izogibamo se pesmi, ki vsiljujejo nauk in so dvomljive umet-

niške vrednosti. Nauk naj bo izražen neprisiljeno, da ga otroci sami povzamejo iz vsebine.

Na otroke močno vpliva oblika pesmi

- Primerne so pesmi s kratkimi vrsticami in kiticami, ki se ponavljajo.
- Rima naj bo za mlajše otroke zaporedna, ker si laže zapomnijo besede, ki so nosilci rime. Npr. Lenka se šeta - Metka pometa.
- Za 2-3 letne so primerne kratke ritmične izštevanke, čeprav so skoraj brez vsebine. Obsegajo največ samostalnikov in glagolov.
- V deklamaciji imajo otroci radi interjekcije ali onomatopoeične izraze, npr.
Naša putka ko - ko - ko, znesla nam je jajček.
- Priljubljene so pesmi v obliki dvogovora, ker prispevajo k dinamičnosti. Še večjo čustveno zavzetost dosežemo, če imena v pesmi zamenjamo z imeni otrok v skupini.
- Pesmi za mlajše so učinkovitejše, če besedilo lahko spremljajo z gibi.

Posredovanje pesmi:

- Upoštevamo načela interese otrok. Interes pa budimo z lutko, uganko, skupnim doživetjem, sliko, aplikati.
- Pred deklamacijo seznanimo otroke z nastopajočimi in s situacijo, ne posredujemo pa vsebine.
- Deklamiramo zavzeto, izrazito, s čutom za ritem in melodijo.
- Pesmi nikoli ne prekinjamo s pojasnjevanjem, povemo jo v celoti, da omogočimo celotno doživljanje pesmi.

Usvajanje pesmi:

- Pesem sami večkrat ponovimo, s tem jo približamo otroku in zbudimo željo, da bi jo sam povedal.
- S ponavljanjem ne smemo zbuditi odpora, zato prekinemo ponavljanje, preden se otroci naveličajo.
- Ponavljanje časovno ni omejeno; glede na možnosti vključujemo različne elemente dnevnega reda.
- Menjavamo načine ponavljanja (vsi, po skupinah, posamezniki, ob ritmični spremljavi, z lutko).

- Uporabimo aplikate kot pri posredovanju, le da otroci manipulirajo z njimi.
- Vnašamo obliko dialoga in ponavljanje naredimo privlačnejše z zanimivimi bližnjimi cilji.
- V skupini (5-7 letnih) poskusimo skupaj sestaviti pesem.

10. DRAMATIZACIJA

Dramatizacije so v bistvu domišljajske in ustvarjalne igre, ki terjajo od otroka tudi govorno aktivnost. Otrok prevzame vlogo druge osebe, živali ali pravljичnega bitja. Vsebina pripovedi okvirno nakazuje potek cilja igre, zlasti začetek, dialoge in konec. Ker štejeemo dramatizacijo za ustvarjalno igro, se lahko začne in konča kjer koli; otrok naj govori, kar sam želi. Dramatizacije redkeje nastajajo spontano. Začetek spontane dramatizacije zasledimo okrog 4. leta.

Otroci improvizirajo nastop, govorijo, pojejo, plešejo. Dramatizacija zahteva določeno razvitost otrok:

- dovolj razvit govor in pogovorne sposobnosti;
- koncentrirano pozornost, da zna otrok nastopiti o pravem času;
- razvite spominske sposobnosti mu pomagajo, da pove, kar zahteva vloga, in sledi zaporedju v vsebini. Vsebino mora dobro poznati;
- sposobnost vživljanja v vlogo. Pogoji za to je dovolj informacij o vlogi in fantazijsko kombiniranje.

Pomen dramatizacij:

- Dejavnost pripomore k sproščenosti v govoru in kretnjah. Ponašanje v vlogi zahteva, da izraža otrok čustva in nakazuje značilnosti drugih bitij (socializacijski pomen).
- Dramatizacija terja od otroka jasno, samostojno, razumljivo in dovolj glasno izražanje.
- Nudi priložnost za domiseljnost pri oblikovanju vloge in pripravi rekvizitov.
- Spodbuja otroke h kritičnosti in ga postavlja v položaj, da naredi nekaj zase in za svojo skupino.

Izbira teksta

Tekst mora imeti umetniško vrednost. Izbrane vsebine morajo ustrezati razvojni stopnji otrok.

Za otroke med 3.-5. letom so primernejši teksti, kjer je več poudarka na kretnjah, gibanju, dialogi morajo biti kratki in naj se ponavljajo. Vsebina mora biti preprosta, vloge med seboj podobne (npr. pravljica Debela repa).

Za 5-7 letne otroke izbiramo tekste, ki zajemajo razgiban dogodek in je osebe mogoče izraziti, predstaviti in karakterizirati s kretnjami in mimiko obraza. Ponavljamo lahko dramatizacije iz mlajše skupine, le da takrat izvedejo otroci bolj samostojno, izvirno, dialogi so bogatejši.

Priprava dramatizacije

Na dramatizacijo pripravljamo otroke z uprizarjanjem. Za uprizarjanje štejemo ponavljanje deklamacije, spremljano z ritmično gibalnimi elementi, morda še z malimi inštrumenti. Podobno lahko usmerjamo aktivnost otrok ob obnavljanju zgodb.

Dramatizacija je dejavnost, ki terja od otroka ustvarjalne sposobnosti. Zato je treba otroka v dramatizacijo postopoma uvajati in hkrati razvijati sposobnosti sporazumevanja, izražanja. Nikoli ne smemo doseči tako dovršene dramatizacije, da bi se otroci napamet učili besedila in urili gibe do dovršenosti.

K pripravi na potek spada organizacija prostora in priprava rekvizitov. V to delo pritegnemo vse otroke. Rekviziti pomagajo pri vživljanju v vloge, vendar ne smejo otroka ovirati (neprimerne so različne maske). Za rekvizite uporabimo odpadni material (velika kartonska škatla je hiša Mojce Pokrajculje). Domiselno lahko uporabimo inventar v igralnici. Lahko pa izvedemo dramatizacijo tudi na prostem.

Pri pripravi posvečamo pozornost besedilu. Že pri posredovanju zgodbe pomislimo, kako bi približali nastopajoče in njihovo doživljanje. Poudarimo dialoge, ki se nam zdijo potrebni pri dramatizaciji.

Preprosti teksti ne zahtevajo posebne priprave in uprizoritev sloni predvsem na značilnih gibih. Uprizarjanje tedaj sledi neposredno pripovedovanju.

Pri zahtevnejšem besedilu dialog pripravimo tako, da tekst nevsiljivo obnavljamo in gradimo od prizora k prizoru. Stavke za dialoge v starejši skupini namenoma izoliramo, zato naj predstavljajo nov kvalitetnejši element v govorni aktivnosti. K izrazitemu poustvarjanju vloge jih usmerjamo tako, da otroke spomnimo na njihova lastna doživetja ob podobnih situacijah (kako si žalosten, kako prosiš, se jeziš).

Izvedba dramatizacije

Ob uprizarjanju besedilo v celoti govori vzgojitelj, otroci se izražajo prevsem s kretnjami. K besednemu prispevku pritegnejo deklamacije v dialogih, kjer že uporabimo rekvizite, glasbeno in ritmičnogibalno spremljavo. Tako postopoma pripravljamo na pravo dramatizacijo. Pri prvi izvedbi dramatizacije izberemo za zahtevnejše vloge otroke, ki so bolj sproščeni in domiselni. Organiziramo delo tako, da ponudimo otrokom čimveč vlog, ker so rajši igralci kot gledalci. Kasneje vloge zamenjamo, vendar vselej poudarjamo, da so vse vloge enako pomembne. Vse vloge predstavimo otrokom kot aktivne, čeprav boječ otrok samo čepi kot grm ali stoji ob drevesu.

Če plahemu otroku ponudimo zahtevnejšo vlogo, pazimo, da z njo ne doživi neuspeha.

Pri uvajanju v tako igro dramatizacijo usmerja vzgojitelj, tako da posreduje vezni tekst. S tem opozarja na vrstni red nastopajočih in izzove govorne prispevke. Kadar otroci dramatizacijo že obvladajo, lahko ob dobri pripravi vzgojitelj stopi v ozadje in posreduje le, če se kaj zatakne. To naredi tako, da pove del vsebine ali besedila, torej se občasno pojavi kot povezovalec. Vezni tekst lahko govori otrok. Nikoli pa ne sme prišepetavati otrokom, če se je ustavilo. Kadar vodstvo dramatizacije prepustimo otrokom, tedaj dramatizacijo najbolj približamo ustvarjalni igri.

Igre ne prekinjamo, čeprav slabo poteka. Po končanem uprizarjanju se z vsemi otroki pogovorimo, kje so bile slabosti in kako jih bomo izboljšali. Motiviramo jih za ponavljanje dramatizacije. Vzroke za neuspelo dramatizacijo naj vzgojitelj išče naprej v svoji pripravi.

Če je prva dramatizacija uspela, jo želijo otroci sami ponavljati. Naloga vzgojiteljice je, da za ponovitve predlaga izpopolnitve (dodatni rekvizit, glasbena spremljava, ritmični elementi).

Dramatizacije, ki so po večkratnih ponovitvah še privlačne za igralce, je vredno izvesti ob posebnih priložnostih (del roditeljskega sestanka, ob proslavah, za otroke drugih skupin ali sosednje VVO). Odraslim gledalcem pred začetkom dramatizacije pojasnimo specifičnost takega dela v predšolskem obdobju, opišemo pot nastajanja in poudarimo razlike z igranjem šolarjev. Za osnovnošolce tovrstne dramatizacije niso primerne, ker se jim zdijo preveč otročje; zato naj otroci iz vrtca ne nastopajo z dramatizacijami v osnovni šoli.

11. DELO Z LUTKO

Pri govorni vzgoji in dejavnostih, ki jih na tem področju organiziramo, ima lutka različno vlogo:

1. Otrokom pripravimo lutkovno igro. Lutka nastopa kot igralec in posreduje namesto vzgojitelja določeno vsebino. Delo je omejeno v tem, ker lahko ravna vzgojitelj z manjšim številom lutk. Za lutkovno igrico v igralnici ob improviziranem odru je dobro, če se vzgojitelji povežejo med seboj, ker je izvedba v dvoje lažja in kvalitetnejša. V tako sodelovanje lahko vzgojitelj pritegne varuhinjo. Izbrati je treba dober tekst, ker govor lutke predstavlja za otroka jezikovni vzor. Sprejema ga z zavzetostjo, ker je čustveno motiviran.
2. Z lutko lahko igra otrok in gre pri tem za dramatizacijo. Lutke lahko izdelajo otroci sami in je taka dejavnost kvalitetni del spontanih zaposlitev. Lutka motivira otroka k govorni aktivnosti.
3. Z lutkami reagiramo na otrokove primanjkljaje in težave pri govoru. Ob lutki lahko razvijamo sposobnosti za poslušanje in za artikulacijo, z lutko lahko odpravljamo popačenke in lokalizme.
4. Lutke posebne vrste nam zamenjujejo aplikate na flanelogramu. Pritrjene so na podstavek, zato jih lahko premikamo in ob ponazarjanju dosežemo večjo dinamičnost. Otroci bolj zavzeto sledijo pripovedovanju in so motivirani za obravnavanje.

5. Lutko lahko uporabimo pri dvogovoru, lahko pa jo uporabimo le za motivacijo na začetku zaposlitve. Lutka zastavlja uganke, z njo uživamo usvajanje deklamacij, saj otroci radi ponavljajo z lutko vred.

Lutka je torej pri vzgojnem delu v VVO nepogrešljiva. Ali jo uveljavi ob pravem času in na primeren način, zavisi od iznajdljivosti in originalnih zamisli vzgojitelja. Poskrbimo za to, da imamo v VVO na razpolago dovolj lutk ali vsaj materiala za izdelavo. Marsikateri dober nasvet pa tudi besedila za lutkovne igrice lahko črpamo iz revije LUTKA.

12. PRIPRAVA NA BRANJE IN PISANJE

Z vsestranskim oblikovanjem želimo doseči pri predšolskem otroku ob koncu primarne socializacije zrelost za šolsko delo. Del procesa predstavlja priprava otrok na branje in pisanje. Sam proces pa bo ugodnejši, če bo otroku omogočeno, da bo uresničeval svoje razvojne možnosti v celotnem predšolskem obdobju v okviru družinske in družbeno organizirane vzgoje.

Priprava na branje in pisanje zajema naslednje:

1. Otrok naj pride v predšolski dobi do izkušnje, da je mogoče s pisanjem nekaj sporočiti, z branjem pa samostojno priti do informacij, ki človeka zanimajo. S tem otroka motiviramo za branje in pisanje. Zbudimo mu želje, da bi to znal.
2. Besede bo zmožel grafično zajeti, če bo sposoben ugotoviti zaporedje glasov in slediti oblikam in razlikam med črkami. Zato organiziramo uvajanje v optično in akustično diferenciacijo. Sposobnost razlikovati pa si pridobivajo otroci pri
- glasovni ali slušni analizi
- optični ali vidni analizi.
3. Razvijanje ročnih spretnosti, zlasti motorike roke, da bo obvladoval pisanje, torej grafični prikaz glasov in obvladoval prostor v zvezku.

Glasovna in slušna analiza

Pogoj zanjo je pravilna artikulacija glasov in sposobnost razlikovanja med nekaterimi glasovi. Okrog četrtega leta lahko

otrok ugotavlja, da ima njegovo ime enak začetek kot prijateljevo. Ujemanje med glasovi ali skupinami glasov na koncu besed mu je v zadovoljstvo, saj poskuša sam poiskati rimo (npr. žoga - noga). Ugotavlja, da se besede enako končajo (npr. sedeli - imeli, krilo - kosilo).

Za skupino 4-5 letnih otrok je v vzgojnem programu zajeto: zaznavanje manjših razlik med različnimi in istovrstnimi glasovi.

Na teh interesih otroku gradimo kratke usmerjene zaposlitve, kjer iščemo besede:

- z enakim začetnim zlogom
- z enakim končnim zlogom
- z enakimi začetnimi glasovi

Vse poteka v obliki igre (npr. Mojca je dobila za rojstni dan tri punčke in vsaki je hotela dati ime, ki se je začinjalo kot njeno).

V skupinah 5-7 letnih otrok predvideva vzgojni program, naj otroci zvedo, da je govor sestavljen iz besed, glasov in zvo- kov. Poslušajo naj in ugotavljajo razlike med posameznimi gla- sovi v besedah. Združujejo naj glasove v zloge in besede. Pri tem bodo nekateri otroci zelo presegali druge.

Slušno analiziranje sega tudi na razlikovanje daljših in krajših besed in stavkov. Analiza zajema več težavnostnih stopenj:

- otroci razlikujejo daljše besede od krajših,
- razlikujejo daljše in krajše stavke in ugotavljajo število v stavku. Daljše in krajše stavke lahko grafično ponazorimo
- Ugotavljajo začetne ali končne glasove ali zloge v besedah. V stavku poiščejo podobne ali enake besede.
- Med težje naloge spada ugotavljanje enakih delov v različnih besedah; razložijo zloženko.

Vidna ali optična analiza pripomore k branju in pisanju. Sposobnost pisanja je pogojena z dovolj razvito motoriko roke in sproščeno gibljivostjo prstov. Zanimanje za branje in pisanje se pojavi pri otroku okrog 3. leta. Če je otrok preskrbljen s

slikanicami in mu odrasli berejo besedila, skuša krajši zapis v posnemalni igri prebrati. Prvo branje pa so navadno napisi pod slikami. Tako se nauči brati nekaj besed. Črke so zanj risbe in te optično zazna.

Okrog 5. leta se začne zanimati za posamezne črke, zanimajo ga reklamni napisi na zgradbah, večje tiskane besede v časopisu ali knjigi. Spozna še druge črke in iz znanih črk sestavi besedo. Do vstopa v šolo večina otrok ne obvlada samostojnega branja. Otrokove zaznave črk so nepopolne, likov ni sposoben dojeti do popolnosti (npr. vseeno je R ali 9). Z vidno analizo urimo te sposobnosti; otrok spoznava ravne in krožne črte, črte v navpični, vodoravni in poševni legi, polkrog v desno in levo stran, nagnjenost ravnih črt v levo in desno. Otroci se urijo v spretnosti vlečenja črt, najprej po zraku, s prstom po podlagi, nato v zvezke.

Branja pri 5-7 letnih ne uvajamo, čeprav se nekateri otroci zelo zanimajo za to. Če opazimo, da se otroci v skupini za napisano besedo zanimajo in jo tudi poskušajo brati, jo lahko kdaj pa kdaj vključimo v življenje in dejavnosti otrok, vendar ne v proces načrtnega učenja branja. Sposobnost branja posameznih elementov ali celih besed osvojijo brez formalnega in sistematičnega učenja. V ta namen izkoriščamo zlasti priložnosti, ko postane napisana beseda nepogrešljiva ali ko otrok v njej vidi nujen način označevanja (npr. podpisani likovni ali drugi izdelki otrok) ali sporočanja (otroci narekujejo pismo, vzgojitelj piše).

RAZVIJANJE MATEMATIČNIH PREDSTAV IN POJMOV

Pomen področja

Obseg področja

Smotri in naloge

Načela in metode

I. Prenumerična faza

Klasifikacija

Seriacija

Korespondenca

Merjenje

II. Numerična faza

III. Razvijanje pojmov iz geometrije

IV. Pridobivanje spoznanj o velikostnih, prostorskih in časovnih odnosih.

V. Razčlenitev vsebine in nalog glede na posamezne starostne oddelke

a) oddelki 2-3 letnih

b) oddelki 3-4 letnih

c) oddelki 4-5 letnih

č) oddelki 5-7 letnih

VI. Vzgojna sredstva

Pomen področja

Otrok spozna v svojem okolju predmete in pojave. Ti niso izolirani, ampak so na svojstven način med seboj povezani. Imajo lahko enako barvo, obliko, so iz enakega materiala, služijo enakemu namenu, so v istem prostoru, času, in podobno.

Otroku ni lahko dojeti teh zvez, vendar sveta ne more spoznati, če mu predšolska vzgoja tega ne omogoči.

Uvajati predšolskega otroka v elementarne matematične predstave in pojme pomeni organizirati in omogočati otroku take aktivnosti, ob katerih bo spoznaval kvalitativne in kvantitativne lastnosti predmetov (rdeča žoga, oglata škatla; mnogo jabolčk, malo hrušk). Otroci nadalje spoznavajo, da so predmeti različnih oblik, in to

vodi v spoznavanje osnov iz geometrije. Predmeti so razporejeni različno v prostoru (jabolka ležijo na polici, hruške so v košari). Spoznavajo torej prostorske odnose (blizu, daleč, levo, desno ...), vključujemo tudi časovne relacije (včeraj, jutri, podnevi, spomladi). Spoznavanje kvalitete predmetov ter prostorskih in časovnih odnosov je del življenjske stvarnosti. Več bo imeli takih spoznanj, lažje se bo otrok znašel, pridobljene izkušnje bo lahko uporabil v življenjskih situacijah.

Kot osnovno vodilo tega področja sprejemamo težnje sodobne matematike, da ni začetek spoznavanja pri štetju, pač pa ugotavljanje, kakšne so stvari, kako oblikujemo množice - koliko je elementov v množici, kako so ti elementi razporejeni, kakšen je odnos med množicami.

Vse to pa je potrebno pridobivati ob mnogoterih lastnih izkušnjah, ob ponavljanju aktivnosti, ki vodijo k razvijanju kognitivnih sposobnosti. Bistveni sta načeli aktivnosti in individualizacije ter tiste metode, ki omogočajo največjo aktivnost otroka in lastno dejavnost.

Otroci sami manipulirajo s predmeti, jih opazujejo, ob igri spoznavajo lastnosti predmetov in jih razporejajo, primerjajo, razvrščajo in po lastnih sposobnostih besedno opredeljujejo aktivnosti. Z matematičnimi prijemi nalogo ali problem lažje in bolje rešijo (npr. pripravljajo mizo in morajo uskladiti število krožnikov s številom otrok; ugotavljajo, da je za visok stolp potrebno mnogo kock, in podobno.) Predšolskega otroka ne učimo matematike, ampak ga samo uvajamo vanjo, tako da razvijamo matematične predstave.

Prihaja do ustreznih umskih aktivnosti, te pa razvijajo otrokovo mišljenje in vodijo v usvajanje matematičnih pojmov. Naloga uvajanja otroka v matematična spoznanja je pravilno vodenje otroka v razvoju njegovih miselnih funkcij. Otroci si pridobivajo matematične izkušnje in jih uporabijo v novih situacijah. Prehodijo pot od enostavnejših dejavnosti, ko iz kupa kock vzamejo eno kocko, do nalog, ki terjajo simbolično-logično mišljenje (npr. rešiti nalogo - ali je več rdečih ali lesenih

kock - in vse so lesene). Pri usmerjanju otroka v razvojno mišljenje imamo vedno pred seboj psihološka spoznanja in napredovanje od zaznavno-praktičnega mišljenja k zaznavno - predstavnemu ter še naprej k verbalno - abstraktnemu mišljenju. Ob umskih aktivnostih si otrok oblikuje kognitivne strukture (po Piagetu), ko sebi prilagaja zunanjo podobo sveta.

Obseg področja

Razvijanje elementarnih matematičnih predstav in uvajanje v prostorske in časovne odnose se najtesneje povezuje z vsemi dejavnostmi otroka. Še posebej se prepleta z otrokovo igro ter seznanjanjem z okoljem, ko otroci opazujejo predmete in pojave. V igralnici organiziramo številne igralne situacije, kjer se otrok ukvarja z igračami in drugimi primernimi vzgojnimi sredstvi. Otrok se ob tem uči, ne da bi se tega zavedal, če dejavnost nevsiljivo osmislimo z vzgojnim delom. Nato bo začel sam razporejati, primerjati, prešteti, oblikovati množice.

Spoznavanje zajema:

- kvalitativne lastnosti predmetov, kot: barva, oblika, material, debelina, širina
- kvantitativne lastnosti predmetov, kot: mnogo, malo, nič, več, manj, ter osnovne merske enote: kg, l, m, dinar
- opredeljevanje množic in število elementov v množici, odmišljanje števila od drugih lastnosti,
- naraščanje in upadanje množic,
- ugotavljanje in primerjanje množic po vidnih in slušnih zaznavah;
- položaj predmetov v prostoru, kot: tukaj, blizu, daleč, nad, med, levo, desno, ...
- odbiranje, razvrščanje, primerjanje, množic predmetov, nizanje istovrstnih in raznovrstnih predmetov.

Delo bi mogli zajeti v štiri področja vzgojne dejavnosti:

I. prenumerična faza ali oblikovanje kvalitativnih in kvantitativnih predstav

II. numerična faza ali prehod k oblikovanju kvantitativnih pojmov ob štetju.

Obe fazi se prepletata, saj otroci že v mlajši skupini odbirajo

po eni lastnosti in štejejo do tri (npr. v košari imam tri rdeče žoge).

III. Razvijanje pojmov iz geometrije

IV. Pridobivanje spoznanj o velikostnih, prostorskih in časovnih odnosih.

Smotri in naloge področja

Smotrov načrtnega uvajanja otrok v matematične predstave ni mogoče ločiti od ostalih smotrov. Otrok naj si pridobiva nova spoznanja, ne smemo pa mu vsiljevati matematičnega pogleda na stvari.

Osrednji smoter je vodenje otroka v razvoju miselnih funkcij in pridobivanje matematičnih izkušenj, ki naj pomagajo otroku v življenjskih situacijah.

Pri delu sledimo smotrom in nalogam, ki so navedene v vzgojnem programu in razporejene po starostnih stopnjah.

Med skupnimi nalogami pa si postavljamo:

- načrtno vodenje otroka v razvoju umskih sposobnosti;
- otrok naj si pridobi temeljno znanje o kvaliteti in kvantiteti predmetov kot del seznanjanja z okoljem;
- navajamo otroke na aktivno, samostojno in ustvarjalno dejavnost, na primerjanje, predvidevanje, sklepanje in reševanje problemov
- razvijamo vedoželjnost in zbudimo zanimanje za kvantitativne odnose med predmeti in pojavi.
- V procesu pridobivanja znanj s tega področja vplivamo na pravilno - točno izražanje (GOVOR) o vsem, kar otrok doživlja, misli in s čimer ravna.

Načela in metode

Med načeli vedno upoštevamo:

- načelo aktivnosti
- načelo individualizacije
- načelo nazornosti

- načelo življenjske bližine
- načelo postopnosti ob elementarni matematiki.

Metode, ki jih uveljavljamo:

- metoda igre ima osrednje mesto na vseh starostnih stopnjah;
- metoda opazovanja dobi poseben pomen kot slednje; dejavnosti drugih in opazovanje lastnega delovanja;
- metoda lastne dejavnosti se prepleta z metodo igro, čim mlajši so otroci. Pri organiziranem delu 5-7 letnih otrok pa bo matematični pristop olajšal pot do cilja.

I. PRENUMERIČNA FAZA

V prenumerični fazi naj si otrok pridobi čimveč kvantitativnih in kvalitativnih predstav na podlagi občutkov in zaznav. Predšolskemu otroku damo veliko možnosti, da perceptivno spoznava svet: gleda, posluša, potipa, okuša. To je pot do ustrezno oblikovanih predstav, ki so pogoj, da se postopoma oblikujejo pojmi, ki imajo ustrezen obseg in vsebino. Tako pridobljeno znanje otrok samostojno uporablja in prav matematično področje ponuja možnosti za lastno kombiniranje, domiselnost in ustvarjalnost.

Prenumerična faza sloni na organizaciji takih vzgojnih situacij, kjer otrok ob igri, zaposlitvah in delu spoznava predmete. Pri tem sledimo postopnosti:

1. predmete poimenujemo,
2. ugotavljamo lastnosti predmetov od najbolj opaznih do bistvenih,
3. odbiramo po značilnostih, primerjamo in ugotavljamo razlike,
4. razmeščamo v različne položaje med istovrstnimi predmeti ali v odnose z drugimi stvarmi; vključimo spoznavanje velikostnih in prostorskih odnosov.

Za oblikovanje kvalitativnih in kvantitativnih predstav organiziramo vzgojno delo kot:

1. razvrščanje ali klasifikacija,
2. urejanje ali seriacija,
3. prirejanje ali korespondenca,
4. merjenje.

1. Klasifikacija ali razvrščanje

Klasificirati pomeni uvrstiti predmete ali pojave po določenem pomembnem znaku ali lastnosti v skupino ali razred. Razred je torej skupina ali množica predmetov, ki imajo enega ali več določenih skupnih znakov (velike modre žoge).

Skupnim znakom pravimo tudi klasifikatorji. Pri razvrščanju predmetov upoštevamo na predšolski stopnji od enega do tri klasifikatorje:

rdeče žoge - en klasifikator
oglate rumene ploščice - dva klasifikatorja
velike okrogle zelene škatle - trije klasifikatorji

Vzgojitelj mora ugotoviti, kdaj je otrok sposoben uvideti značilnosti in jih upoštevati pri uvrščanju. Sposobnosti za klasifikacijo si otrok pridobiva v življenjskih situacijah, npr. sam ima rdečo kapo, bratec ima modro; vroče juhe ne more jesti, toplo lahko; pri moralnem navajanju dopustno in nedopustno, sme ali ne sme, pravilno ali napačno.

V tretjem letu otrok spoznava osnovne barve in oblike. Zato začnemo s prvimi klasifikacijami v skupini 3-4 letnih. Dejavnost sloni na čutno - čustvenih opredelitvah (mehka igrača mu je všeč, rad ima rdečo žogo).

Otrokova pozornost je kratkotrajna, zato so klasifikacije vpletene v igro in druge dejavnosti otrok. Otrok klasificira po eni značilnosti:

- osnovne barve - rdeča, rumena, modra
- osnovne oblike - oglato, okroglo, velik, majhen

V klasifikacijo jih uvajamo tako, da jim ponudimo vzorec. Npr. Izberi iz škatle vse modre žoge in jih položi v košaro z modro žogo! Lastnost moramo vedno poimenovati in sam vzorec ne zadošča. Od klasifikacije z vzorcem prehajamo k razvrščanju brez vzorca.

Klasifikacija po obliki ne sloni samo na vidnem zaznavanju, ampak naj predmete odbirajo tudi po otipu (poiščejo v vrečki in poimenujejo). Vzgojiteljica načrtno vodi otroke pri opa-

zovanju in se zaveda, da je bistvena manipulacija s predmeti, ta pa pomeni otroku igro.

V skupinah pri 4 do 7 letnih sloni klasifikacija na zahtevnejših kvalitativnih lastnostih:

- poleg osnovnih barv zelena, rjava, bela, črna in barvni odtenki,
- različni materiali (les, papir, kovina, plastika),
- pri obliki okroglo, trikotno in štirikotno,
- klasifikacije po okusu (sladko, slano, kislo, grenko),
- klasificirajo po teži: lažji in težji predmeti - predmeti naj bodo približno enako veliki in težji v trikratni razliki.

Klasificiramo lahko brez vzorca. Če so otroci po 4. letu že sposobni uvideti dve lastnosti, upoštevamo dva klasifikatorja.

Uvajamo postopno:

- najprej odberejo vse modre žoge,
- iz skupine izločijo majhne modre žoge

Klasificirajo tudi tako, da iz množice odberejo neustrezne predmete. Uporabljamo naravni material in dejavnost organiziramo ob bivanju na prostem.

V skupini 5-7 letnih upoštevajo največ tri skupne značilnosti ali klasificirajo po treh klasifikatorjih: npr. sliki poiščejo vse majhne rjave kužke z belo liso. S tem razred ožimo, oblikujemo podmnožice. Pri odbiranju pa je potrebno več namerne pozornosti. Nivo pozornosti in aktivnost otroka je odvisen od motivacije in jasno postavljenega cilja. Otroci razvrščajo predmete v množice še po drugih skupnih lastnostih: po namembnosti, pripadnosti skupini (odberejo pribor šivilje, množico zimskih oblačil, stvari, ki so potrebne pri kopanju, množico domačih živali, množica gozdnih živali, množica ptic, množico živali, ki živijo v vodi, ...).

2. Seriacija ali urejanje

Pri seriaciji so v osredju kvalitativne lastnosti predmetov, le da je ta kvaliteta prisotna v različni meri. Npr. vse krpice so rdeče, razvrstimo pa jih lahko od svetlordeče do temnordeče, lončke razporedi od manjšega k večjemu in oblikujemo serijo. Serija je vrsta ali skupina predmetov, ki imajo določeno skupno

lastnost in si slede v nekem zaporedju, npr. trakovi od najkrajšega do najdaljšega, od najožjega do najširšega.

Serijo uvajamo v oddelkih 4-5 letnih, ko je otrok sposoben globalno - difuzno zaznavati predmete in v skupini dojeti neko zaporedje (npr. v globalu dojame okrogle ploščice modre in rdeče barve in jih razvršča po dve rdeči - dve modri; v skupini rdečih kock ugotavlja, da so manjše, srednje in večje)

Postopnost pri seriaciji upoštevamo tako:

- otroci najprej razvrščajo ali nizajo istovrstne predmete: od drobnega k debelejšemu jabolku, od kratke do najdaljše palice ali obratno, od majhnega do velikega sneženega moža. Uporabljamo igrače ali naravni material.

- Šele nato otroci razvrščajo raznovrstne predmete, npr. okrogle in oglate ploščice. To delamo predvsem v starejši skupini. Predmeti morajo pripadati skupnemu širšemu razredu, kot so igrače, sadje, ploščice, bonboni, listi, rože.

Serije: oglat, okrogel - oglat bonbon,

dve jabolki - hruška - dve jabolki

rdeča ploščica - rumena ploščica - modra ploščica.

Serije predstavljajo s konkretnimi predmeti, nadaljujejo z didaktičnimi sredstvi (narisane in izrezane slike predmetov ali serijo-nadaljujejo ob likovni dejavnosti, npr. rišejo dalje začetno serijo).

Pri seriaciji po velikosti od najmanjšega k največjemu, od krajšega k daljšemu, od ožjega k širšemu naj začno spoznavati relativnost teh lastnosti (največja narisana hiša je še vedno zelo majhna v primerjavi z resnično hišo). Usmerjanje naj bo naravno tako, da bo odnose opazoval kot nekaj relativnega in ne kot konstantne.

3. Korespondenca ali prirejanje

S korespondenco uvajamo otroka v spoznavanje, da je množica predmetov neodvisna od svoje razporeditve. Otrokom enaka množica na večjem prostoru pomeni več kot enaka množica, razporejena na manjšem prostoru. Pri prirejanju organiziramo dejavnost tako, da otrok na različne načine postavlja skupine

predmetov (npr. jabolka v košari, na polici, na enem ali dveh krožnikih in podobno). Skupine predmetov torej prireja na več načinov. Namen take dejavnosti ni ugotavljati število elementov, pač pa prostorsko zaznavanje množice. S prirejanjem primerja po dve skupini ali množici in ocenjuje količinske odnose med skupinami. Sledi osnovni preskus korespondence: polaganje predmetov iz ene in druge skupine v dve vrsti. Na določen prostor odlagajo izmenoma po en predmet, ne da bi šteli. Pri preskusu ugotavljajo, da je predmetov enako, neenako, v eni vrsti več, v drugi manj.

Postopno uvajanje v korespondenco:

- S prirejanjem začnemo ob igri v skupini 3-4 letnih. Otroci primerjajo dva kupa mivke, kock, zrnja, dva šopka cvetja, vrečke bonbonov. Na podlagi konkretnih zaznav ugotavljajo tudi z otipom večji in manjši kup, večji in manjši šopek. Izključiti je treba vsako možno obliko preštevanja, zato naj bo material drobnejši.
- Otroci postavljajo in primerjajo po dva predmeta, ki se razlikujeta po kvantiteti:
 - drobno - debelo jabolko
 - manjša - večja škatlaLahko je med predmeti kvalitativna razlika
 - dve zeleni - dve rdeči jabolki
 - bel krožnik - rumen krožnik
 - punčki dobita vsaka svojo kapo, šal.
- Prihajamo k bistvu korespondence, da otrok zazna množico preko razvrstitve. Zato imajo dve garaži in v obe vozijo avtomobile ter jih enako razvrščajo. Pozornost velja razvrstitvi predmetov in ne njihovem številu. Otroci poleg vizualnega sprejemanja tudi motorično dojemajo množico. Polagajo sadje v košarice ali kocke v škatlo, dodajajo in odzemajo, da je predmetov enako.
- Oblikujejo množice konkretnih predmetov, vendar je med njimi kvalitativna razlika, npr. v 3 garaže pripeljejo 3 rdeče, 3 rumene in 3 zelene avtomobile. Avtomobili so najprej enako, nato različno razporejeni.
- Stopnjo dalje pomeni, ko konkretni material nadomestijo vzgojna sredstva. V skupini 4-5 ali 5-7 letnih vzgojitelj pripravi

slike, in otroci jih izbirajo in polagajo na določeno mesto. To delamo lahko tudi zunaj s kamni, listi in prostor omejimo z vrvico ali palicami.

V skupini 5-7 letnih narišemo prvo množico; otroci v prazen prostor prerišejo predmete in upoštevajo barvo, količino, razvrstitev.

- Na naslednji stopnji izločimo barvo, obliko, vendar morajo razporejeni predmeti spadati v isti širši razred, npr.

- sadje: v eni skupini jabolko, hruška, grozd;

v drugi breskev, sliva, hruška.

- Podobna dejavnost, vendar brez pripadnosti širšemu razredu je prirejanje paralelnih množic:

roža - vaza 1 : 1

trije otroci - tri kape 3 : 3

šest lopat - pest veder 6 : 6

- Še zahtevnejše prirejanje organiziramo tako: naberejo po 5 bukovih, 5 kostanjevih in 5 hrastovih listov in ugotovljamo:

- listi v vsakem šopu so enaki po obliki, neaj je razlik v velikosti;

- ugotovimo, da so listi v šopih različni, v vsakem šopu pa jih je enako mnogo.

Naredimo osnovni preizkus korespondence in jih polagamo v 3 vrste.

- Nato iz listov sestavljamo vzorčke in tako dobimo iz 5 kostanjevih listov daljšo verigo ali cvet s 5 listi, podobno s hrastovimi in bukovimi listi.

- Otroci podobno prirejajo z gumbi različnih oblik, s krpicami, storži ...

- Otroci v starejši skupini ugotavljajo korespondenco med več paralelnimi množicami, npr. postavimo 6 kupov ploščic in po dva kupa sta enaka, vendar stojijo narazen: 2 x 2 ploščici, 2 x 5 ploščic in 2 x 7 ploščic. Kupčke razvrstijo tako, da si enaka kupčka stojita drug ob drugem 2 : 2, 5 : 5, 7 : 7.

- V starejši skupini uvajamo verbalno korespondenco. Tako bi mogli imenovati vzporedno govorno aktivnost ob odbiranju, razvrščanju ali urejanju predmetov. Otrok svojo dejavnost verbalno opredeljuje, npr.

V košaro sem odbral rdeče kocke, modre kocke so ostale na tleh. Šivilja potrebuje ...

Že pri malčkih opazamo, da govorijo ob svoji igri. Govor tedaj še nima značaja miselnega planiranja. Pri starejših predšolskih otrocih pa želimo z verbalno korenspondenco doseči večjo usklajenost med mišljenjem in govorom. V postopnem doseganju te usklajenosti bi mogli ločiti tri faze:

1. otrok naredi neko dejavnost in slučajno doseže rezultat. Dejavnost ne temelji na miselnem planiranju in otrok je ni sposoben govorno opredeliti. Na tej stopnji povezuje konkretne predmete v konkretni situaciji pred seboj.
2. Otrok boljše opazuje, pridobil si je več izkušenj, zato začne nesmotrna dejavnost izginjati. Otrok povezuje predstave.
3. V tretji fazi je sposoben vizualne predstave zamenjati z besednimi - simboli. Besede so simboli za stvari in pojave - torej pojmi. V tej fazi je vključen govor kot nepogrešljiv dejavnik: intelektualne aktivnosti na področju spoznavanja kvalitativnih in kvantitativnih odnosov.

Verbalno korenspondenco v tretji fazi uvajamo v starejši skupini. Vendar je naloga vzgojitelja, da spodbuja 3-4 letne otroke zlasti pa 4-5 letne k čim natančnejšemu govoru. Otrok naj pove, kaj je napravil in kako je tekla njegova dejavnost. Pri tem nalletimo na velike individualne razlike med otroki. Nekateri otroci bodo iznajdljivi pri ročni dejavnosti, ne pa pri govoru.

Verbalno korespondenco uvajamo kot spremljajočo dejavnost pri dojetanju pojma množice in štetju:

- Otrok postavi množico in jo poimenuje, npr. V škatlo sem dal tri kocke.
- Prva skupina otrok postavlja množice, druga skupina jih poimenuje.
- Množice spreminjajo z dodajanjem in odvzemanjem in besedno opredeljujejo, kje je več, manj, pa tudi predvidevajo in sami predlagajo potek naloge.

Veljajo le tiste dejavnosti, ki jim otroci sproščeno sledijo in igraje ponavljajo.

4. Merjenje

To je vrsta dejavnosti, s katero oblikujemo ustrezne količinske predstave in razmerja. Pridobljene izkušnje imajo vrednost, ko znajo otroci pojav razložiti, torej vključujejo posploševanje.

V skupinah 3-4 letnih in 4-5 letnih merjenja posebej ne izvajamo. Vključimo ga spontano, če to omogoča situacija: v manjše lončke nasujejo mivko in jo stresajo v večje posode ter ugotovijo, da večje posode niso napolnili z mivko iz manjšega lončka. V mivko odtiskujejo stopala in ugotavljajo, čigavo je največje. Zmerijo, koliko odtisov otroških stopal prekrije največji odtis. Izdelujejo krajše in daljše ogrlice, punčkam zavežejo ožji in širši šal.

Merjenje vključimo v vzgojno delo šele skupini 5-7 letnih. Otroci naj spoznajo koristnost takih postopkov v življenju: ugotavljajo težo, prostornino, višino, dolžino. Dejavnost in rezultate ponazarjamo na različne načine. Rezultate lahko ponazorimo grafično z nekonvencionalnimi simboli. Šele potem dozori za razumevanje konvencionalnih simbolov.

Merjenje na tej stopnji pripomore, da ob dejavnostih otrok osvaja in obvlada princip invariantnosti ali ohranitve mase (iz ozke vreče vsujejo fižol v široko nižjo vrečko; stehtajo 1 kg fižola in 1 kg penaste gume ter ugotavljajo, da je enako težko). Poskrbimo za številne situacije, ob katerih otroci pridobivajo lastne izkušnje in jih opredeljujejo. Tako ustrezno vodimo otroka v razvoju mišljenja. Prav ob merjenju se otrok usposablja dojemati vzročne zveze med predmeti in pojavi. Pri merjenju lahko govorimo o postopkih dveh vrst:

- a) konstanta proti variabli,
- b) variabla proti variabli.

Kot dogovorjene konstante uporabimo kilogram, meter, liter, dinar. Variable so stvari, ki jih vzporejamo s konstanto (npr. steklenica, ki drži liter ter večje ali manjše od nje, meter in dolžina vrvi ali višina otroka). Kot konstanto lahko določimo neko količino, lahko tudi igračo in z njo primerjamo spremenljive količine. Npr. otroci tehtajo igrače, medved je konstanta in igrače po tehtanju razvrščajo v težje in lažje od medveda. Konstanta je lahko dolžina palice, traku ali prostornina ene od posod.

Pri merjenju variable proti variabli primerjajo istovrstne

predmete; 2 kocki, steklenici, jabolki, vrečki, dva trakova, dva čevlja, šala in podobno.

Merjenje vključimo v življenjske situacije in popestrimo z njim dejavnosti ob bivanju na prostem. Na igrišču imajo plastične steklenice, kozarce, lončke in prelivajo, pretresajo, predvidevajo in sklepajo.

Pri tehtanju je nepogrešljiva tržna tehtnica z utežmi (1 kg) in dvema skodelama. Za merjenje dolžine ali višine je najustreznejši leseni meter.

V skupini 5-7 letnih organiziramo tehtanje otrok in merjenje višine. Rezultate grafično zajamemo na tabeli z imeni ali znaki otrok. Težo in višino ponazorimo z dogovorjenimi znaki, npr. večji utež 10 kg, srednji 5 kg, manjši 1 kg.

Ob vrtcu izmerimo peskovnik, ob zalivanju rož izmerimo količino vode, ki jo je prepustila zemlja. Otroci naj spoznajo, da se voda ni izgubila, ugotavljajo zvezo med bolj ali manj prepustno zemljo.

Pri dejavnostih v prenumerični fazi se pojavljajo nekatere razvojno pogojene težave.

Pri klasifikaciji, seriaciji, prirejanju ali merjenju doživljamo, da se otrok z materiali ob dejavnostih zaigra. Ne ločuje npr. oglatih igrač od okroglih, ampak začne s kockami graditi hišo. Nekaj sadja ali bonbonov ob seriaciji poje.

Kot motnja nastopajo socialne izkušnje, ki ga morejo ovirati pri reševanju naloge. Tako deklica ni rešila naloge; Mojca je imela 3 čokoladne bonbone in enega je dala Jurčku, koliko jih je sama pojedla. Otrok naloge ni rešil, ker se je spomnil, da je imela sosedova Mojca tri bonbone in je vse sama pojedla, nikomur ni dala ničesar.

Ob nalogah doživljamo, da rešujejo otroci po svoje, zlasti do petega leta po analogiji z izkušnjami, ki jih še niso posplo-

šili, npr. kozarca ne bo znal postaviti k posodi in jedilnem priboru, če tega doma ne vidi.

Ob nalogah dajemo prednost konkretnim predmetom. Otrok si s svojo dejavnostjo ob njih bogati izkušnje. Otroci se učijo različno hitro in na različne načine. Da bi dosegli ustrezno dejavnost za vsakega otroka, moramo ponazarjanje pripraviti pestro, z različnimi predmeti in ponazorili. 5-7 letni otroci mnoge naloge rešujejo na slikovni ravni, nazorno danih stvari k predstavnemu in verbalno-abstraktnemu mišljenju.

Pri reševanju nalog na slikovni ravni lahko prepustimo otroku, da sam predvidi, kakšna naj bi bila rešitev. Spodbuda pri delu mu pomeni potrditev, da se je problema pravilno lotil. Tudi ob ustreznem reševanju se bo zgodilo, da otrok ne bo znal svoje dejavnosti besedno opredeliti. Dokaz, da dejavnost obvlada, je tudi v tem, da zmore izkušnjo prenesti v nove situacije in mu pomaga pri reševanju.

II. NUMERIČNA FAZA

Numerična faza pomeni osvajanje pojma število in zajema na podlagi oblikovanih kvantitativnih predstav prehod v kvantitativne pojme.

Pri triletnem otroku ugotovimo, da na osnovi zaznavanja loči med eden in dva. Damo mu tri igrače (punčka, žoga, medved) in odgovoril bo, da ima tri igrače. Če mu vzamemo punčko in žogo, ne bo ugotovil, da je ena igrača ostala, ampak bo rekel, da ima samo medveda. Pojem števila tri še ni osvojen.

Otrok si ob manipulaciji s predmeti ob senzorni in motorni aktivnosti zgradi sistem količinskih predstav. Te pod vplivom nadaljnjih podobnih in novih aktivnosti postajajo splošnejše, dobivajo bistvene značilnosti, dokler ne nastane pojem število. Pojem število sodi v najvišjo fazo razvoja. Osnove pojma so ustrezno oblikovane predstave o množicah, ki jih otroci pridobivajo ob klasifikaciji, prirejanju, seriaciji in merjenju.

Vse to poteka v najtesnejši povezavi z otrokovim okoljem in povezavi z dejavnostmi na vseh vzgojnih področjih. Otrok torej spoznava:

- realni svet, to je predmete in pojave, ki imajo različne lastnosti,
- v realnem svetu obstajajo množice, torej stvari združujemo,
- število je bistvena lastnost množic, stvari preštejemo.

Začeti s spoznavanjem števil bi pomenilo preskočiti prvi dve stopnji. Otrok je sposoben osvojiti pojem število šele med 4. in 6. letom. Triletni otrok sicer izloči dva ali tri predmete iz skupine, vendar to še ne pomeni, da je osvojil število kot pojem. Osvojil pa bo take pojme poprej in popolneje, če bo s svojo dejavnostjo bogatil izkušnje o predmetih in jih povezoval.

Otroke pripravljamo, da bodo dojeli, da je število bistvena lastnost vsake množice. Množice 3 otrok, 3 pomaranč in 3 ptic so povsem različne, skupno je število elementov.

Štetje je odrejanje in razporejanje množic, pri čemer izhajamo iz osnove množice ali vrste naravnih števil. Z vrsto naravnih števil vzporejamo konkretne množice in ugotavljamo število elementov. Naravna števila so elementi osnovne množice in imajo naslednje značilnosti:

- vrsta ima začetni element, nima pa končnega,
 - vsak element ima neposrednega predhodnika in naslednika,
 - vsak element razen prvega je neposredni naslednji element.
- Otrok mora preko množic dojeti omenjene značilnosti. Pojem števila osem je oblikovan, če pozna predhodni 7 in naslednji element 0 in si odmisli velikost, barvo, višino in druge značilnosti predmetov. Šele nato lahko govorimo o pravem štetju.

Pri štetju ali oblikovanju pojma število prehodimo postopno več dejavnosti:

1. Oblikujemo množice po eni skupni lastnosti - razvrščanje po enem klasifikatorju.
2. Oblikujemo množice po dveh kvalitativnih lastnostih - razvrščanje po dveh klasifikatorjih.
3. Izločimo elemente, ki ne sodijo v množico, torej posebna zvrst klasifikacije.

4. Razčlenjevanje in izenačevanje dveh množic poteka postopno od manjšega števila elementov v obeh množicah do večjega.

- a) do 4 elementi v vsaki množici kot lažja dejavnost,
- b) do 6 elementov v vsaki množici,
- c) do 10 elementov kot najtežja dejavnost.

Razčlenjevanje in izenačevanje množic je osnova naraščanja in upadanja množic. Otrok perceptivno spozna, da se z od-
vzemanjem množica manjša ali z dodajanjem poveča. Otrok ope-
rira vedno s predmeti, zato to še ni računanje. Začno z ena-
kimi množicami in prehajajo k neenakim. Ob postavljanju
ugotavljajo:

- v obeh množicah je enako število elementov npr. otroci in stoli,
- pride še 1 otrok in množica otrok ima 1 element več,
- množici nimata enakega števila elementov, nista enako močni,
- prva množica je večja,
- drugi množici dodamo element in ugotovijo, da sta množici ponovno enako močni.

Tako pripeljemo otroke do pojmovanja naravne vrste števil in spoznanja prejšnjega in naslednjega elementa v naravni vrsti. V take dejavnosti usmerjamo ob različnih priložnostih, kajti potrebno je utrjevanje:

- Otroci postavijo množico, jo pimenjujejo.
- K množici postavijo drugo, ki bo imela enako elementov kot prva - na krožnike skodelice, vsaka punčka naj dobi šal.
- Ugotovijo število elementov.
- Dodajo prvi množici po 1 element.
- Ugotovijo razliko.
- Predvidijo, kako bi množici izenačili.

Otroci postavljajo poljubne množice, dodajajo in odvezemajo najprej po 1 element, nato po dva.

5. Zadnji stopnji pri osvajanju pojma število pravimo urejanje množice. Otrok spozna naravno vrsto števil, torej predvidi posledico v količini (osem dobimo, če 6 dodamo 2 elementa ali 10 odvezememo 2).

Naravno vrsto števil gradimo z leve proti desni in kot začetno množico postavimo množico z 1 elementom. Otrok je sposoben ob navedenem številu povedati predhodnika in naslednika. Množice omejuje, s krogi, z vrvico, z določeno ploskvijo. Za omejevanje množice je primerno računalo. Na stebričke nizamo obroče od 1 dalje, največ do 10, in od 10 do 1 kot upadanje naravne vrste števil. Pri tem ne gre več za formalno štetje, pač pa za zelo zahtevne oblike posploševanja. Pri osvajanju otroci različno napredujejo. Pri oblikovanju matematičnih pojmov je nepogrešljiva optimalna aktivnost otrok.

Na poti do ciljev ne posredujemo novih spoznanj izolirano, pač pa spoznavanje vključujemo v telesno, estetsko, delovno ali moralno področje. Tako si pridobi otrok spoznanja z matematičnega področja in jih dojema kot del življenjskega okolja. Z lastnim razmišljanjem pa si v tej stvarnosti išče tudi svoje poti in svoje rešitve.

II. RAZVIJANJE POJMOV IZ GEOMETRIJE

Otroci opazujejo predmete, jih primerjajo in sami prihajajo do ugotavljanja enakosti (žoga je taka kot pomaranča) ali razlik (škafca je drugačna kot balon). Do ugotovitev ne prihajajo samo na podlagi vizualnih zaznav, ampak predmete jemljejo v roke, jih otipajo in okušajo.

Oblika predmetov:

2-3 letni otroci dojamejo in uporabljajo kot oznako za obliko okroglo.

3-4 letni otroci naj spoznavajo:

- oglato obliko
- krožno ali okroglo obliko.

Predmete poimenujejo, opisujejo, ugotavljajo poleg oblike še druge značilnosti, otipavajo, izbirajo, razvrščajo, primerjajo, nizajo.

V skupini 4-5 letnih razširimo pojem oglato

- v trikotno prometni znaki) in
- štirikotno (list papirja, zmaj, okna, vrata).

Za opazovanje izbiramo ploske predmete pravilnih geometrijskih oblik. Otroci se razvrščajo v krog ali vrsto.

V skupini 5-7 letnih pridobijo spoznanja, da krog razdelimo v 2 polkroga in prepognemo papirnat krog in razrežemo.

Štirikotna oblika papirja nam razpolovljena dá 2 trikotnika.

IV. PRIDOBIVANJE SPOZNANJ O VELIKOSTNIH, PROSTORSKIH IN ČASOVNIH ODNOSIH

1. Velikostni odnosi

Predmeti so v odnosu z drugimi stvarmi v okolju večji ali manjši, daljši ali krajši. Otroci pridobivajo ob predmetih iz neposrednega okolja in ob praktični vsakdanji dejavnosti spoznanja:

velik - majhen

nizek - visok

dolg - kratek

širok - ozek

debel - tenak

globok - plitek

Od osnovnih oznak napredujejo v primerjanje in stopnjevanje:

večji - manjši največji

nižji - višji najvišji

Pri spoznavanju velikostnih odnosov je dragoceno za otroka do-
jemanje relativnosti, saj je velik predmet v odnosu do manjšega,
debel v odnosu s tankim. Takih ocenjevanj naj otrok opravi čim-
več, da teh odnosov ne bo pojmoval kot nekaj trajnega.

2. Prostorski odnosi

Obvladovanje prostora predstavlja za otroka zahtevno dolgotraj-
nejše navajanje. Prostorske odnose mora obvladovati tudi besed-
no, saj jih izražamo prevsem s predložnimi zvezami in s prislovi.

V rabi predložnih zvez postopoma uvajamo:

na - v - iz

na mizi - v omari - iz škatle

pod - nad - pred

pod stolom - nad obešalnikom - pred hišo

ob - med

ob steni - med knjigami;

prislovno: spredaj - zadaj

blizu - daleč - bliže

zgoraj - spodaj

tukaj - tam

tja - semkaj

levo - desno

Zlasti pomemben je odnos levo - desno. Otrok naj se najprej orientira na lastnem telesu. Desno in levo roko lahko označi z dvema barvama. Nato določajo položaj predmetov glede na sebe in nekaj časa ne spreminjajo lastnega položaja. Tako je v igralnici stran ob oknu vedno desna, druga leva. Če imamo priložnost, ugotavljamo levi in desni breg reke, levo in desno stran knjige, lista. Šele nato uvajamo relativnost teh pojmov. Otroci zamenjajo svoj položaj in okna imajo namesto na desni na levi. Relativnost je najbolj življenjsko očitna v prometu, saj vozila vozijo vedno po desni, pa se vendar ne zaletijo. Otroci spoznajo levi in desni pločnik na cesti in hojo po njih. Prostorske pojme uporabijo v kombinacijah levi zgornji vogal, desno spodnje okno, predmet, narisani v desnem spodnjem vogalu lista, in podobno.

3. Časovni odnosi

Uvajanje v časovne odnose ni izrazito matematično področje. Časovne predstave si otroci pridobivajo počasi in jih relativnost pri tem še bolj moti. Otrok najprej dojame sedanost, nato preteklost, največ težav pa ima v predvidevanju prihodnjega. Težave mu povzročajo besedne opredelitve, kjer prihaja do zamenjav (jutri sem bil pri babici) pri rabi časov.

Uvajamo spoznanja: dan - noč

zdaj - potem - takoj

zjutraj - dopoldne - popoldne

zvečer - opoldne

danes - včeraj - jutri

podnevi - ponoči

poleti - spomladi - jeseni - pozimi

Pojem leto, teden, mesec si pridobiva ob lastnih izkušnjah, saj ima vsako leto rojstni dan, vsak mesec proslavljajo v VVO rojstne dneve otrok.

V. RAZČLENITEV VSEBINE IN NALOG glede na posamezne starostne oddelke

Nadrobnejša navodila za delo so navedena v vzgojnem programu, ločeno po starostnih stopnjah. V vertikalni povezavi pa vsebinam sledimo takole:

a) Oddelki 2-3 letnih otrok

1. Otroke seznanjamo s položajem predmetov v prostoru:
zgoraj - spodaj
2. Spoznavajo osnovne barve: rdeča, rumena, *modra - zelen*
3. Spoznavajo količinski odnos: malo - mnogo
4. Spoznavajo obliko: okroglo
5. Časovni odnosi: dan, noč, takoj, potem, zdaj

b) Oddelki 3-4 letnih otrok

1. Spoznavanje osnovnih barv: rdeča, modra, rumena z navajanjem na zbrano opazovanje.
2. Spoznavanje oblik: oglato, okroglo in mnogo manipulacij s primerjanjem.
3. Velikostni odnosi: velik - majhen, dolg - kratek
lahak - težak.
4. Razvrščanje ali klasifikacija po eni lastnosti postopno uvažamo ob vzorcu in poimenovanju klasifikatorja, iz množice odstranijo neustrezne predmete.
5. Spoznavanje kvantitativnih lastnosti množic:
mnogo - malo, mnogo - nič
mnogo - eden.
6. Spoznavanje množic z 1 in 2 elementoma, nazadnje štetje do 3 s klasifikacijo in prirejanjem paralelnih množic.
7. Prostorski odnosi: zgoraj - spodaj, na - v, iz - pod, blizu, daleč
8. Časovne predstave: dan - noč, zjutraj - dopoldne,
popoldne - zvečer.

c) Oddelki 4-5 letnih otrok

1. Povzemanje predstav in izkušenj iz prejšnje stopnje
2. Kvalitativne lastnosti: poleg osnovnih barv zelena, rjava in odtenki osnovnih barv, določanje lastnosti glede na material ali namembnost.
Spoznavanje istovrstnih predmetov z različnimi lastnostmi (debela - drobna hruška, hruške različnih barv in oblik ...)
3. Klasifikacija po dveh lastnostih, preprosta seriacija in prirejanje s konkretnimi predmeti ali drobnejšim materialom.
4. Velikostni odnosi: ozek - širok, globok - plitek in primerjalno: krajši - daljši, večji - manjši, ožji - širši.
5. Prostorski odnosi: blizu - daleč - med, pred - nad - zadaj - spredaj.
6. Oblike predmetov: razlikovanje krožnih, trikotnih in štirikotnih ploskev.
7. Oblikovanje množice naravnih predmetov in štetje do 5; primerjajo, razčlenjujejo, združujejo množice.
8. Kvantitativne značilnosti: enako, neenako, malo, manj, mnogo, več.
9. Časovni odnosi: opoldne, podnevi - ponoči, danes - včeraj - jutri.

č) Oddelki 5-7 letnih otrok

1. Utrjevanje vseh spoznanj iz prejšnjih stopenj, kar naj vodi do strukturiranja spoznanj.
2. Utrditev naravne vrste števil do 5 ob zahtevnejši klasifikaciji (največ 3 klasifikatorji), seriaciji (istovrstni in raznovrstni predmeti) in prirejanju (vključno verbalna korespondenca).
3. Uvajanje merjenja: kg, liter, meter, dinar.
4. Velikostni odnosi v njihovi relativnosti in primerjalno: krajši - daljši - najdaljši
manjši - večji - največji, najmanjši
širši - ožji - najširši.
5. Prostorski odnosi: bliže - najdlje
prvi, naslednji, zadnji,
notri, ven, znotraj, zunaj.

Razporejanje predmetov v prostoru.

Razvrščanje predmetov v preglednice (tabele).

Določajo lego predmeta v stolpcu in vrstici v tabeli.

Spoznajo črto in območje: notranjost območja, zunanost območja.

6. Kvantitativne lastnosti o raznih načinih oblikovanja množic: enako mnogo, najmanj, največ.

Spoznajo vrstilne števnik: prvi, drugi, tretji, četrti, peti.

7. Seznanjanje z množicami do 10 elementov, paralelne množice, upadanje i in naraščanje množic, razčlenjevanje, združevanje.

8. Geometrijski pojmi: krog - polkrog, kvadrat, iz štirikotnikov dva trikotnika, ravne in krožne črte.

Spoznajo pravokotno in kvadratno obliko.

VI. VZGOJNA SREDSTVA

Za to področje dela potrebujemo zelo malo posebej izdelanih sredstev. Predšolski otrok si pridobiva izkušnje ob ravnanju s predmeti za vsakdanjo rabo, ob igračah ter ob naravnem in odpadnem materialu, ki ga uporablja pri različnih aktivnostih. Pomembno je, kako zna vzgojitelj izkoristiti te možnosti, kadar je otrok motiviran, pripravljen in zrel za tako učenje. Če bo zamudil priložnost, se bo zgubila otrokova motivacija za pridobivanje matematičnih izkušenj.

Vzgojitelj mora presoditi, kdaj je otrok sposoben poleg konkretnih predmetov uporabljati slikovni material in druga strukturirana didaktična sredstva (ploščice, računalno, didaktični listi). Prezgodnja raba takega materiala lahko povzroči, da veže matematične izkušnje le na strukturirani material, ne pa kot del življenjskih izkušenj.

Vzgojna sredstva, prirejena za pridobivanje matematičnih pojmov, vključujemo postopoma in še vedno v kombinaciji s konkretnimi predmeti v skupini 5-7 letnih. Sklepamo, da so si otroci pridobili ustrezne izkušnje pri neposrednem opazovanju, igranju s konkretnimi predmeti in uporabi različnega materiala. Merilo za usposabljenost otroka je njegova spontana aktivnost v tej smeri ali domiselne rešitve pri usmerjenih dejavnostih.

VZGOJNI PROGRAM V PREDŠOLSKI VZGOJI

V družini se otrok vzgaja v vsakodnevnem življenju, mimogrede, nanj vzgojno vpliva celotna družina. Vzgaja ga zavestno, mnogo ukrepov pa je tudi spontanih, takšnih, ki so rezultat družinske vzgojne tradicije, ljubezni do otroka in najboljše želje za otrokovo dobro. Mlajši otroci se uče od starejših in se postopoma vraščajo v širšo skupnost. Kadar torej govorimo o predšolski vzgoji, ki se uresničuje v družini, ne govorimo o vzgojnem programu, po katerem posamezna družina vzgaja svoje predšolske otroke.

Čas, oziroma družbeni razvoj je tudi na področju predšolske vzgoje družino prerasel. Ne more več zadovoljevati vzgojnih potreb otroka in družbe. Zato se otroci vključujejo v predšolsko vzgojo, organizirano zunaj družine.

Ko pa se otroci vključujejo v predšolsko vzgojo, ki je organizirana zunaj posamezne družine, se situacija spremeni. Takoj nastane vprašaj, na kakšni konceptualni osnovi uresničevati predšolsko vzgojo, kako otroke vzgajati, kaj upoštevati pri njihovi vzgoji, kaj iz izkušenj družin upoštevati pri vzgoji, oziroma čigave izkušnje upoštevati. Odkar govorimo o družbeno organizirani predšolski vzgoji, je vprašanje o vzgojnem programu eno osrednjih vprašanj predšolske pedagogike. Postavlja se takšno vprašanje: po katerih in kakšnih osnovah in vidikih naj uresničujemo predšolsko vzgojo, ali po programu, ki ga določijo npr. družba oziroma različni dejavniki v njej, ali naj bosta osnova in vodilo predšolske vzgoje otrokov telesni in duševni razvoj.

V svetu so našli na to vprašanje zelo različne odgovore in seveda tudi zelo različne praktične rešitve. Nekateri menijo, da se mora predšolska vzgoja uresničevati dosledno v skladu s telesnim in duševnim razvojem otrok, še več, da je razvoj otrok, njihove razvojne značilnosti ter individualne posebnosti, osnovno in edino vodilo za uresničevanje predšolske vzgoje. Zagovorniki tega stališča menijo, da je vsako vnašanje družbenih vzgojnih smotrov v predšolsko vzgojo neprimer-

no in pomeni pritisk na naravo predšolskih otrok. Treba je poudariti, da razredno diferencirane družbe ne morejo postavljati skupnega vzgojnega smotra, zato družbeno postavljen vzgojni smoter zanikajo. Pri vzgoji je torej izhodišče in usmerjevalec otrokova narava, družbene potrebe pa so na videz zapostavljene, njihovo naglašanje pri vzgoji pa ponujajo kot nedemokratično. V resnici so to le tendence vladajočih plasti, da bi se ohranjalo družbeno stanje. Tam kjer prevladuje takšno stališče, nimajo vzgojnega programa za predšolsko vzgojo. Poudarjajo vlogo razvojne psihologije in vlogo vzgojitelja, ki naj zna odčrtavati otrokove razvojne možnost, potrebe, želje, interese in jih zadovoljevati. Takšna predšolska vzgoja je na videz zelo simpatična: otrok je vodilo, njegove potrebe, želje, interesi so odločujoči. Nastane pa vprašanje, kako se ti otroci pripravljajo na življenje v družbi, saj vemo, da ni nikjer na svetu družbe brez pravil, pravic in dolžnosti ter omejitev v korist sožitja med vsemi ljudmi. Posledica takšne vzgoje je relativno enostranska vzgojenost otrok, saj si predšolski otrok lahko želi le tisto, kar pozna, tisto česar ne pozna, je zunaj njegovih želja in interesov, čeprav bi bilo za njegov razvoj zelo koristno in potrebno in bi mu tudi lepšalo njegovo sedanje življenje. V tako zasnovani predšolski vzgoji je izredno poudarjena vloga vzgojitelja: on je tisti, ki pravzaprav odloča o tej vzgoji. Od njegove strokovne usposobljenosti je odvisno, ali bo znal pravilno odčitavati otrokove potrebe, želje in interese in jih ustrezno zadovoljevati. Glede na razlike med vzgojitelji je tudi ta vzgoja izredno različna in je v pretežni meri odvisna od tega, kakšen vzgojitelj jo izvaja. Tu seveda ni mogoče govoriti o kakršnikoli smotrnosti, načrtnosti, sistematičnosti in ne nazadnje o vsestranosti.

V nasprotju s prvim stališčem imamo v svetu zagovornike popolnoma nasprotnega stališča. Le-ti menijo, da morajo biti edino vodilo predšolske vzgoje smotri, ki izhajajo iz splošnega vzgojnega smotra družbe. Otrokove razvojne značilnosti, individualne posebnosti, potrebe, želje in interese je treba upoštevati le pri izbiri oblik in metod vzgojnega dela. Predšolska vzgoja se mora uresničevati po vzgojnem programu, enotnem za celotno predšolsko vzgojo. Le-ta naj bo čimbolj podroben in konkreten.

Predšolska vzgoja, ki je tako zasnovana je res enotna za vse otroke, je pa vprašanje, ali je dovolj "krojena po njihovi meri", saj je znano, da je predpogoj za uspešno predšolsko vzgojo, da upoštevamo konkretne razmere in konkretne otroke. V takšni vzgoji često ni mogoče upoštevati vseh vzgojnih načel (nazornosti, aktivnosti, razvojne stopnje in individualnih posebnosti itd.) le-ta postane verbalistična, dolgočasna in stereotipna. Vzgojiteljeva vloga v tako zasnovani predšolski vzgoji je predvsem izvajalska: uresničuje tisto, kar so do podrobnosti pripravili drugi, njegova naloga ni v tem, da razmišlja o tem, ob katerih konkretnih vsebinah naj bi uresničeval s programom predpisane vzgojne smotre, ampak v tem, kako se bo predpisanega čimbolj dosledno držal in kako bo predpisano čimbolj natančno in dosledno ter v predpisanih rokih tudi uresničil.

Med tema dvema skrajnima stališčema je v svetu cela vrsta vmesnih stališč. Nekatera se nagibajo k prvemu, druga k drugemu od omenjenih skrajnih stališč.

Predšolska vzgoja je v naši socialistični, samoupravni družbi del sistema vzgoje in izobraževanja in njegova prva stopnja. S predšolsko vzgojo uresničujemo splošni vzgojni smoter s tem, da oblikujemo otrokovo ustvarjalnost in omogočamo vsestranski razvoj njegove osebnosti v skladu z vrednotami socialistične samoupravne družbe. S predšolsko vzgojo skušamo torej do največje možne mere upoštevati razvojne značilnosti, individualne posebnosti, želje, interese otrok in jih zadovoljevati, hkrati pa seveda v predšolski vzgoji upoštevati interese in potrebe naše družbe. Imamo torej dve enakovredni, enako tehtni osnovni vodili predšolske vzgoje: otrokov telesni in duševni razvoj in potrebe in interese naše družbe. Želimo, da bi imel sleherni predšolski otrok srečno in zadovoljno otroštvo, a želimo tudi, da bi se smotrno, načrtno in organizirano vzgajal in izobraževal in se tako pripravljaj na življenje občana, delavca in samoupravljalca. To stališče je izraženo v vzgojnem programu za vzgojo in varstvo predšolskih otrok.

Zakon o vzgoji in varstvu predšolskih otrok določa, da sprejme

vzgojni program Strokovni svet za vzgojo in izobraževanje SR Slovenije. Vzgojni program je dokument o vzgoji in varstvu predšolskih otrok, ki določa smernice za delo vzgojnoovarstvenih organizacij, okvirno vsebino in naloge vzgojnovarstvenega dela po posameznih vzgojnih področjih, oblike vzgojnega dela in načela za njihovo razporejanje v okviru dnevnega varstva otrok, povezovanje vzgojnovarstvene organizacije s starši otrok, z vzgojnoizobraževalnimi, kulturnimi, zdravstvenimi in drugimi organizacijami združenega dela, z družbenopolitičnimi in družbenimi organizacijami in društvi. Vzgojni program določa tudi vsebino in obseg priprave otrok za vstop v osnovno šolo.

Vzgojni program ima naslednje značilnosti:

1. je okvirni,
1. je celovit, zagotavlja vsestranski razvoj otrok
3. je enovit, zagotavlja kontinuiteto vzgojnega dela in
4. je obvezen.

Okvirnost vzgojnega programa

Vzgojni program določa na osnovi temeljnega družbenega smotra vzgoje in varstva predšolskih otrok okvirne vzgojne smotre vseh vzgojnih področij: telesne in zdravstvene vzgoje, intelektualne vzgoje, estetske vzgoje ter moralne in delovno tehnične vzgoje. Prav tako določa smotre prometne vzgoje, vzgoje za varovanje okolja, širše kulturne vzgoje, ki se morejo uresničevati kot sestavni del vzgoje na vseh vzgojnih področjih. Vzgojitelj preuči, razčleni okvirne vzgojne smotre, jih sooči z razvojnimi značilnostmi in zmožnostmi konkretnih otrok in s konkretnimi okoliščinami, v katerih deluje, ter gleda na vse to premišljeno, odgovorno in ustvarjalno konkretizira.

Vzgojni program določa okvirne vsebine in naloge predšolske vzgoje na vseh vzgojnih področjih in na vseh starostnih stopnjah, določenih s Pravilnikom o pedagoških in zdravstvenih normativih glede na starost in število otrok, ki se lahko vključijo v čisti ali kombinirani oddelek. To pomeni, da vzgojitelj pri izbiri vsebin in nalog zopet upošteva razvojne značilnosti

konkretnih otrok, njihove individualne posebnosti in konkretne okoliščine, v katerih deluje. V tem smislu vzgojitelj ustvarjalno odbira vsebine, jih samostojno razporeja, izbira ustrezne enakovredne druge vsebine. Če ugotovi, da so otroci v celoti manj ali bolj razviti, kot je domneval glede na njihovo starost, preišljeno, odgovorno in ustvarjalno poseže v celotni predhodni ali v nadaljnji vzgojni program, ali pa le v program za posamezno vzgojno področje. Ta naloga terja dobro vzgojiteljevo strokovno usposobljenost, veliko odgovornost in tudi ustvarjalnost. Vzgojitelj ni le mehanični izvajalec programa predšolske vzgoje, ampak je soustvarjalec predšolske vzgoje, seveda na osnovah, ki jih določa vzgojni program.

Avtorji vzgojnega programa in strokovni svet so se zavestno odločili za okvirnost vzgojnega programa, saj jo narekujeta naši osnovni stališči, da je pri uresničevanju predšolske vzgoje treba upoštevati obe vodili: družbene vzgojne smotre in razvojne značilnosti in potrebe konkretnih posameznih otrok in vseh otrok skupaj, in da je pedagoški delavec ustvarjalec in ne le mehanični izvajalec vzgojnoizobraževalnega procesa.

Celovitost vzgojnega programa

Celovitost vzgojnega programa izhaja iz vzgojnega smotra, ki določa, da je treba vzgajati vsestransko razvitega človeka. V čem lahko ugotovimo celovitost vzgojnega programa? Celovitost vzgojnega programa se kaže v tem, ker je določen:

- za vzgojo predšolskih otrok na vseh starostnih stopnjah v vzgojnovarstveni dejavnosti: za vzgojo in nego otrok od 8. meseca do 3. leta, za vzgojo in varstvo otrok od 3. leta do vstopa v osnovno šolo;
- za vse organizacijske oblike, v katerih izvajamo predšolsko vzgojo: za dnevno varstvo, v katerem imajo otroci poleg predšolske vzgoje še ostale usluge, ki jih potrebujejo zaradi dolgotrajnega dnevnega bivanja v vzgojnovarstveni organizaciji (prehrana, nega, počitek, varnost); za pripravo otrok na vstop v šolo, ki se izvaja v zadnjem letu pred vstopom v osnovno šolo kot sestavni del dnevnega varstva za otroke, ki so vključeni v dnevno varstvo, za otroke, ki niso

vključeni v dnevno varstvo, pa v obsegu in trajanju, ki ga določijo uporabniki in izvajalci v svobodni menjavi dela v skupnosti otroškega varstva; za druge oblike predšolske vzgoje za petletne otroke oziroma druge predšolske otroke iz krajevne skupnosti, ki niso vključeni v dnevno varstvo;

- za vse predšolske otroke, ki živijo v SR Sloveniji, to je za otroke pripadnike slovenskega naroda in otroke pripadnike italijanske ali madžarske narodnosti. Vzgojni program se v celoti uresničuje za slovenske otroke v slovenskem jeziku. Vzgojni program za otroke, pripadnike italijanske narodnosti se uresničuje v italijanskem jeziku. Glede na specifičnosti italijanskega jezika ima poseben program za razvijanje govora. Vzgojni program za otroke pripadnike madžarske narodnosti in za otroke-Slovence se v občinah, ki so določene kot dvojezično področje izvaja v slovenskem in madžarskem jeziku. Glede na specifičnosti madžarskega jezika je izdelan poseben program za razvijanje govora.

Vzgojni program je tudi osnova za izdelavo oziroma prilagajanje vzgojnih programov za vzgojo predšolskih otrok, z motnjami v telesnem in duševnem razvoju in sicer za vsa vzgojna področja: telesno in zdravstveno vzgojo, intelektualno vzgojo in estetsko vzgojo. Vzgojni program vsebuje tudi naloge moralne vzgoje, delovne vzgoje, osnove tehnične vzgoje, prometne vzgoje, naloge v zvezi z vzgajanjem za varovanje okolja, osnove širše kulturne vzgoje, ki jih je treba uresničevati na vseh vzgojnih področjih. Vzgojni program je tudi osnova za širše delovanje vzgojnovarstvene organizacije, za njeno povezovanje in sodelovanje s starši otrok, za povezovanje vzgojnovarstvene organizacije s šolo, z dejavniki v krajevni skupnosti, vse z namenom, da bi skupno prispevali k čimboljšemu uresničevanju z zakonom določenih vzgojnih smotrov.

Enovitost vzgojnega programa

Vzgojni program je zasnovan tako, da omogoča kontinuiteto vzgojnega dela. Predšolski otrok, ki se vključuje v dnevno varstvo, ali v druge oblike predšolske vzgoje, doživi v predšolski dobi dva do tri pomembne prehode: prehod od doma v vzgojnovarstveno organizacijo, prehod iz oddelkov za otroke do 3. leta v oddelke

za otroke od 3. leta do vstopa v osnovno šolo in prehod iz predšolske vzgoje v osnovno šolo. Vsak prehod pomeni za otroka veliko spremembo v njegovem življenju, pomeni nekaj novega, na kar se bo moral navaditi. Ta prehod pomeni za otroka lahko tudi močan pretres, na katerega različni otroci različno reagirajo, oziroma ga različno premagajo. Vzgojni program določa, da morata vzgojnovarstvena organizacija in vzgojitelj posvetiti posebno tem prehodom pozornost in sicer z ustreznimi organizacijskimi ukrepi (razporejanje otrok v oddelke, razporejanje vzgojiteljev, razporejanje otrok v prostore, preselitve) in ustreznimi pedagoškimi ukrepi (sodelovanje s starši, ustrezno razmerje med zaposlitvami po želji otrok in usmerjenimi zaposlitvami, individualni stiki med otrokom in vzgojiteljem, obiski v osnovni šoli).

Obveznost vzgojnega programa

Vzgojni program je obvezen. Njegova obveznost izhaja iz določila zakona o vzgoji in varstvu predšolskih otrok, ki se glasi: "Vzgoja in varstvo predšolskih otrok se izvaja po vzgojnem programu, ki ga sprejme Strokovni svet za vzgojo in izobraževanje SR Slovenije". Vzgojni program je torej obvezen za vse tiste, ki uresničujejo predšolsko vzgojo. To so vzgojno varstvene organizacije, druge organizacije združenega dela, družbene organizacije, društva in druge samoupravne organizacije in skupnosti. To pomeni, da je treba določila vzgojnega programa dosledno uresničevati, seveda na preišljen, odgovoren in ustvarjalen način, če se z vzgojnim programom ne strinjamo, predlagati dopolnila in spremembe in sprožiti postopek za njegovo ponovno obravnavo v Strokovnem svetu za vzgojo in izobraževanje SR Slovenije, ki se bo odločil za eventualne spremembe.

NAČRTOVANJE V PREDŠOLSKI VZGOJI

Da bi zagotovili smotrno, načrtno in organizirano predšolsko vzgojo, načrtujemo na osnovi zakona o vzgoji in varstvu predšolskih otrok in na osnovi vzgojnega programa

1. celotno delo vzgojnovarstvenih organizacij in
2. neposredno vzgojno delo z otroki.

Delovni načrt vzgojnovarstvene organizacije

Zakon o vzgoji in varstvu predšolskih otrok določa glede delovnega načrta vzgojnovarstvene organizacije, da se z delovnim načrtom opredeli zlasti:

- organizacija dnevnega varstva otrok,
- oblike vzgojnega in drugega dela za vse predšolske otroke v krajevni skupnosti,
- obseg, razporeditev priprave za vstop v osnovno šolo za vse otroke v krajevni skupnosti, ki so vpisani v prvi razred,
- varstvo otrok v varstvenih družinah,
- načrt razporeditve otrok v oddelke in skupine,
- sodelovanje s starši,
- sodelovanje s krajevno skupnostjo in družbenopolitičnimi organizacijami, društvi, zdravstvenimi in drugimi organizacijami združenega dela v krajevni skupnosti in občini,
- sodelovanje z osnovno in glasbeno šolo,
- delo strokovnih in drugih delavcev v vzgojnovarstveni organizaciji,
- mentorstvo pripravnikom,
- oblike sodelovanja s šolami, ki izobražujejo delavce za potrebe vzgoje in varstva predšolskih otrok,
- program strokovnega izpopolnjevanja delavcev vzgojnovarstvene organizacije
- program dela strokovnih organov vzgojnovarstvene organizacije
- kadrovski, materialni in drugi pogoji, potrebni za uresničevanje vzgojnega programa.

NAČRTOVANJE IN NEPOSREDNA PRIPRAVA NA VZGOJNO DELO

Pri pripravi delovnega načrta vzgojnovarstvene organizacije sodelujejo vsi delavci, ki v njej delajo. Vsak posebej in vsi skupaj analizirajo seveda glede na delo, ki ga opravljajo doslej opravljeno delo in delovne dosežke primerjajo z načrtovanim. Ko pripravljajo delovni načrt upoštevajo mnenja in predloge staršev, organizacij združenega dela, družbenopolitičnih organizacij in društev ter samoupravnih teles v krajevni skupnosti in strokovnih služb. O predlogu delovnega načrta razpravljajo v strokovnem in samoupravnem organu, ki ga nato sprejmejo.

V načrtovanje vzgojnovarstvene dejavnosti sodi tudi načrtovanje neposrednega vzgojnega dela.

Vzgojitelj upošteva vzgojni program pri načrtovanju vzgojnega dela z otroki: otroke, ki jim je vzgojni program namenjen, okoliščine, v katerih deluje, osnovna načela predšolske vzgoje in organizacijsko obliko, v kateri se uresničuje vzgojni program.

Načrtovanje vzgojnega dela v dnevnem varstvu

V dnevnem varstvu imamo v šolskem letu tri po vsebini vzgojnega dela različna obdobja, v katerih načrtujemo vzgojno delo:

1. obdobje je mesec september. Težišče vzgojnega dela v tem mesecu je v prizadevanjih, da bi otrokom pomagali, da bi se čimlaže in čimprej prilagodili za nove razmere, da bi vzgojitelj otroke čimprej in čimbolje spoznal in da bi izkoristil še preostali jesenski čas za utrjevanje zdravja in izkoriščanje ugodnih vplivov sonca in svežega zraka. Vzgojitelj načrtuje vzgojno delo v tem mesecu za vsa vzgojna področja.
2. obdobje je čas od oktobra do vključno junija, v katerem načrtujemo vzgojno delo po trimesečjih, in sicer: za oktober, november in december, za januar, februar in marec in za april, maj in junij. Načrtovanje po trimesečjih je potrebno, da bi vzgojitelj lahko v največji možni meri upošteval okoliščine, ažurno analiziral opravljeno vzgojno delo in vzgojne dosežke, oziroma, da bi vnesel v vzgojno delo takojšnje popravke, če bi analiza vzgojnih dosežkov to terjala.
3. obdobje je čas v juliju in avgustu. Težišče vzgojnega dela v tem času je v prizadevanjih, da bi se otroci dobro počutili, da bi preživeli čimveč časa na prostem, da bi bilo njihovo življenje sproščeno in vsebinsko bogato. Zato imajo prednost zaposlitve po želji otrok, čeprav so tudi usmerjene zaposlitve iz vseh vzgojnih področij sestavine vsakdanjega življenja otrok. Vzgojitelj načrtuje vzgojno delo za oba meseca, tedensko in dnevno.

Trimesečno načrtovanje

Vzgojitelj prouči in razčleni vzgojni program, konkretizira vzgojne smotre, predvidi če je smiselno že konkretne vsebine in naloge za vsa vzgojna področja v posameznem tromesečju.

Pri tem vedno upošteva splošne vzgojne naloge, ki jih prav tako načrtuje po trimesečjih ob tistih vzgojnih področjih, kjer jih bo uresničeval. Trimesečni vzgojni načrt zapisuje v obrazce, ki so prikazani. (Glej obrazec: priloga 1!)

Po končanem trimesečju se vzgojitelj poglobi v opravljeno delo: primerja načrt in zapiske o realizaciji načrta: razmišlja o ustreznosti predvidenih vzgojnih smotrov, o ustreznosti izbranih vsebin, oblik in metod dela seveda vse glede na aktivnost otrok v vzgojnoizobraževalnem procesu in glede na vzgojno učinkovitost. Pogloblja se v vzroke vzgojne uspešnosti ali neuspešnosti pri posameznem otroku ali pri vseh otrocih. Ugotovitve o opravljenem delu, o vzgojni učinkovitosti ali neučinkovitosti napiše na obrazec. Upošteva jih med drugim pri načrtovanju nadaljnjega vzgojnega dela.

Tedensko načrtovanje

S tedensko pripravo želi vzgojitelj doseči pravilno razporeditev in medsebojno povezanost vsebin in nalog iz vseh vzgojnih področij v razmerju, kot ga določa vzgojni program. Želi doseči pestrost vzgojnega dela in upoštevanje dogodkov in pojavov v neposrednem okolju in času. S tedensko pripravo predvidi vzgojitelj potrebna vzgojna sredstva in igrače in si jih pravočasno nabavi iz kabinetov ali pa jih sam pripravi. Tedensko pripravo zabeleži v obrazec. (Glej obrazec: priloga 2!)

Po končanem tedenskem delu analizira vzgojitelj opravljeno delo glede na namen tedenske priprave, prav tako pa se nenehno pogloblja v vzgojno učinkovitost ali neučinkovitost lastnega vzgojnega dela in v vzroke zanj. Ugotovitve upošteva pri nadaljnjem načrtovanju.

Dnevno načrtovanje

V dnevnem varstvu je treba zagotavljati smotrno, načrtno in organizirano predšolsko vzgojo, hkrati pa nuditi otrokom takšne pogoje, da se bodo počutili "kot doma", da jim bo lepo, da bodo srečni, zadovoljni in bodo imeli občutek varnosti in zaščitenosti. Zato mora biti življenje otrok pestro, bogato po vsebini, ne togo in stereotipno. Vse te zahteve bi lahko dale misliti, da takšnega življenja ni mogoče načrtovati in ga snovati za vnaprej. Pa vendar nam izkušnje potrjujejo, da je to mogoče.

Osnova za dnevno pripravo sta trimesečni vzgojni načrt in tedenska priprava. Vzgojitelj predvideva v skladu z njima pravilno razmerje med zaposlitvami po želji otrok in usmerjenimi zaposlitvami in njihovo smiselno povezanost. Z dnevno pripravo predvidi operativne vzgojne smotre v vseh vzgojnih področjih, izbere konkretne vsebine in naloge, oblike in metode vzgojnega dela in tudi ustrezne vzgojne postopke. Vzgojitelj zapisuje dnevno pripravo v obrazec. (Glej obrazec: priloga 3!)

V skladu z trimesečnim vzgojnim načrtom in tedensko pripravo vzgojitelj ugovoti, katere vzgojne smotre s posameznih vzgojnih področij naj bi v določenem dnevu uresničil. Glede na naravo vzgojnega smotra se vzgojitelj odloči, ali bo predvideni vzgojni smoter skušal uresničiti z zaposlitvami po želji otrok ali z usmerjenimi zaposlitvami. V skladu s to odločitvijo zapiše v drugo rubriko obrazca svojo odločitev (zaposlitev po želji otrok, usmerjena zaposlitev). Glede na to odločitev načrtuje nadaljnje uresničevanje določenega vzgojnega smotra.

Če se je odločil za zaposlitev po želji otrok, bo načrtoval nadaljnje delo tako, da bo v tretji rubriki obrazca predvidel le vzgojna sredstva in igrače, ki jih bo ponudil otrokom. O vseh ostalih elementih zaposlitve po želji otrok, bodo odločili otroci sami: sami si bodo izbrali igre, sami si bodo izbrali soigralce, sami bodo igre zamenjavali ali vztrajali pri njih. V naslednji rubriki bo vzgojitelj predvidel vse eventualne naloge v zvezi z ureditvijo prostora, predvidel potrebni čas za zaposlitev po želji otrok. Prav tako bo predvidel tudi

možno individualno sodelovanje s posameznim otrokom, če meni, da bi bilo to iz različnih razlogov potrebno. Sicer pa bo predvidel čimbolj intenzivno opazovanje otrok, saj vemo, da so otroci prav pri zaposlitvah po njihovih željah najbolj spontani in naravni.

Vzgojitelj bo predviden operativni vzgojni smoter, ki naj bi ga uresničil z usmerjeno zaposlitvijo vedno zapisal v tretji rubriki obrazca. V tej rubriki bo še zapisal predvideno vsebino, obliko vzgojnega dela (skupna, skupinska, individualna) metodo dela in vzgojna sredstva. V naslednji rubriki bo vpisal osnovne sestavine vzgojnega postopka.

Vsakodnevno telesnovzgojno dejavnost otrok (jutranje razgibanje, bo vzgojitelj načrtoval kot usmerjeno zaposlitev, bivanje na prostem, sprehod, izlet bo pojmoval kot zaposlitev po želji otrok ali kot usmerjeno zaposlitev ali kot preplet obojih zaposlitev, ki sodijo po vsebini na različna vzgojna področja in se izvajajo na prostem in ne v prostoru. (priloga 3!)

Vzgojitelj po končanem dnevnem vzgojnem delu analizira opravljeno vzgojno delo. Najprej se vpraša ali so se otroci dobro počutili, ali jim je bilo lepo in po čem tako sklepa na pozitiven ali negativen odgovor. Pogloblja se v počutje posameznih otrok in vseh otrok skupaj. Nadalje se vzgojitelj vpraša, ali je pravilno načrtoval vzgojno delo glede na aktivnost in sodelovanje posameznih otrok ali vseh otrok skupaj. Zanima ga primernost predvidenih vsebin, oblik in metod vzgojnega dela. Svoje ugotovitve, ki jih zabeleži v obrazec, upošteva pri nadaljnjem načrtovanju vzgojnega dela.

Načrtovanje priprave otrok na šolo

Vzgojitelj načrtuje pripravo otrok za šolo, ki se uresničuje v dnevnem varstvu v zadnjem letu pred vstopom v šolo tako, kot je bilo obravnavano v predhodnem poglavju.

Pripravo tistih otrok za šolo, ki niso vključeni v dnevno varstvo, pa načrtuje vzgojitelj glede na časovni obseg, dogo-

vorjen v skupnosti otroškega varstva, in glede na dosedanje izkušnje.

Programska osnova za pripravo otrok za šolo je praviloma vzgojni program vseh vzgojnih področij in splošnih vzgojnih nalog, določen za vzgojo otrok na starostni stopnji od 5. do 7. leta.

Ko se vzgojitelj pripravlja na vzgojno delo, najprej presodi ali je vzgojni program za otroke od 5. do 7. leta ustrezna programska osnova za delo. Pri tem upošteva razvitost otrok in konkretne okoliščine. Na tej osnovi se vzgojitelj premišljeno in odgovorno odloči, ali bo potrebno poseči v program predhodnega oddelka ali ne.

Druga odločitev, ki jo morata sprejeti vzgojnovarstvena organizacija in vzgojitelj, je odločitev o tem, ali naj se izvaja priprava za šolo v enem delu, npr. samo jeseni ali samo spomladi, ali pa naj se izvaja priprava za šolo v dveh delih; prvi del jeseni, drugi del spomladi. Med njima naj bi bil preledok dveh zimskih mesecev. Pri odločitvi mu bodo lahko pomagale dosedanje izkušnje, ki govore v prid druge rešitve. Ugotovljeno je, da je vzgojna učinkovitost priprave za šolo večja, če se izvaja v dveh delih, pa čeprav tedensko malo manj intenzivno. Če se vzgojitelj odloči za dve delovni obdobji, izdelata podrobna načrta za vzgojno delo za obe obdobji. Načrtovanje je enako načrtovanju trimesečnega vzgojnega dela v dnevnem varstvu.

Za vsakokratno srečanje z otroki se pripravlja vzgojitelj enako, kot se pripravlja v dnevnem varstvu. Zaposlitve po želji otrok in usmerjene zaposlitve v skladu z vzgojnim programom prepleta, kot je prikazano na shemah:

Peturni tedenski program (primer!)

Sestavine programa	1.-4.teden		3.-8.teden		nadalj. tedni		
	2 uri	3 ure	2 uri	3 ure	2 uri	3 ure	
Smotre moralne vzgoje uresničuje- jemo pri vseh prostih in usmer- jenih vzgojnih dejavnostih.	Usmerjena dejavnost:		minut		minut		
	- telesno razgibanje	20*	10	10	10	10	
	- dejavnosti s smotri intelektualne vzgoje	-	25	15	30	30	
	Igra						
	Usmerjena dejavnost:						
	- dejavnosti s smotrom razlikovanja govora, likovna, glasbena, ritmično-gibalna vzgoja	25	25	35	35	30	35
Skupna igra, sprehod	15	35	-	30	-	30	

*V prvih štirih tednih se začne program z igro.

Šesturni tedenski program (primer!)

Sestavina programa	1.-4.teden		5.-8.teden		nadalj. tedni		
	3 ure	3 ure	3 ure	3 ure	3 ure	3 ure	
Smotre moralne vzgoje uresničuje- mo pri vseh prostih in usmerjenih vzgojnih dejavnostih.	Usmerjena dejavnost:		minut		minut		
	- telesno razgibanje	10	10*	10	10	10	
	- dejavnost s smotrom intelektualne vzgoje (brez razvoja govora)	25	25	30	30	30	
	Igra						
	Usmerjena dejavnost:						
	- dejavnost s smotrom razvijanja govora, likovna, glasbena, ritmično-gibalna vzgoja	25	25	30	30	35	35
Skupinske igre, sprehod	35	35	35	35	30	30	

*V prvih štirih tednih se začne program z igro.

Po opravljenem vzgojnem delu pri posameznem srečanju z otroki in v posameznem obdobju vzgojitelj analizira opravljeno delo in vzgojne dosežke enako kot v dnevnem varstvu in ugotovitve upošteva pri nadaljnjem vzgojnem delu.

Načrtovanje enotnega vzgojnega dela za petletne otroke, ki niso vključeni v dnevno varstvo.

Programska osnova za vzgojno delo je praviloma vzgojni program vseh vzgojnih področij in splošnih vzgojnih nalog določen za vzgojo otrok na starostni stopnji od 4. do 5. leta.

Vzgojitelj se pripravlja na vzgojno delo tako, da sooči vzgojni program s predvidenim časovnim obsegom, ugotovitvami o razivtosti otrok in konkretnih okoliščinah, v katerih deluje. Na tej osnovi se preišljeno, odgovorno odloči, ali bo treba poseči v program predhodnega ali naslednjega oddelka.

V drugem delu priprave se ta vzgojnovarstvena organizacija in vzgojitelj odločita o tem, ali se bo izvajal program v enem ali dveh delih. Če se bosta odločila, da se izvaja v enem delu, bo vzgojitelj izdelal enoten konkreten načrt vzgojnega dela, ki bo pripravljn tako, kot so pripravljni trimesečni vzgojni načrti v dnevnem varstvu. Če pa se bosta odločila za to, da se izvaja ta program v dveh delih, bo vzgojitelj načrtoval tako, da bo izdelal konkretna načrta za vzgojno delo v obeh obdobjih.

Vzgojitelj se pripravlja tudi za vsakokratno srečanje z otroki. Načrtuje enako kot dnevno delo v dnevnem varstvu, pri čemer upošteva vsebinsko strukturo, določeno z vzgojnim programom, ki jo prikazuje spodnja razpredelnica:

	Sestava programa	Trajanje
Smotre moralne vzgoje uresničujemo pri vseh prostih in usmerjenih vzgojnih dejavnostih	Prosta igra	25-30 minut
	Usmerjena vzgojna dejavnost:	
	- dejavnost s smotri intelektualne vzgoje	25 minut
	- dejavnost s smotri glasbene, likovne ali ritmično-gibalne vzgoje	25 minut
	- dejavnosti s smotri telesne vzgoje, sprehod	20 minut

Vzgojitelj vedno sprti analizira opravljeno vzgojno delo in vzgojne učinke in ugotovitve upošteva pri nadaljnjem delu.

Načrtovanje vzgojnega dela je v predšolski vzgoji, enako kot na vseh stopnjah vzgojnoizobraževalnega sistema, le del celokupne vzgojiteljeve priprave na vzgojno delo. Je pa zelo pomemben del, saj vzgojitelj z načrtovanjem prispeva k smotrnosti, načrtnosti, racionalnosti in organiziranosti vzgojnega dela na tej stopnji vzgojnoizobraževalnega sistema in s tem k boljšemu uresničevanju vzgojnega smotra vzgoje in varstva predšolskih otrok.

Trimesečni načrt

Mesec	TELESNA VZGOJA						
	Splošne vzgojne naloge	Jutranje razgibanje, usmerjanje telesno-vzgojne zaposlitve		Sprehodi		Zdravstveno-higienska vzgoja	
		smoter	vsebina	smoter	vsebina	smoter	vsebina
I.							
II.							
III.							

Tedenski načrt št. od do

Dan	Vzgojne naloge, ki jih uresničujemo na vseh vzgojnih področjih (naloge moralne vzgoje)	Telesna in zdravstveno-higienska vzgoja (jutranje razgibanje, usmerjene telesne vzgojne zaposlitve, sprehodi)	Intelektualna vzgoja (seznanjanje otrok z okoljem, razvijanje predstav in pojmov, razvijanje govora)	Estetska vzgoja (likovna, glasbena, gibalno-ritmična vzgoja)
P				
T				
S				
Č				
P				
S				

Dnevna priprava št.

Vzgojno področje	Usmerjenosti (po želji otrok, usmer.)	Vzgojni smoter Vsebina Oblika Metoda Sredstva	Naloga vzgojitelja oziroma vzgojni postopek

LITERATURA:

1. Nekaj poglavij iz predšolske pedagogike in metodike, Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana, 1969
2. Bartušková M.: Pedagogika predškolske dobi, Školska knjiga, Zagreb, 1968
3. Došen-Dobud A.: Odgoj i obrazovanje u dječjem vrtiću, Pedagoško-književni zbor, Zagreb, 1977
4. Cilenšek B.: Otrok in okolje, Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana, 1971
5. Kolar N.: Priprava otrok na šolo, Pedagoški inštitut pri univerzi v Ljubljani, Groblje, 1972
6. Kolar N.: Primeri metodičnih enot za izvedbo programa priprave otrok na šolo, Pedagoški inštitut pri univerzi v Ljubljani, Ljubljana, 1976
7. Roller-Halačev M.: Upoznavanje predškolske dece z okolinom, Školska knjiga, Zagreb, 1978
8. Cicibanove urice v krajevni skupnosti, Zbirka cicibanove urice 1, Zveza prijateljev mladine Slovenije, Ljubljana, 1978
9. Toličič I., Smiljanić-Čolanović V.: Otroška psihologija, Ljubljana, Mladinska knjiga 1968
10. Poljak V.: Didaktika, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1974
11. Furlan I.: Učenje kot komunikacija, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1972
12. Smirnova A.A.: Razvitie logičeskoj pamjati u detej, Pedagogika, Moskva 1976
13. Novoselova S.L.: Didaktičeskie igri i zanjatija s detmi ranevo vozrast, Prosveščenie, Moskva, 1977
14. Poddjakov N.N.: Mišlenie doškolnika, Pedagogika, Moskva, 1977
15. Lvov M.R.: Reč mladoših školnikov i puti ejo razvitija, Prosveščenie, Moskva, 1975
16. Matić R.: Metodika razvoja govora dece predškolskog uzrasta, Pedagoška akademija za obrazovanje vaspitača predškolskih ustanova, Beograd, 1977
17. Razvijanje govora v predšolski dobi, Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana, 1967
18. Chomsky N.: Gramatika i um, Nolit, Beograd, 1972
19. Furlan I.: Govorni razvoj djeteta, Savremena škola, Beograd, 1963
20. Kolarič R.: Slovenski otroški govor, Godišnjak filozofske fakultete 4, Novi Sad, 1959

21. Rubinstein S.L.: Psihologija mišljenja i govora, Pedagoško književni zbor, Zagreb, 1950
22. Vasić S.: Govor vašeg deteta, Zavod za izdavanje udžbenika, Beograd, 1968
23. Suvremena matematika i predškolsko dete, Drugi dio, Zavod za unapredjivanje osnovnog obrazovanja, Zagreb, 1972
24. Moderna matematika i predškolsko dete, I. Zavod za unapredjivanje osnovnog obrazovanja, Zagreb, 1971
25. Tomić A.: Pokaži, kaj znaš, Priročnik za vzgojitelje, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1975
26. Več avtorjev.: Kultivisanje dečjih shvatanja prirodnih pojava, Razvoj shvatanja prirodnih pojava kod predškolske dece, Predškolsko dete IV, št. 4, Beograd, 1974
27. Dobrić N.: Pedagoško-metodička pitanja formiranja pojma o branju i predškolske dece, Predškolsko dete V., broj 3, Beograd, 1975

DODATNA LITERATURA:

1. Bartušková M.: Pedagogija predškolske dobi, Školska knjiga, Zagreb, 1968
2. Cilenšek B.: Otrok in okolje, Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana, 1971
3. Nekaj poglavij iz predšolske pedagogike in metodike, Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana, 1969
4. Kolar N.: Priprava otrok na šolo, Pedagoški inštitut pri univerzi v Ljubljani, Groblje, 1972
5. Kolar N.: Primeri metodičnih enot za izvedbo programa priprave otrok na šolo, Pedagoški inštitut pri univerzi v Ljubljani, Ljubljana, 1976
6. Roller - Halačev M.: Upoznavanje predškolske dece s okolinom, Školska knjiga, Zagreb, 1978
7. Došen - Dobud A.: Odgoj i obrazovanje u dječjem vrtiću, Pedagoško-književni zbor, Zagreb, 1977
8. Ciciban praznuje, Zbirka Cicibanove urice, Ljubljana, 1971
9. Rodari G.: Srečanje z domišljijo, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1977
10. Matić R.: Metodika razvoja govora dece predškolskog uzrasta, Pedagoška akademija za obrazovanje vaspitača predškolskih ustanova, Beograd, 1977

11. Razvijanje govora v predškolski dobi, Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana, 1967
12. Suvremena matematika i predškolsko dete I, II, Zavod za unapredjivanje osnovnog obrazovanja, Zagreb, 1971
13. Tomić A.: Pokaži kaj znaš, Priročnik za vzgojitelje, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1975
14. Revija Predškolsko dete, Časopis saveza pedagoških društava Jugoslavije, Beograd

11. Razvijanje govora v predšolski dobi, Zavod IZS za znanost, Ljubljana, 1967
12. Sodobna matematika v predšolski dobi I, II, Zavod za usposabljanje osnovnega obravnavanja, Zagreb, 1977
13. Tavlic A.: Pekarji naš znanj. Priručnik za vzgojitelje, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1975
14. Revija Predšolska doba, časopis saveza pedagoških društev Jugoslavije, Beograd

Sonja KOKALJ prof., Irena LEVIČNIK prof.

PREDŠOLSKA PEDAGOGIKA

(I. del gradiva za vzgojiteljice pripravnice
za interno uporabo)

Tisk: Tiskarna Kresija, Ljubljana, Gosposvetska 13
v 1500 izvodih, Ljubljana, marec 1980

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000008444

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

11310660